

98

2025/5

irodalom - művészet

OLIS

TARTALOM

Tőzsér Árpád 90 éves

- Tőzsér Árpád: *Ikarosz bukása*,
Nyelvistálló (versek) 3
- Z. Németh István: *Egy szétszabdalt festmény
összeragasztása* (versciklus) 5
- Kovács Balázs: *Péterfala határában*
Tőzsér Árpáddal (esszé) 8
- Morva Mátyás: „*nincs kezdet, nincs vég,
csak folytatás van*”, Tőzsér Árpád: Kmpc
(Öregkori nyelvöltögetések) (esszé) 12

Szépírás

- Hodossy Gyula: *A megfoghatatlanság
csapdája* (vers) 15
- Póda Erzsébet: *Gyűjtemények* (kispróza) 16
- Fellinger Károly: *Halászháló* (vers) 20
- Fiala Ilona: *Legyőzni a lehetetlent*
(novella) 21
- Saitos Lajos: *Régi albérletek, Mályvavirág,
Színuszgörbe, Még alszanak* (versek) 25
- Soós Gábor: *Felesleges mondatok*
(novella) 28
- Lutter Imre: *Újratervezés, Kuplé egy
szabad villamosról* (versek) 31
- Vasas Tamás: *a metabohóc menekülési
kísérleteiről, szocialista szellem,
rawls* (versek) 34
- Kiss Bálint Béla: *Kiruccanás* (novella) 36
- Török Nándor: *Presszólét* (versciklus) 39
- Czingel Ádám: *cseppfolyós a rozsdá*
(vers) 42
- Dombos Krisztina Hanga:
Hazatalálás (versciklus) 43
- Lárai Eszter: *A sárga tálca* (prózavers) 46

Láthatár

- Iman Mersal: *A kolléganő, A neved itt van
előttem, de a kezemben nincsen rózsá,
De szerelmem, ezek nem is narancsok!,
E-mail Uszáma Danászúritól, Körülnézek,
Marx tisztelete* (versek,
Tüske László fordításai) 47

Opus – 35 éves a SZMÍT

- Angyal Sándor: *Az író társaságnak még ma is
súlya van*. Beszélgetés Hodossy Gyulával,
a Szlovákiai Magyar Írók Társasága
elnökével a társaság fennállásának
35. évfordulója kapcsán 53

Opus-esszé

- Nagy Erika: *95 év bölcsesség és elhivatottság
(avagy Szeberényi Zoltán az
irodalom világában)* 59
- Németh István Péter: *Jókai Mór
lagúnavárosa* 63

Opus-tanulmány

- Vasvári Zoltán: *Palócföldi mesemondók* 70

Könyvek között

- Kelemen Erzsébet: *Művészi hitvallás,
kultúrfilozófiai állásfoglalás
(L. Simon László: Művészi szabadság és
intézményi autonómia című
kötetéről)* 79
- Bakonyi István: *Fellinger Károly:
Forrásláp* 86
- Fekete Tünde: *Egy szelet hideg pizza
(elemző kritika Simon Márton
Hideg pizza c. kötetéről)* 88

Küszöb

- Juhos Rebeka: *Reggel* (vers) 93
- Kožich Flóra Anna: *Az óraműves
(novella)* 94
- Kalina Krisztina: *Elveszve, Csakis
ő lehetett!, Parasztból lett herceg
(kisprózák)* 96

- A SZMÍT és a szerkesztőség hírei 99

- Lapszámunk szerzői 100

KÖVETKEZŐ SZÁMAINK TARTALMÁBÓL:

Összeállítás a 2025-ös Pegazus Alkotópályázat díjnyertes alkotásaiból – Morva Máttyás: *Lesi-lesi az üveg alját* című kisprózája – Tüske László: *Kebele patak az „Ásás”* című költeménye – Juhász Kornélia novellája – Bíró Szabolcs: *Tizennyolc dénár* című történelmi elbeszélése – Kerezi Katalin: *Family burnout Budapest* című egyfelvonásosa – Németh István Péter: *A boglári mólón* című verse – Bakonyi István, Sajtos Orsi, Siska Péter, Csák Gyöngyi, Szolláth Mihály versei – Kovács Balázs recenziója Ravasz József kötetéről – S. Horváth Ildikó rézkarcai

A lap elérhető a következő helyszíneken:

Budapest: Írók Boltja, Andrásy út 45.
Dunaszerdahely: Molnár Könyv, Vámbéry tér 14/55
Dunaszerdahely: NFG Klub, Bartók B. korzó 788/1
Érsekújvár: Kultúra Könyvesbolt, Mihály bástya 4.
Fülek: Városi könyvtár, Fő u. 14.
Galánta: Molnár Könyv, Fő u. 918/2
Ipolyság: Litera Könyvesbolt, Janko Král' utca 46/27
Kassa: Rovás Művészetek Háza, Kmeťova 34.

Királyhelmece: Bodrogközi Magyar Közösség Háza, Fő utca 787/87
Királyhelmece: Regionális könyvtár, Fő utca 72.
Komárom: Diderot Könyvesbolt, Lúdpiac tér 4810.
Nagykapos: Magyar Közösségi Ház, Csepely 64.
Pozsony: ArtForum, Kozia 611/20
Vágsellye: Molnár Könyv, Dolná 524/1
Zseliz: Magyar Ház, Schubert u. 26.

17. évfolyam, 5. szám (október)
Felelős kiadó: **Hodossy Gyula**
Főszerkesztő: **Petőcz András**
(szerkesztoseg.opus@gmail.com)
Vezető szerkesztő: **Angyal Sándor**
(angyal.opus@gmail.com)

Szerkesztő, olvasószerkesztő: **Kovács Balázs**
(kovacs.balazs.opus@gmail.com)

Tanácsadó testület: **Balázs F. Attila,**
Hogya György, Lackfi János

Tördelés és nyomdai előkészítés: **Rácz Éva**
Szerkesztőség: Duna Palota, Galantská c. 658/2F, 1. e. 5,
92901 Dunajská Streda, www.szmit.sk,

E-mail: szerkesztoseg.opus@gmail.com
Nyomta: **PRESS GROUP, Kft., Besztercebánya**
Megjelent 2025 októberében 700 példányban.
Regisztrációs szám: EV 5895/20

Dvojmesačník. 17. ročník, 5. číslo (október)
Vydavateľ: Spoločnosť maďarských spisovateľov
na Slovensku

Tel/fax: +421/315527964, +421/911239479, IČO 30806372
Sídlo spoločnosti: Palác Duna, Galantská c. 658/2F, 92901

Dunajská Streda, www.szmit.sk,
E-mail: szerkesztoseg.opus@gmail.com

Vydavateľ: **Gyula Hodossy**
Šéfredaktor: **András Petőcz**
(szerkesztoseg.opus@gmail.com)

Hlavný editor: **Sándor Angyal** (angyal.opus@gmail.com)

Redaktor, korektúra: **Balázs Kovács**
(kovacs.balazs.opus@gmail.com)

Poradný zbor: **Attila F. Balázs,**
György Hogya, János Lackfi

Sadzba a predtlačová príprava: **Éva Rácz**
Tlač: **PRESS GROUP, s.r.o., Banská Bystrica**

Vyšlo v októbri 2025. Náklad 700 ks.
Registračné číslo: EV 5895/20
ISSN: 1338-0265

www.opus-folyoirat.sk
www.facebook.com/Opus.irodalmi.folyoirat
Ingyenes / Nepredajné

OPUS

i r o d a l m i - m ű v é s z e t

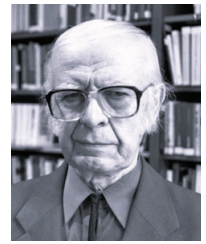
MEGJELENIK KÉTHAVONTA

Kiadja a Szlovákiai Magyar Írók Társasága
Tel: +421/911 239 479

Megjelent a Szlovák Köztársaság Kisebbségi Kulturális Alapja támogatásával – Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín

Ikarosz bukása

Az 1949-ben felfedezett s Icarusnak nevezett törpebolygó pályájának érdekessége, hogy napközelpontja valamennyi bolygó közül legközelebb esik a Naphoz.
(WikipédiA)

A művészetek szimultán eonjában Ovidius és Bruegel kortársak, s nem tudni, melyikük hatott a másikra. Mindketten megörökítették Ikarosz bukását, de egyikük sem tudta pontosan, hogy Ikarosz hová tűnt a Nap megközelítése után. Ovidiusz Daidalosza csak a fia szárnyából kihullt tollakat látta a tenger habjaiban, Bruegel képén pedig a vízből kimeredő uszonyt Ikarosznak tulajdonítani nem több pusztá önkénynél. Az igazság: Ikarosz a repülő Daidalosz mellől nem a tengerbe bukott, hanem a világűrbe zuhant. Miután apja tiltása ellenére is elhagyta a földi gravitáció terét, az űr vákuumejektora magába szippantotta. És hirtelen összekeveredett benne a lázadás kéje s a látvány döbbenete, Minosz földi labirintusának emléke és Zeusz égi útvesztői. A roppant csillagporhegyek, tauruszbolygók s egyéb űralakzatok közt érezte, maga is valami űri tárgygyá változik. – 1949. június 27-én a Bruegel-mű jobb alsó sarkában ülő halász kezében, fogást jelezve, megrándult a nád-szár, egy törpeharcsa vergődött a horgon.

Nyelvistálló

A -szerű, ez a farkcsontszerű utótag egymagában már semmit sem jelent. Rácsimpaszkodik egy-egy szóra, ahol aztán egyáltalán nem vendégként viselkedik: gátlástalanul megváltoztatja a gazdászó jelentését, s ahol csak lehet kellemetlenkedik. Sohasem lehet tudni, hogy most éppen milyen viszonyban van az alapszóval, nincsenek-e haragban egymással, lehet-e őket egybe írni avagy strajfát, azaz kötőjelet kell közéjük tenni, hogy össze ne rúgják a patkót? A nyelvistálló éjszakája csupa bauxit, írja a jeles költő, s ő csak tudja.

Fenyvesi Ottó: A felkelő nap háza

Egy szétszabdalt festmény összeragasztása

Tózsér Árpád 90. születésnapjára

I.

A kanál görbe, a tányér foltos, a pohár csorba.
Felforr és habzik a költővér, akár a must.
Bele lehet inni kétszer ugyanabba a borba?
Mert a folyó nem tűr el hasonló inzultust.

Az vagyok, akivé a versek megírtak engem.
A versszakok összefognak, széthullnom tilos.
Sziget a hullámszó, könyvtárnyi végtelenben,
felborzolt tollú tűzmadár, megfagyott papiros.

Bele lehet írni kétszer ugyanabba a versbe?
Leonardo szakállán félbetört hangjegyek.
Mona Lisa, titkodba kérlek, te vezess be.

Egy megváltó, ki másodszor eljönni restell.
Ujjaidnak végén hintázom, lásd, szenvedek.
A mosolyt újrafestem, de mi lesz a testtel?

II.

Verscifatok a tányérodon.
Halszáлка ékezet, szempilla
zárójel, pont, mint körömpiszok,
műkörömnyi rím.

Jóllakik veled a líra, felböfögi
álmos kék szemed. A kávé
fekete tengerén habvitorla.
Kérdőjel, kés, villa, kanális.

Ez az utolsó versszak: több
fogás szükségtelen. Ne legyen
előttük másik istened: köve-
telőznek a betördelt verssorok.

III.

A szélbe szegeket vet a bolond,
s várja, majd kikelnek azok.
Virág serken az ujjá rügyéből,
fojtogatják megszentelt halmazok.

Hártyavékony az ég, a merengő
hősnek jólesik a felhőn ülés.
Ingyenteát osztanak és marólúgot,
hiszen ünnepély lett az elhülyülés.

IV.

Kérdeztem én is a névtelen utazót.
Engedte, hogy átlapozzam üres
jegyzetfüzetét. Nincs már meg a park,
ahol egy padra leültünk, az arcára
sem emlékszem. Csak a döbbenetre,
hogy mindig is ismertük egymást,
és a gesztusra, ahogy átadta helyét.
Azóta a világot járom, és nem tudok
megpihenni. A lapok címoldalán
olvasok arról, amit a nevemben
cselekszik, s hiába naprakészek
álneveim, visszatér hozzám egyre
az elhajított útlevel.

V.

az ágak a törzsre a levelek az ágra
a fénypermet a levelekre és végül
az egész fa a rét közepére a rét meg
a tenyerembe a tenyér a zsebembe
és a szívbe minden de minden vissza

minden áron vissza
hiszen az íz volt előbb s csak aztán a harapás

VI.

Szól a tanár, mit nektek verstanmagvak
meg szólamtagolás, eh, átlagos halandók!
Számotokra egy félkövér jambus vagy
fogcsattogtató krokodaktilus csak humusz.

Julika lírai alkat tőlem pár hexaméterre.
Lövészárkot húz közénk a frontális oktatás.
Adoniszi sorról álmodik, kivárom, míg
egy szabad versláb is meghatja. Időm érték.

VII.

ha valaha is beköltöznél egy versbe
csak a legfontosabb dolgokat vidd magaddal
az örök élet vizét jól hangolt időgépet
ernyőt csiklandó rímesők ellen
füldugót ha túl hangos a ritmus
spongyát a spondeusra száraz vöröst a bacchiusra
és ne lepjen meg a gesztus
ha lebeg-dobol az anapesztus
ha egy szonett utolsó sorából
kiderülne: csakis én ismerlek fel
ebben a tolakodásban
mert vérkörünk ugyanaz

Péterfala határában Tózsér Árpáddal

„Mint egy keresztrejtvény, olyan a táj. / Megfejtésként versem írom bele” – ezek a sorok járnak az eszemben, ahogy nyár végén, néhány napot eltöltve a keresztzsüleimnél, Gömörország „lógó vakbelén”, vagyis legdélibb csücskében bandukolok. Dobfenekről haladva egy-két kilométer után a főút balra kanyarodik, a szomszéd falu – Tózsér Árpád szülőhelye –, a jelenleg körülbelül kétszáz lélekszámú Gömörpéterfala felé, s a kanyarban egy akácfa árnyékában vélhetően meglátom azt a frissen feketére mázolt útszéli keresztet, melynek láttán Tózsérnek a nevezetes gyalogos hazautjai során számtalanszor a *torkába ugrott a szíve*, s melyről azt beszéltek, éjszakánként boszorkány, borjú nagyságú fekete kutya őrzi. Szemmel láthatóan gyakran gondozzák, a betonlapra elhelyezett néhány szál virágot tartalmazó vázán kívül még egy aprócska mécses is pislákol előtte. Manapság már minden bizonnyal csak elvétve közlekednek gyalog az emberek Péterfala irányába. A nagy sebességet biztosító, kátyúmentes, újraaszfaltozott úton a különböző gépjárművekkel elsuhanva, gyaníthatóan nemigen tulajdonítanak ilyesfajta misztikus képzettársításokat, de legalábbis nagy jelentőséget annak a keresztnek, ha ugyan felkelti a figyelmüket, s nem csak az ifjú költőket – ha ugyan élnek még errefelé ifjú költők.

Azon tűnődöm, mit láthatok abból ma, amit hetvenvalahány éve az ifjú Tózsér Árpád látott rendszeresen, miközben – ahogy az *Egy felkoncolt születésnap nézőtérén* c. versében írja – „Mint óriási mellkasban, jártam / a szülőföld meleg üregeiben”. Vagy amikor az országhatárról kellett elsétálnia hazáig. Feltételezhetően az út mentén a sok vadmurok, kökény, cickafark, mezei katáng és bogánacs már akkor is nőtt, a *Falunk templomára* c. verset megihletett katolikus templom is a település fölé tornyosult („Áll a Cseres meg Kerekág / közé szúrva, / mint valami felfordított / kocsi rúdja”), mely Tózsér születése előtt néhány évvel épült közadakozásból, s melynek padjait és a sekrestye bútorzatát az asztalosmester édesapja készítette, és ahogy a körös-körül hullámozó ürgelyukas dombok is ugyanott húzódtak. De a rajtuk lévő vadászlesek, a köztük elterülő hatvanhektáros víztározó (a „vízállónak” nevezett egykori mező helyén), vagy a villanypásztor már nem, ahogy a kerítés tartóoszlopára rákötött fekete-fehér tarot-kártya, a feldróttozott szürke keréktárcsa, a műanyagkoszorú-hulladékok a gazban, és a Gortvapatokban úszó rózsaszín, amorf polisztiéndarabok sem. Ha körbenézek, s eb-

ben a tájban Tőzsér lényét, költészetét keresem, vagy legalábbis beleképzelem, az örök körforgás, a múlt és a jelen ellentétének élesen kirajzolódó kontúrjaival megidéződik a *Mogorva csillag* világa, és a népi vagy a tárgyias lírát éppúgy megtalálom benne, mint a posztmodern vonalat, de még a mágikus realizmus felé való kikacsintást is, s a poétikáját mindvégig olyannyira meghatározó jelenségeket, mint a folyamatos megújulásra való törekvést és a szüntelen változást. Idézhetem Fónod Zoltán szavait is egy *Irodalmi Szemlében* megjelent tanulmányából: „A poeta doctus jellegzetes típusa, aki első költői megnyilvánulása óta kitartó küzdelmet vív önmagával, a korszerűség, a megújulás és a minőségi költészet érdekében. Csak megerősíthetjük, amit egy beszélgetésben vallott, hogy ő az »örök újrakezdő«, mert nem akar lemaradni, nem akar »sereghajtó« lenni a költészet megújítását jelentő mindennapi küzdelemben.”

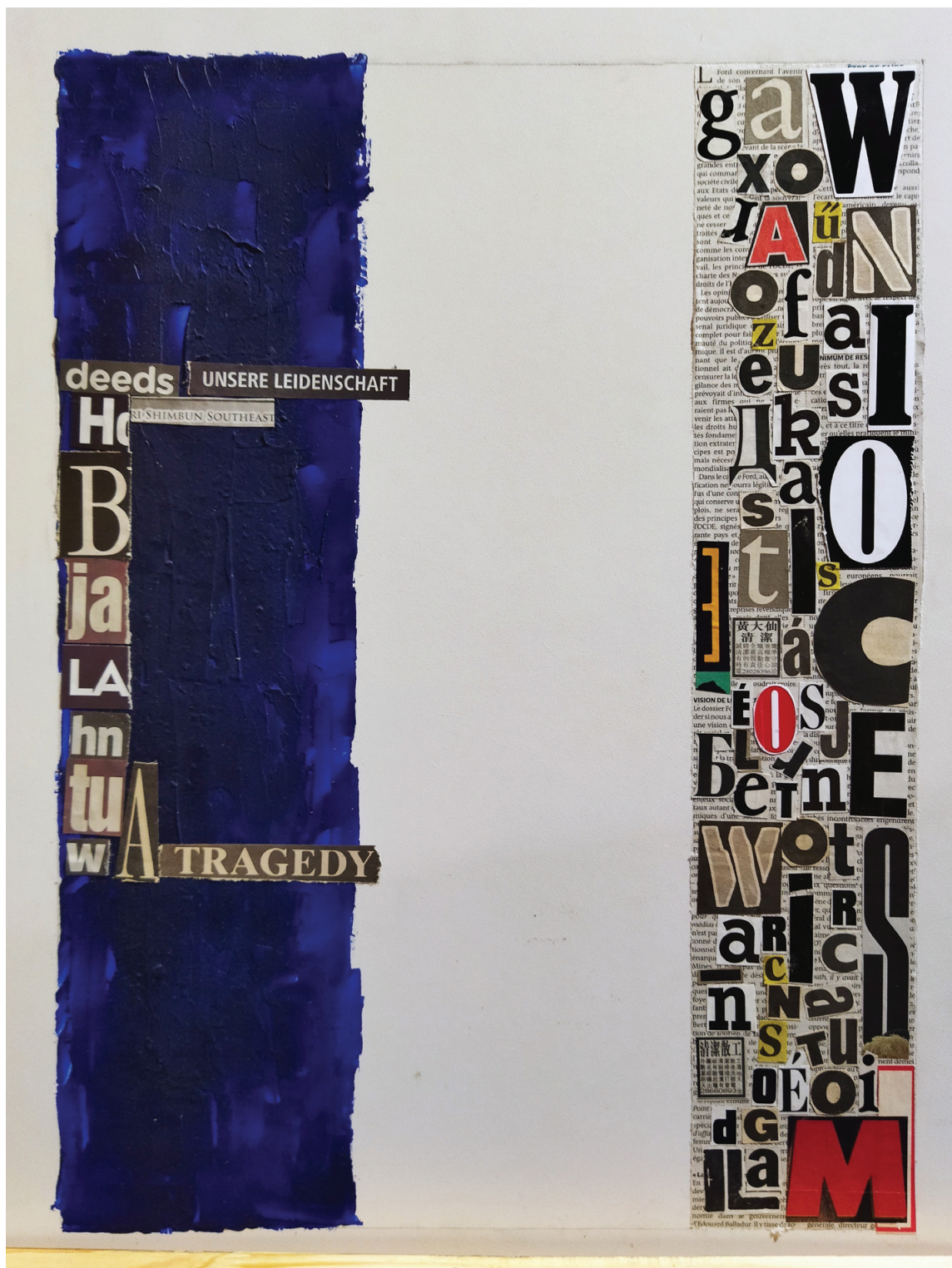
A faluba beérve azon tanakodom, vajon hány helységnévtáblát cseréltek azóta, hogy abba a bizonyos *régibe már lyukat hajigált a falu gyerekhada*. Tovább haladva az ambivalencia fokozódik, Tőzsér egykori lakóhelyén a málló vakolatot az ablakon kiszűrődő technozene rezegetti, nem messze pedig az ivókút fölött lévő faépítmény kerítésén az általam már jól ismert tábla, a ráírt betűk már kissé kopottak, de még kivehető az idézet a falu híres szülöttétől: „Péterfalát megnézd, a világ közepe. Lakói száz évekkkel előtte odahagyták templomukat, csak azért, mert úgymond egy aranyalma hullott az égből, s ahol leesett, ott forrás fakadt, s a jámborok mentek az aranyalma után s a forrás köré települtek. Azóta a forrás, azaz, ahogy ők hívják: az Ivókút számukra a világ közepe.” Számtalan alkalommal szemeztem azzal a táblával, amikor jöttünk vízért a szomszéd faluból. Gyermekfejjel nem tudtam, hogy ki ő, hiába mesélt róla édesapám rendszeresen, nem értettem, viszont a jelentőségét átéreztem apám gesztikulációja által, s onnantól mindig úgy tértem be Péterfalára, mint Tőzsér Árpád szülőfalujába.

Manapság az ivókútnál az itt lakóknak egyre nehezebb lehajolniuk a csúszós betonlépcsőkön, hogy forrásvizet töltsenek, egyre lassabban tudják felcipelni a „bandaszkákat”, s a fiatalok is egyre kevesebben vannak, akik még segíthetnének nekik. Üzlet és kocsmá – sőt *Palóckocsmá* – szerencsére még van, nem úgy, mint sok más helyi településen. Egykor Tőzséréknek is el kellett hagyniuk a falut, hogy megússzák a kitelepítést, manapság a leszakadt régió gazdasági helyzetéből fakadó szűkös lehetőségek miatt „menekülnek” el annyian. Mindezek ellenére Péterfala még tartja magát, s méltán büszke lehet példamutató kultúraszervezői jelenére. Az autentikus, új építésű Magyar Közösségi Háznál éppen a Barkó Virtus Napja alkalmából szervezett tizedik Barkósági Parasztolimpiát tartják, ahol a frissen barkóvá avatott fiatal emberek a kezdőceremónia alatt meggyújtott olimpiai láng fényében küzdenek meg egymással csapatban, illetve „Egyéni Tehen” és „Egyéni Bika” számokban, a gyerekek szalmabálákon ugrálnak a hangfalakból szóló népzene ritmusára, miközben fő az üstben a palócleves és a szarvaspörkölt, de természetesen a szilvapálinka sem hiányzik az asztalokról, melyek körül szabad helyet már egyet sem találni. Amikor odaérek, a virtuskodó hölgyek éppen

sodrófával, serpenyővel és vasvillával próbálnak eltalálni egy földbe szúrt, fából faragott „kakast”, hogy „tudjanak miből levest főzni”. Itt is hasonló érzések öntenek el a látvány kapcsán, mint a falu határában, az egységben megbúvó különös kontraszt: valakin egyszerre van divatos sportcipő, „cicanadrág” és nemezsüveg, míg máson japán tetoválás, magyar bajusz és bocskai, s a látottak kapcsán megint csak Tőzsér Árpád idevágó szavai jutnak az eszembe: a hagyományt és a haladást csak együtt tudja elképzelni.

Arra kértek fel, hogy írjam meg ebben az esszében, mit jelent számomra Tőzsér Árpád. Az, hogy miért jelentős, így vagy úgy mindenki tudja, hallomásból vagy tankönyvekből, de hogy mit jelent, mi az, amit jelent, amit jelenteni tud jelenleg is, mondjuk, egy mai fiatal számára, például azok számára, akik ott táncoltak népviseletben a színpadnál, akár Erdélyből, akár Miskolcra, akár Ajnácskőről vagy Komáromból jöttek, akik Péterfaláról elmennek tanulni a pozsonyi bölcsészkarra, s akik egy lakókocsigyárba járnak át Salgótarjánba tizenkét órás műszakokra heti hat nap. Szerencsésnek tartom magamat, hogy még mielőtt megtanultam volna olvasni, s megismertem volna a verseit, kialakult bennem egy személyes kötődés, amit leginkább a róla elmondottak, illetve egykori térbeli közelségének nyomai alakítottak ki. Emlékszem, amikor egyszer vendégségben egy helyi néni büszkén mesélte, hogy szegről-végről rokona, s még levelezett is vele. Mutatta a féltve őrzött elsárgult borítékot, rajta Tőzsér egyik korábbi pozsonyi lakcímével. Manapság már az ehhez hasonló emlékekről nem tudom eldönteni a valóság-tartalmukat, mert ő tényleg egy népmesei hős, egy legenda volt a szememben, s próbálván közelebb kerülni hozzá, biztosan kiszíneztem az eseményeket, hogy aztán később a gyerekkor mitológiai magasságából a versei, a szövegei révén letisztulva konkrétábbá váljon a személye. S ahogy az emlékek, úgy él bennem a *Genesis* kéksége, vagy az *Éjszaka* c. vers, mely – kamaszkoromban az *Érintéseket* lapozgatva – úgy megtetszett, hogy az lett az első vers, melyet önszorgalomból megtanultam fejből. De említhetném azt is, hogy milyen felvillanyozó intellektuális élményt jelentettek a naplói, vagy hogy mennyire motiváltak a Pegazus Alkotópályázat kapcsán a rólam szóló bírálatának szavai. Emlékszem, amikor néhány éve egy antikváriumos weboldalon rábukkantam első kötetére, az 1963-ban megjelent *Mogorva csillag* dedikált példányára ötszáz forintért, idén, 2025-ben pedig három kötete jelent meg. S az az út, az a távolság, amely ezek között húzódik, Tőzsér Árpád ezt is jelenti. Pécsi Györgyi írja a *Quo vadis Domine? – Jegyzetek Tőzsér Árpád költészetéről* című, *Tiszatájban* megjelent tanulmányában: „Költészetének egyetlen problémája (legfőbb problémája) az, hogy mit kezdhet a világgal, s önmagával az ember, aki ráismert arra, hogy a múltjától nem szabadulhat. Durván egyszerűsítve: az ív, amit bejár, a szülőfölddel való érzéki, tapasztalati azonosság, a kiszakadás, majd az emlékezés általi visszatalálás képletében írható le (...) Borghest parafrázeálva, az emlékezés a valóság legfontosabb lehetőségévé válik.”

„Tózsér Árpád a csehszlovákiai magyar költészet első klasszikusa”, mondta róla Grendel Lajos még a múlt században, s tegyük hozzá: aki ebben a hónapban ünnepli a kilencvenedik születésnapját, s aki mindmáig meghatározó, aktív részese az egyetemes magyar irodalomnak. Isten éltesse!

Fenyvesi Ottó: A szétesés határán I.

„nincs kezdet, nincs vég, csak folytatás van”

Tózsér Árpád: Kmpc (Öregkori nyelvöltögetések)

Tózsér Árpád (1935, Gömörpéterfala) költő, műfordító és irodalomtörténész *Kmpc (Öregkori nyelvöltögetések)* c. verseskötete 2025-ben látta meg a napvilágot a Kalligram kiadó gondozásában. Az első ránézésre is vonzó, letisztult védőborítón (és keménytáblán) a sárga biztató árnyalatai dominálnak, a címlap Paul Klee kísérletező modern festő *Gespenst eines Genies (Egy zseni szelleme)* c. művének felhasználásával készült. Az idén 90. életévét betöltő Tózsér Árpád nyolcvankét oldalon ötvennégy költeményt rendezett négy kötetkompozíciós egységbe.

Az első verscsoport a *Babfa* nevet viseli, és tíz verset ölel fel. Már is a nyitóversben az olvasóra köszön egy fanyar, mégis kedves gyerekkori történet, amely megadja az első szakasz alaphangját. A gyermekkorhoz, emlékekhez és gyerekekhez köthető tematikák átívelnek a kötet első részén, jóllehet gyerekversre legfeljebb az egyik hasonlít. A formavilág is legalább annyira színes, mint egy valamire való gyerekkor, egyszer rímel, máskor nem, hol kötött, hol kötetlen, vagy inkább szabad. Az alkotó játszik és meghökkent a szavakkal, nevekkel, jelentéstartományokkal. A komédiát, az iróniát és a humort teszi a történelmi és mitológiai alakok vagy a filozófiai fogalmak játszótársává, és ezek szemmel láthatóan nem vesznek össze egymással. Amennyiben az olvasó is hajlandó becsatlakozni, elkezdődhet egy remek multság. Az első részt követően már gyanítható, hogy Tózsér Árpád kötete idős kora ellenére sem feltétlen a számadásról vagy a létezésről és annak evilági lezárásáról szól. Persze természetesen ezekről is, de másképp – ne rohanjunk ennyire előre! A *Kmpc* mint kötet cím is ad egy alaphangot, mégsem volna túlságosan stílszerű választás az említett súlyos témák komolyanvétele elé. A kampec szót viszonylag egyszerű belőle kirakni, talán tudatos kognitív folyamat híján is megy mindenkinek, viszont több fényt is kap az értelme, nem melleleg azért, mert a kötet címadó vers nyitja a sort az *Ernestus úrnak* keresztelt második verscsoportban.

Ernst Jandl (1925. augusztus 1. – 2000. június 9.) osztrák költő és író volt. Hangutánzó, csupa kisbetűs, magánhangzókat elhagyó kísérleti költészetét kortársai kulturális provokációként értékelték, pályafutása végére mégis az egyik legjelen-

több költővé vált az egész német nyelvterületen. A kötet tizenöt verset felvonultató második szakaszát talán készkarva sem lehetne szorosabban a kísérletező kedvű kortárshoz kapcsolni. A nyitó darabban máris megjelenik a neve, illetve a *Kmpc* keletkezéstörténetére is fény derül egy lábjegyzet segítségével. Találunk ebben a részben olyan verset, melynek megfejtése a magánhangzók elhagyása miatt egészen komoly agytornáztatást igényel vagy a magyar nyelv szemérmességéről szóló költeményt. Ernst Jandl különféle módokon jelenik meg, kapunk átiratot, teljes neve vagy annak kezdőbetűi bukkannak fel a címekben, szövegekben, ajánlásban vagy esetleg Ernestusként – gondolhatná ez utóbbit, aki a *Kmpc* c. költeményt olvasva nem figyelt jól. Hiszen nem csak a cím mibenléte kerül kibontásra, hanem az is, hogy a verselő névrokona is az osztrák költőnek: „Ha Jandl Ernő élne, ő s én druszák volnánk: / tarkabarka sorsom két nevet osztott rám.” A határvonal Ernst és Ernestus közt már itt kezd bizonytalaná válni, hiszen az osztrák költő neve is megjelenik magyarul, Ernő formában, az Ernő is Ernestusként, hangzásban és alakban az Ernsthez közelítve. A szöveg szintjén is közvetlenül megfogalmazódik a hasonlóság: „Immár Jandl Ernőre hajaz némely versem, / ifjan Árpád, vénen én is Ernő lettem”. Első olvasásra tehát könnyen összemosisódhat, ki az Ernst és ki az Ernestus, de ez valójában talán szándékos is, hiszen nincs különösebb jelentősége, kit képzel az olvasó a lírai én helyébe. Utólag persze felfejthető. Végző soron az intertextualitás összetett és ékes példáját tárja eléink a tárgyalt kompozíciós egység, sőt, azon is túlmutat...

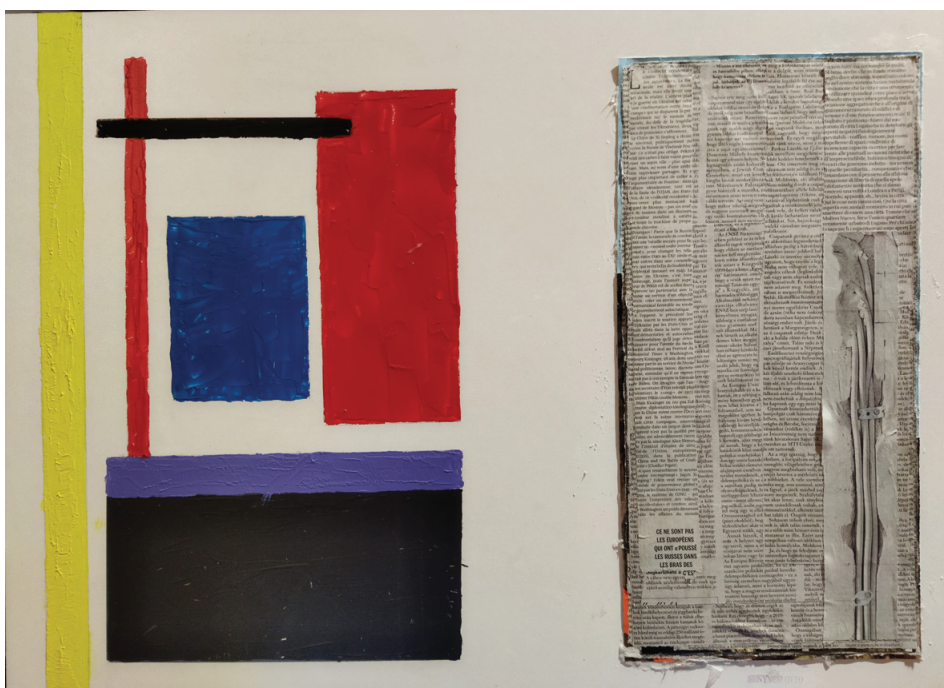
Diplópia cím alatt rendezte alegységbe a költő a harmadik szakasz tizenkét versét. A kettőslátás fogalma nem csupán a versben és a szerkezeti alegységben jelenik meg, de áttételesen a borítóról is ránk kacsint. Az ide sorolt költemények laza és finom szálakon kötődnek a címadó darabban feldobott fogalomkörhöz, kettőt látni már-már olyan, mint egyszerre két helyen lenni ugyanabban az időben. A versek egyre elvontabbá válnak, önmaguk halálosan komolyanvételét továbbra is mellőzve, mégsem vehetjük őket félvállról. Párhuzamok és ellentétek sokasága vonul fel sűrített módon, a valós és a virtuális, a lét és a nemlét, a helyes és az emberi ütköznek egymással, vagy állnak párba vad táncot lejtve a jellemzően szabad verssorok közt, olyannyira, hogy sokszor követni is nehéz. Nem csoda hát, ha időnként az olvasó is úgy érzi, egyszerre kettőt vagy még többet lát.

A kötet a *Fehérlepény-halak tejlevesben* c. szakasz tizenhét versével zárul, és a záróversnek is azonos a címe. Visszaköszönnek a korábban felvázolt motívumok, felvetett problémák és gondolatok, éppen annyi újdonsággal, hogy méltó lezárása legyen az első ránézésre rövidke, sűrűségét tekintve mégis egy univerzumot magába foglaló könyvnek. „nincs kezdet, nincs vég, csak folytatás van” – írja Tózsér Árpád a költő és a vers dolga kapcsán. Talán ebből a perspektívából kapjuk a legtisztább képet, és a legszélesebb horizontot befogva innen tekinthetünk a *Kmpc* c. kötetre. Hiszen, ha nincs kezdet és nincs vég, az embernek a 90. életév tájékán sem kell velük foglalkoznia. Persze, a formál logika ellentmondás elve most félre vinne, hiszen kezdet és vég egyszerre van és nincs ebben a kötetben és azon

túl. A hangsúly mégis a folytatásra tevődik. Hasonló következtetésre jut a könyv fülszövegének szerzője is: „A versek beszélője mintha már valahol túl, kívül volna az evilági időn: egyfajta meta-értelmi mezőből nézi saját és mások életét, saját és mások eszméit, életvitelét, verselését. Onnan, ahonnan már a tragédia is mulattató komédiának látszik.” És aki képes ilyen szférába helyezni tudata perspektíváját, nem üres frázisokat puffogat, amikor a kezdetről és a végről nyilatkozik.

A kötetzáró darab meg tudott lepni, az azt megelőző ötvenhárom vers sokszínűsége ellenére sem számítottam rá. A vers és a tudományos-fantasztikus novella határán táncoló alkotás meghökkentő, mértéktartó és hangsúlyos lezárás egy olyan korban kiadott kötetben, ahol a mesterséges intelligencia tematikája slágertémává vált, és már a csapból is folyik.

Ne kerteljünk, az *Öregkori nyelvöltögetések* komoly kihívást támaszt az olvasója elé. Tömény és sűrű, a lexikonok vagy értelmező szótárak korában talán még több elhivatottságot és természetes intelligenciát igényelt volna, de akkoriban talán bővebben is akadt ezekből, mint ma, az internet és a mesterséges intelligencia korában. Bizonyos darabok könnyebben adják magukat, nagyobb teret kínálnak az azonosulásra és kapcsolódásra, hiszen ilyen vagy olyan gyerekkort a legtöbb versolvasó azért megélt. Más alkotásokkal birkózni kell vagy kirakósként összeilleszteni magunkban azt, amit a költő ugyan felépített, de nem vezet végig rajta kézen fogva. Ehhez türelem kell, érdeklődés és hajlandóság arra, hogy megpróbálkozzunk belépni abba a „meta-értelmi mezőbe”, ahol megalkották. Ha ezek adottak, jó szívvel ajánlom a nyájas olvasónak Tőzsér Árpád *Kmpc* c. kötetét!

Fenyvesi Ottó: Gyere velem a geometriába

A megfoghatatlanság csapdája

Folyvást elengedem a kezed,
hogy aztán újra meg újra megfoghassam,
hogy ujjaink táncolva, szorosan egymásba fonódjanak.
Mint ahogy kell az éj, hogy napkelte legyen,
mint ahogy kell az íztelen, hogy becsüljem az ízeset,
a sósat, az édeset, úgy kell a hiány,
hogy megérezsem a teljességet, a melegséget,
hogy végre forrjon a vérem.

Csendre vágyom,
hogy meghalljam, amit csak én hallhatok,
hogy meglássam, amit csak én láthatok,
hogy megérezsem, amit csak én érezhetek.
A ház melletti gyönyörű nagy nyírfán egy héja vijjog,
miközben én magamnak hiányzom,
magamnak vagyok sehol,
magamnak bujkálok, a ragaszkodásaim,
a fájdalmas gondolataim elől.

A zene segít, a zene felemel,
összeköti a képzeletbelit a valódival,
a félelmet a bátorsággal, a feketét a fehérrel,
összeköti a múlt emlékeit a jövő sejtelmes képeivel,
összeköti az egymásba illő kezeket.

Folyvást elengedem vágyaimat,
hogy aztán újra meg újra megéljem,
lelkem titkos rekeszében a felfoghatatlan gyönyört,
a világ rejtett szeretetét, Isten kinyilatkoztatott ígétét.

Gyűjtemények

Bohumil Hrabal hőisével, Pepin bácsival, a *Sörgyári capriccio* című filmben találkoztam először életemben. Nagyokat neveltünk akkori barátommal a jelene-
teken, amelyekben az őt alakító Jaromír Hanzlík (magyar hangja Kern András)
szerepelt. Az a barátom nagyon tájékozott volt, jó családból származott, olyasfaj-
ta sznob volt, aki ezt a végsőkig tagadta, felmenőit állandóan kritizálta, ő maga
mégsem tudott ebből a besorolásból kiszabadulni. Mindenesetre sok filmet meg-
néztünk, sokat csavarogtunk a városban, hogy aztán az egész kapcsoltunk csúfos
véget érjen.

Soha semmit nem szerettem, ami nem volt őszinte. Egyszerűnek születtem,
nem tanultam meg a képmutatást, de azt sem, hogy azonnal kimondjam, amit
gondolok. Így aztán a korai Pepin-korszakbéli barátomat is abban a hitben hagy-
tam, hogy mindig igaza van. Akkor is, ha minden porcikám tiltakozott. Ezért,
amikor betelt nálam a pohár, a számomra idegesítő avantgárd, az értelmetlen
„performanszok”, az „alternatív” művészet és irodalom iránti rajongásától, a jobb
családokból származó beképzelt barátaitól, a be nem tartott ígéreteiből és a sörtől
savanyú szájszagától – odébbálltam.

*

Pepin bácsi verziója azonban ismét felbukkant. Igaz, most már nem a filmvász-
non, hanem a való életben. Az első munkahelyemen az igazgatóhelyettes igazi
Pepin volt. Állandóan cigaretta lógott a szájából, hangosan beszélt, hangját már a
földszinti bejáratnál hallani lehetett. Igyekezett vicceseket mondani, amiken erő-
sen ajánlatos volt nagyokat nevetni, mert ő írta ki a hóvégi prémiumot. A legtöbb-
ször azonban csak faviccekre futotta neki:

– *Hogyan hívják a medve vendéglőjét? Maci Lacika! Ha-ha-ha.*

Ezt minden nap elsütötte, lévén, hogy Lászlónak hívták, de máig nem értem,
mi lehetett a vicc poénja.

– *Mi az abszolút lehetetlen?*

– *A szomorúfüzet jókedvre deríteni. Ha-ha-ha.*

Vagy:

Bíró a vádlotthoz:

– *Részletesen mondja el, mi történt?*

– *Bíró úr kérem, az ügy kezdődött, hogy visszaütött... Ha-ha-ha.*

És így tovább. Elég megterhelő volt ugyanazokon a vicceken minden nap jókedvűen kacagni, pláne, ha az ember éppen valami érzelmi dolog miatt szenvedett. Lászlónknak azonban az volt a meggyőződése, hogy minden borús élet-helyzet és életérzés viccmeséléssel egykettőre derűre váltható.

Egy szép napon beadtam a felmondásomat, ami Pepin Lászlót ugyancsak váratlanul érte. Bejött az irodámba, és hosszas előadást tartott a hálátlanságomról, és arról, milyen rosszul végzem a munkámat. Azzal a kezében lévő kimutatást tartalmazó iratköteget az asztalomra vágta, hogy dolgozzam át. A szívem a torokban dobogott, egy szót se tudtam szólni, abban azonban biztos voltam, hogy nem követtem el egyetlenegy hibát sem. Az iratköteget átnéztem, ahogy sejtettem, egy hibát sem találtam benne, csak néhány elírást, azokat kijavítottam, és az asztalára tettem. Az irodájában már csak a cigarettafüstöt találtam, túlóra lévén, rég hazament. Másnap ismét kicsapódott az irodám ajtaja, újabb előadást kellett meghallgatnom a hálátlanságomról és a pontatlan munkámról, majd megint az asztalomra dobta az iratköteget. Egy szál favicc nem sok, annyit sem mondott el kíséretként. A felmondásomat végül jóváhagyták, de a fenti jelenet párszor még megisméltődött. A különbség csupán annyi volt, hogy azontúl ugyanazt a kimutatást vittem vissza minden egyes alkalommal. Az utolsó nap benyitott az irodámba, kifújt cigarettafüst kíséretében, majd megállapította, hogy „tud maga dolgozni, ha akar”. És megörvendeztetett egy utolsó viccel:

– *Mit lehet leszedni a pucér titkárnról?*

– *A főnökét. Ha-ha-ha.*

Azzal röhögve becsukta az ajtót, és elment.

*

A következő Pepin a szomszéd bácsi volt, Benedek, aki harsogva mulatott, amikor felöntött a garatra. Olyankor elővette a harmonikáját, hogy aztán belemuzsikáljon az éjszakába – szomszédai nem éppen örömeire. A kocsmában általában hangosabban beszélt, mint a többiek, és mindig az ő történetén kellett a legjobban nevetni, ami nem volt nehéz, mert igencsak jó volt a humorérzéke.

Benedek-Pepin komoly gyűjtögető volt. Udvarán felhalmozott gerendák, vasdarabok, lyukas talicskák, autógumik, és felismerhetetlen dolgok találtak végső otthonra. Amikor a hátsó udvara után a kertjét is betakarták a limlomok, az utcán folytatta tovább a szenvedélyét. Először a háza előtti kerítés elé kezdte lerakni a vascsöveket, deszkadarabokat, majd szépen megjelentek az utca túlsó oldalán is a talált kincsei, ott, ahol nem voltak lakóházak, csak egy üres telek. Került oda kavicskupac, feltört betondarabok, egy fél régi autó, öreg mosógép, kiszuperált hűtő, görbe bicikli, feltekert drótkerítés, meg egyéb felismerhető és felismerhetetlen tárgyak. Amikor aztán a hivatal felszólította, hogy rakja rendbe az utcát, mert aszfaltozni fogják, Benedek-Pepin éktelen haragra gerjedt. Először nem

volt hajlandó elmozdítani egyetlenegy darabot sem, de a nagy aszfaltozógépek fenyegető megjelenése után kénytelen volt a sok kacatot behordani az amúgy is túlzsúfolt udvarába. Hogy a kavicskupacot mivel vitte be és hol talált annak helyet, az máig rejtély, mindenesetre mindent becipelt az udvarába-kertjébe. Az utcát leaszfaltozták, igazán szép, tiszta, rendezett lett. Benedek-Pepin lelkiállapota azonban ettől kezdve egyre rosszabbodott. Több kacat ugyanis már nem fért be az udvarába. Olykor-olykor megpróbálkozott azzal, hogy megkérdezte a szomszédait, lerakhatna-e náluk ideiglenesen pár cuccot, ám amikor senki sem volt hajlandó ingyenesen biztosítani számára a szabad felületet, Benedek kiásta a csatabárdot a világ ellen.

Azzal kezdte, hogy gágogó libákat hozott, amelyeket a hátsó udvarában tartott, egy egész kis területen. Később sikongató-kerregő gyöngytyúkokat telepített a ház előtti kiskertjébe – a limlomok közé –, melynek közepén egy hatalmas fenyőfa állt. A ház melletti ólakban csirkéket tenyésztett, majd kutyákat is hozott. Az egész házhely egy hatalmas, bűzös-zajos telekké változott, elborzasztva mindenkit, aki csak arra járt – elsősorban pedig a szomszédokat.

Benedek azonban nem állt meg itt. Minden hétvégén este egy üveg borral és a harmonikájával kiült a teraszra – a szakadt fonott kosarak, régi demizsonok, korhadt gerendadarabok, rozsdás franciakulcsok, műanyag zsákokba kötött műanyag dobozok közé, a felfordított, lyukas aljú utánfutóra –, és lassan borozgatva, zeneszerszámát húzogatva az éjszakai világba dalolta búját-keservét. Az egyébként szépen induló mulatás éjfélre féktelen kurjongatásba fordult, amikor is bement a házba a következő üveg borért, és tovább folytatta a műsort. Mindegy, hogy langyos nyári éjszaka, vagy éppen fagyos este volt, Benedek nem szalasztotta el az előadást. Hiába kérlelték, majd fenyegették a szomszédok, az öreg hajthatatlan maradt ebben a kérdésben. Éjjel két óra körül a nótázás artikulálatlan szitkozódásba fulladt, amikor is mindegyik szomszédját külön-külön néven szólítva elátkozta, amiért akadályozták őt kincsei felhalmozásában.

És nem adta fel: továbbra is járta a környéket, minden nap újabb és újabb gyűjteménnyel tért haza. Az ócskaságokat fütyörészve rakta le az udvar valamely zugába, akár a többi limlom fölé. Már az állatkák alatt sem alom, hanem különböző kacatok voltak. A gyöngytyúk felköltöztek a fenyőre, majd át-átrepültek a tehetetlen szomszédokhoz, hogy ott csipegessenek valamit, ha már Benedek udvarán nem találtak a szemét között semmi nekik valót.

A hétvégi dínomdánom azonban egy szép napon elmaradt. A szomszédok először nyugodtan dőltek hátra és élvezték a péntek esti csöndet, ám csakhamar furcsa érzés kerítette őket hatalmába. Valami vészjósló nyugtalanság...

Az esti csönd másnap is folytatódott, így aztán harmadnap a legrégebbi szomszéd, akivel a legtöbb vitája akadt Benedeknek, bezörgetett a kapun, de a baromfi hangos kiabálásán kívül nem kapott választ. A kutyák gyámoltalanul ugattak rá a deszkák, vasdarabok, kettétört ajtók berepedt mikrohullámú sütők tetejéről. A szomszéd némi tétovázás után benyitott a behorpadt kapun, és a kétségbeesett

ebek kíséretében végigbukdácsolt az udvaron. A konyha bejáratánál pedig ott találta Benedeket, egy szakad fotelben ülve, kezében a harmonikájával, mellette egy megkezdett üveg borral. Szébb halált nem is kívánhatott magának: ott érte a vég, nagy szeretettel gyűjtögetett, drága kincsei társaságában.

*

Az utolsó Pepinem fölöttem lakott. Egyedül élt, de soha nem volt nála csönd, kivéve, ha éppen nem tartózkodott otthon. Fene tudja, milyen berendezései lehettek – némelyik egész ijesztő hangokat adott ki: monoton zúgást, morajlást, süvítést, kerregést... Néha mintha mézporgető hengert indított volna be, máskor a horgászbot orsójának zöngése szivárgott át a lakásomba, megint máskor egészen halk fűrészfűrés zizegett órákon át. Olyankor menekülnöm kellett, ki a szabadba! Értelmetlen éjszakai bolyongásokba kezdtem, mert egyszerűen nem volt maradásom. A hangok zongoráztak a gerincemen, jeges ujjakként pengették idegszálaimat, a bőröm alatt rezegtek. Akkor sem volt jobb, amikor Felső Pepin emberi hangját hallottam. Vitatkozott, morgott, magyarázott, ordibálva érvelt és ellenérvelt. Hiába beszélt ugyanolyan hangosan, néha ordibálva, mint a filmbéli őspéldánya, egyetlenegy szót sem értettem a beszédéből. Még akkor sem, amikor az erkélyen állt, és jókedvűen cigarettázva szólítgatta lent elsétáló ismerőseit. Csupán annyit tudtam kivenni a mondanivalójából: „hogyvagy-hehehe”, „indulindul?-hehehe”, „majdhívlak-hehehe”, „gumicseréremész?-hehehe”... Pedig egyfolytában darvagott, beszélt, mondta, egyre mondta a magáét.

Az évek során sem tudtam megszokni Felső Pepin hozzám átszivárgó zajszenyvezett életét. Most azonban a csönd fura, ami azóta költözött a lakásába, amióta ő a másvilágra vetette magát. Egy szép napon, miután elszívta szokásos cigarettaadagját, és körbekiabálta a lakótelepet, egy váratlan pillanatban az erkély korlátját átlépve, a mélybe ugrott. A mentős szerint nem szenvedett, azonnal beállt nála a halál. Amikor a rokonság az örökség reményében, egy lakatos segítségével feltörte Felső Pepin lakásának zárját, odabent semmit sem talált. Sem titkos széf, sem különleges berendezések, sem okos találmányok – semmi! Csak egy kisasztal, egy szék, egy kétajtós szekrény, meg egy egyszerű ágyműködött a lakásban. Én tudom csak egyedül, hogy Felső Pepin öröksége a titkos hangok gyűjteménye volt, amit rám hagyatkozott, hiszen rajta kívül csak én ismerhettem teljes egészében.

Halászháló

Nagy László Vallvadír verse után szabadon

Az elvárások, mint a halászháló
apró négyzetei. A költő vár, ki-
fogja az akvárium nem létező
szörnyét, szájába rágva a mindig

szelektáló valóságot, lásd, vakon
letapogat bennünket az igazság,
ha nem elég érdekes, ha nem hívja
fel magára a figyelmet, egyszerű

érdeknek tűnhet, közömbösek vagyunk
a saját szívünkkel, a bélrendszerünk
őseink kirámolt, kirabolt, boldog
temetője, vajon mit lát bele az

Isten a sírgödörbe, a rövid vers
irgalom, a hosszútávfutó lépte,
Jézusom, micsoda konok barbárság,
faszög lehetek térkép tenyeredben.

Legyőzni a lehetetlent

Ági szinte az utolsó pillanatban szállt fel a vonatra. Nem tudott hamarabb szabadulni a munkahelyéről, pedig délutánra szabadságot vett ki, hogy ne nézzenek rá görbe szemmel, hogyha csak kikéredzkedne. A vonat két óra öt perckor indul Budapestre. Úgy tervezte, hogy tizenkettő után nyugodtan megebédel, megissza az ebéd utáni kávéját, és lassan, szép komótosan elindul a főpályaudvarra. Igaz, több mint fél óráig tart az út a városi autóbuszal, majdnem fél Pozsonyt kell átutaznia, de ez mind belefér, bőven lesz még ideje nézelődni is a pályaudvaron. Amit nagyon szeret. Mindig lenyűgözi az embertömeg, az ide-oda lépkedő, bőrröndöket görgető, tébláboló utasok sokasága. Most erre nem kerülhetett sor, mert az ebédre visszatérve meglepetés várta az asztalán: a délelőtt elkészített kimutatásban valamilyen hibát talált a gazdasági osztály vezetője. Ezt azonnal ki kellett javítania. Nem nagy feladat, de amikor már indulna, eléggé idegesítő. Gyorsan nekifogott, pótolta a hiányosságot, bedobta az új adatokat az Excel-táblázatba. Jó tíz perc alatt elkészült. De jaj, lefagyott a nyomtató! Most mit tegyen? Próbálta újraindítani, nem reagált. Kikapcsolta a számítógépét is, majd újra bekapcsolta, de ez sem segített. Kétségbeesve indult főnöke irodájába.

Ó, hát ez még nem a világvége!, nyugtatta meg Ágit a megértő főnök. Küldd át az én gépembe, majd itt kinyomtatom. És fuss, mert látom, hogy fél lábbal már az utcán vagy.

Persze ilyenkor minden rosszul sül el: a városi autóbusz éppen elhúzott, amikor kiért a megállóba. Csak a következővel mehetett. Nagyjából fél órával később indulhatott, mint ahogy tervezte. De most már a vonat lépcsőjén a lába, felhangzik a sípszó, még egy szökellés, és megnyerte a futamot! Mint mindig, most is online vette meg a vonatjegyet és a helyjegyét. Legszívesebben – hacsak van rá lehetőség – a kocsi elejére vagy végére választ ülőhelyet, a lépcső melletti első fülkébe. Így a szűk folyosón nem kell átverekednie magát más utasokon, mint ha középtájról szólna a jegye. Most sejti, hogy az ülőhelyére már leült valaki, hiszen elég sok az utas. Az ülések mind foglaltak. Ági kénytelen megszólítani a fiatal srácot, aki lezseren ücsörög az ő helyén, közvetlenül a vonatablak mellett. De nincs semmi gond, azonnal felpattan, és már lépked is kifelé a fülkéből.

A szemben ülő idősödő, de délceg, jó tartású férfi emeli fel bőröndjét a felső polcra. Könnyed mozdulattal, mintha csak egy pillangót röpítene a magasba. Micsoda izmok, milyen akrobata testalkat!

Köszönöm szépen, mondja Ági, nagyon kedves.

Ó, ez semmiség, nagyon szívesen. Budapestre utazik? És ezzel beindul az utazás alkalmával gyakran megeső beszélgetés. Ági egy pillanatra elgondolkozik: Érdekes, hogy velem mindig beszélget valaki, miközben a többi utas csak olvas, a mobilját vagy a számítógépét kémleli, esetleg szunyókál. Vagy pedig minket hallgat, a társalgókat.

Igen, a barátnőmhöz megyek, kicsit kiruccanunk a hétvégén, a Sziget Fesztivál lesz a fő programunk.

Én is egy barátomhoz megyek. Régi kolléga Érsekújvárból. Együtt edzősködtünk annak idején abban a kedves városban. Én Martinból származom, fiatal koromban profi ökölvívó voltam, aztán gyerekeket edzettem. És ahogy mondtam, később Újvárba kerültem ökölvívó edzőként. Nagyon szerettem ott élni és dolgozni.

Azt mondja, gyerekekkel foglalkozott? Nem túlságosan durva sport a bokszt a gyerekek számára?

Nem, nem. Sokan azt gondolják, hogy általában a küzdősportok agresszivitást váltanak ki a sportolókból, és főleg a gyerekekből. De nem így van. Sőt éppen az ellenkezője az igazság. A gyerekek elsősorban erőnlétet, fegyelmet tanulnak, és azt is, hogy küzdeniük csak az edzéseken szabad, a kinti gyakorlatban soha! Ezt a fontos szabályt be is tartják.

De a bokszt veszélyes lehet a gyerekekre.

Ne féljen, jól átgondolt és felépített edzésekkel kezdünk. A gyerekek nem küzdenek egymással, csak a bokszszákon gyakorolnak. De nagyon fontos, hogy már gyerekkorban megkapják, megtanulják az alapokat: a megfelelő állás- és ütésmódokat, a mozgást. Elengedhetetlen része az edzésnek például az ugrálókötelezés. Biztosan látott már bokszmérkőzést, láthatta, hogyan szökdécselnek a vívók a ringben, amikor szemben állnak egymással. Ezt a mozgásfajtát minél korábban el kell sajátítaniuk. Ifjúsági csapatokat is edzettem, ezek 14-18 évesek voltak. Azt szerettem a legjobban, ha az általam edzett gyerekekkel folytathattam tovább a képzést a felsőbb csoportban. De nem akarom ezzel untatni.

Egyáltalán nem untat, de azért arra is kíváncsi lennék, hogyan került Martinból Újvárba.

Kiderült, hogy ez egy bonyolult történet. Mondhatnánk: büntetésből kapta ezt a „kiküldetést”. Egyes szülők ugyanis nem voltak elégedettek a módszereivel, mert ugye, a kívülállók mindig jobban tudják, mi a leghelyesebb. Lényeg, hogy a férfi Érsekújvárba, magyar vidékre, szavai szerint egy teljesen más világba csöppent.

Addig nem is találkoztam magyarokkal, leszámítva a magyarországiakat, ha nemzetközi mérkőzéseken vettünk részt. Ebben az országban viszont sok magyar él. Újvárban a legkisebb gyerekek között olyanok is voltak, akik nem tudtak szlovákul. Nekik a nagyobbak tolmácsoltak. De azért jól megvoltunk. Eleinte mindnyájunknak voltak fenntartásaink. Ők amiatt aggódtak, hogy nem fogják érteni az utasításaimat, én meg amiatt, hogy nem fogadnak be. Végül is én voltam a betolakodó. A vége az lett, hogy egymáshoz idomultunk. A gyerekek egyre job-

ban értették a szavaimat, én meg szép lassan megtanultam magyarul. Nemcsak a „grundon”, ahogy mondani szokás, hanem rendszeresen jártam egy nyugdíjas magyartanárhoz is.

Akkor mi is beszélgethetünk magyarul, mert én meg pozsonyi magyar vagyok.

Nahát! Lépten-nyomon magyarokkal találkozom. Ha nem kerültem volna el Martinból, nem is tudtam volna semmit a magyarokról. Az az igazság, hogy az exnejem családja is magyar származású volt, de amikor Martinba költöztek, elhagyták a magyarságukat. A feleségem ott született, ő már végképp nem beszélt magyarul. Amikor áthelyeztek Érsekújvárra, ez 1995-ben történt, nem akart velem jönni. Te jó ég! Elfelejtettem felhívni Ferikét, egykori növendékemet, pályafutásom legeslegkedvesebb ökölvívóját! Megbeszéltük, hogy tudatom vele, melyik vonattal utazom Pestre, s hogy kijön a vonatomhoz – közben remegő kézzel tárcsáz. – Halló, Ferike! Ne haragudj, elfelejtettelek felhívni, pedig folyton arra gondolok, hogy most végre megláthatlak annyi idő után. Már a vonatban ülök, lassan közeledünk Újvárhoz... Az edzőteremben? Nem tudsz fogni egy taxit? Próbáld meg, fiam... Futva jobban eléred? De nemsokára begurulunk... Igen, már a pályaudvaron kellene lennünk, de útközben tizenkét perces késés alakult ki... Nagyon sajnálom, hogy ilyen feledékeny vagyok. Szorítok, hogy ideérj.

Ó, én vén hülye!, tör ki a férfiből. Hát már ennyire szenilis vagyok? Csak ideérjen! Bár ez szinte lehetetlen – az edzőteremből... Bizonyára úgy gondolta, hogy ha nem tudattam vele, hogy már felszálltam, akkor valamelyik későbbi vonattal utazom. Nem bocsátanám meg magamnak, ha nem láthatnám. Ki tudja, mikor jövök újra Európába... Ja, igen. Nem mondtam, hogy már jó pár éve – pontosan tizenöt – Amerikában élek, New Jerseyben. Ott most szobafestőként dolgozom. De visszatérve Ferikéhez: kilencéves volt, amikor hozzám került. Roma származású. Több roma gyerek volt a csoportomban. Nagyon szívósan edzettek, de Ferike a legjobbak közül is kivált. Nagyon kitett magáért. Feltornászta magát a profi csapatba. Végig én edzettem, miközben továbbra is a serdülőkkel foglalkoztam, neki a személyi edzője voltam. De megyek az ajtóhoz, hogy elsőnek szállhassak le.

Lassan szedelőzködni kezdenek az Újvárbán leszállók. A vonat közeledik a pályaudvarhoz. Ági is drukkol. Nagyon sajnálná, ha a két ember nem találkozna. Bűntudata is van, talán a beszélgetésük miatt ment ki a férfi fejéből a telefonhívás. Reménykedik, hogy mégiscsak sikerül. A vonat lassít, a váltókon áthaladva tovább csökkenti a sebességet. Az ablakból már látszik a pályaudvar, és egyre közelebb ér a peron. Izgatottan pásztázza a pályaelőteret, hátha észrevesz egy hasonlóképpen kigyúrt alakot, mint az útitársa, csak – úgy tippel – körülbelül harminc évvel fiatalabbat. De csak poggyászt szorongató embereket lát. Ferike, ahogy a férfi nevezi, aligha volt közöttük. Már csak néhány méter...

Az ajtó kinyílik, az edző száll le elsőnek. Mosolyogva, egyben kérdő tekintettel járja át a terepet. Növendékének nyoma sincs. Ági látja kétségbeesését. De még csak lefelé szállnak az emberek, még van esély. Aztán elkezdődik a felszállás.

A férfi minden irányba forgolódik, de leginkább a vonatkocsi ajtajával szembeni lépcsőfeljárót kémleli. Hátha éppen most bukkan fel benne egykori tanítványa. Az emberek felszálltak, a forgalmista felszólítja az utast, szálljon fel. Ő megmarkolja a kapaszkodót, és még egyszer lenéz a feljáróra.

Itt vagyok!, hangzik egy erőteljes kiáltás. A lépcsőket hármásával szedi, pillanatok alatt a peronon terem egy csapzott hajú, verítéktől átnedvesedett fehér inget, farmernadrágot viselő, kifulladt fiatal férfi. A forgalmista a szájához emeli a sípot, de még nem fúj bele. Elámul, ahogy a két ember – bizonyára úgy gondolja, hogy apa és fia – megölelik egymást. Mindkettőnek könnyek jelennek meg a szemében, és szótlánul mosolyognak egymás válla fölött. Érzi, hogy kell még adnia nekik egy-két percet.

Most már szálljanak fel!, hangzik mellettük nemsokára a halk figyelmeztetés. Az edző engedelmeskedik, a tanítvány hátrál egy lépést, a vonat elindul. Az időszűdő férfi az ajtóból integet, a fiatalabb előhúzza a mobiltelefont a farzsebéből, jelezve, hogy azonnal hívni fogja.

A férfi leül Ágival szemben. Mindjárt meg is szólal a telefonja. Hosszasan beszélget rég nem látott növendékével. Majd amikor befejezi, magába mélyed. Most nincs kedve megszólalni. Nagy sokára nyílik meg újra.

Amit ez a fiú véghez vitt! Kevés ilyen van a világon. Amikor látom amerikai otthonomban az utcán zenélő, táncoló, de jobbára csak ténfergő fiatalokat, akiknek nem is áll szándékukban mást tenni, mindig Ferike jut eszembe: a kitartása, a hite. És most már családja van, nagyon kedves felesége és két csodaszép, okos gyermeke. Nem voltam benne biztos, hogy eléri a vonatot. Hiába, én már nem vagyok bokszoló, ő ízig-vérig az. A bokszolók együtt élnek Muhammad Ali mondásával, aki kijelentette, és be is bizonyította, hogy a lehetetlen nem létezik. Ezt Ferike is bebizonyította. Ma is.

Régi albérletek

Az utcát már rég átkeresztelték
Népköztársaságról Vár körútra
de a ház még ma is áll hol első
albérleti szobámra leltem –
s lettem falusi fiúból városlakó
de hol vannak a jóságos asszonyok
kikhez ditirambust írhatnék mostan
hol Irmus néni aki a szállást szerezte
hol Juliska néni ki befogadott
s hol a házbéli Mária néni ki
lányként megjárta Auschwitzot
én meg csak szégyenkezem és
pironkodom mert nem bírtam szóra
hogy beszéljen és valljon hisz'
minden panasznak elmondhatója –
s hol a régi házbéliek mind...
hol Szarka Géza a vitézzé lett
író és társaságalapító igazgató
és hát hol Erzsi tanító néni aki
midőn megtudta hogy verset írok
megállt a küszöbömön és csak
annyit mondott: ne haragudjon
én ezt nem néztem ki magából
s ott a küszöbön csak hebegtem
és habogtam hogy hát a költés
nem is kinézet dolga...

---

¹ Saitos Lajos hagyatékából, Sajtos Orsi válogatásában

Mályvavirág

Ez a vakfolt a szememen
ez a fekete mályvavirág
mindig kitakar a képből
valamelyest, amit nem
láthatok épnek soha már.

Ez a fekete mályvavirág
ontotta szirmát akkor is
midőn rád vártam
félő tekintetű éjjeleken

: jössz-e – nem jössz-e,
hogy együtt utazzunk át életeket
a tiédet – az enyémet netán
: a mindenséget hoztad perceként
kötényedben.

S ez a fekete mályvavirág
érettünk állt ki a szélbe
érettünk ontotta bársonyát
megfejtethetlen titkaival még – még
az örökkévalóságon innen

szertefoszlott álmainkkal –
visszavonhatatlanul.

Szinuszgörbe

Jön, jön a megváltó,
jön a Szamarával,
a gépbe épített csodával...
Ó, azok a káprázatos dugattyúk,
mint csapatostól a hattyúk,
behúzzák-kinyújtják hattyú-
nyakuk: szív-sűrít-erektál-

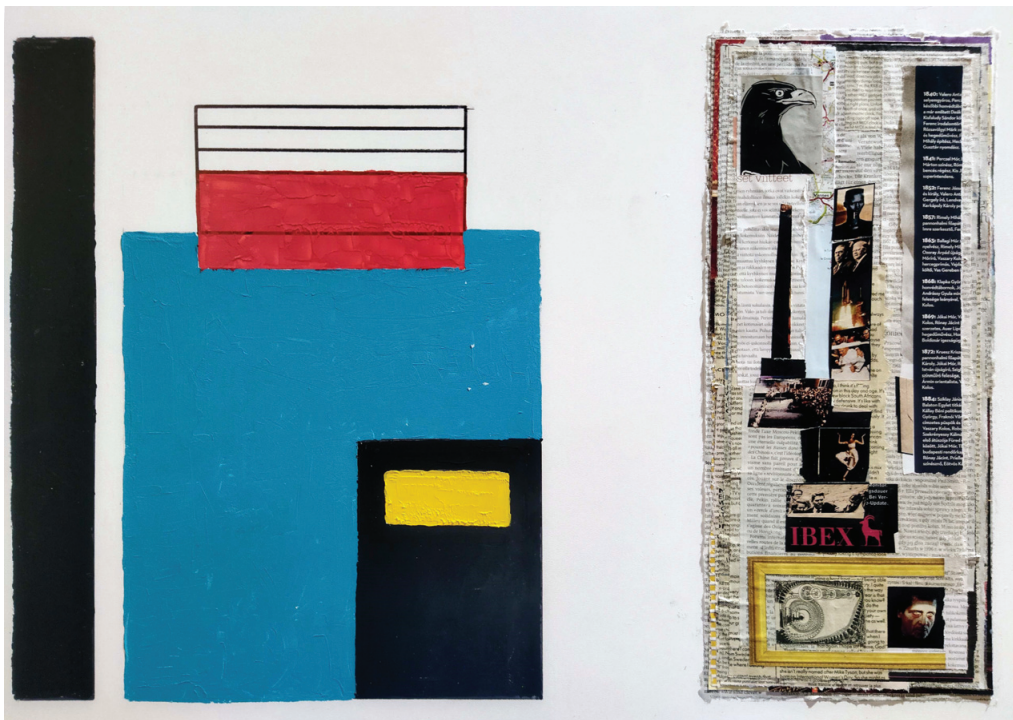
-kipufog, így fordítanak/forgatnak
a lendítőkeréken, s ettől a
mozgáskombinációtól – s nem
a nációtól, nem is csuklónkon
a diótól – szebbül a világ;
és szinuszgörbével
írjuk le a harmóniát!

Még alszanak

Még alszanak kint a patanyomok –
gondtalan vágtnak árvái:
és szívünkben: reménység csillagai –
dobbannak – nyiladoznak.

Míg alszol – él az álom.
Az álom tökéletes.

S a másnap – csupán rezzenésnyi.

Fenyvesi Ottó: Minden ráció alatt delírium rejlik és sodródás 2.

Felesleges mondatok

A mondatok ezerfélék lehetnek.

Ébredés után vidáman hempergőzők, vagy a reggeli kávé nyugalalmát színlelők. Némelyik telefonként csörög bele gondolatainkba, és akad, ami fejbe ver, mint egy lehulló vadgesztenye. Az egyik ötszáz köbcentis motorként húz el mellettünk, a másikban megbotlunk a busz felé futva. Felszisszen, akár a pneumatikus ajtó, a következő pillanatban pedig mellénk akar ülni.

May I, kérdezte a szőkeség az ülésre mutatva. Pár évvel lehetett fiatalabb, mint én, de ezt manapság nehéz megállapítani. Valószínűleg mindketten a Z generációhoz tartoztunk. Zavaromban egyszerre bólintottam, és intettem. *Tetszik a körmöd*, folytatta, miközben leült mellém. Megköszöntem, és hozzátettem, épp a körmöstől jövök. A lány láthatóan meglepődött. Magyar buszon egy fickó mélyvörös körömlakkal a kezén, perfekt angolsággal válaszol. *Az Államokból jöttél? Nem, de tanultam ott pár évet. Oké*, folytatta, *Pearl vagyok. Krisz*, feleltem, és azonnal visszatértünk a körömlakk témájára. *Tök jó, hogy egyre több férfi használ lakkot. Szerintem szexi*. Fura, gondoltam, Csill, a körmösöm is ezt mondta, és hozzátette, *én a helyedben leszarnám, ki mit szól, nekem bejön ez a mélyvörös. Kibaszott menő*. Csill is az volt. Teli pirszinggel és tetoválással. Első alkalommal háromszor javított ki, ő nem Csilla, Csill. *Érted, nyugi*.

Nyugodt voltam. Az a másfél óra, amíg eltűnik az előző lakkréteg, majd felkerül az alapozás, és végül az új szín, számomra mindig teljes lebegés. Mint amikor Tommal először próbáltuk ki New Yorkban. Igaz, ott mástól lebegtünk. Beszabadultunk a húga szobájába, és mindent felkentünk magunkra, amit a fiókokban találtunk. A lakkozás máskor határeset lett volna, de aznap éjjel nem voltak határok. Nem tudom, hogy a spangli okozta halványlila köd, az aceton illata, vagy a lakk színe indított be minket ennyire, de a sírva röhögést előbb a meglepett csend, majd az eszelős vágy, végül pedig az ösztönök már-már vadállati őrjöngése váltotta fel. Pár óra alatt többet tanultunk magunkról, mint az addig eltelt húsz évben összesen.

Mindegy.

Bármit is gondolok, már nincs jelentősége. Csak újabb alkalmat teremt egy macacs és utálatos mondatnak, hogy belém rúghasson.

Kurvára hiányzol, Tom.

Persze, vannak olyan mondatok is, amelyek minden előzmény nélkül bukkannak fel, és váratlan dolgokat idéznek elő. Fájdalommal égnek bele emlékezetünkbe, mintha az agyunknak saját tetoválóművésze lenne.

Mi van buzikám, meggyet magoztál?

Eddig fel sem tűnt, hogy két fickó leült velünk szembe. Amelyik megszólított, kopasz, talán negyvenes, melós kinézetű, körmei tövig rágva. A másik akár a fia is lehetett. Beesett arcát kaparászta, karvalyszerű orrával folyamatosan szipáskolt. Az idősebb egy felbontott dobozos sört tartott a kezében, de lehellete elárulta, már túl van a bemelegítésen.

A szőke lány óvatosan közelebb húzódott. Nem valószínű, hogy értett a szövegből bármit is, de a hanghordozás egyértelmű volt. *Nevermind*, súgtam oda. *Magyarul beszélj, köcsög*, mordult fel a kopasz, és a „Magyar vagyok nem turista” feliratú pólójára mutatott. Továbbra sem gondoltam, hogy meg kellene szólalnom. A statisztikák szerint a kötekedők nagy része, ha nem veszünk róla tudomást, egy idő után elunja és abbahagyja, vagy keres magának másik célpontot.

Ez a figura azonban nem olvasta a statisztikákat.

Anyád mit szolt hozzá, hogy fiút várt, és te jöttél? Erre a másik felröhögött, és még hangosabban szívta az orrát. *És te, cica? Mit keresel a buznyák mellett?*, szúrta oda a lánynak. *Srácok, nem kell ez*, szólaltam meg végül. A többi utas közben szép lassan elszivárgott a környezetünkből. Tudtam, hogy senki sem fog segíteni. Pont úgy, mint pár éve, hétezer kilométerrel odébb.

Nekem te ne mondd meg, mit csináljak, faszszopó! Láttam, ahogy a kopasz keze ökölbe szorul, fel is készültem az ütésre, vagy valami még rosszabbra. Az adrenalin felgyorsítja a reflexeinket, de lelassítja az idő érzékelését. A fickó mintha órákig vett volna lendületet. Biztos voltam benne, hogy mindjárt nekem esik, amikor a másik teste hirtelen megfeszült, és minden előzmény nélkül rángatózni kezdett. A kopasz odafordult, de a fiatalabb már lecsúszott az ülések közé, és artikulálatlan hangokat adott ki. A szőke lány sikoltozott, az utasok kiabáltak, a busz lefékezett. Még mindig lassított felvételként néztem, ahogyan egy mélyvörös vércsík jelenik meg a fiú szája szélén.

Tom arcát láttam magam előtt.

Én rángattam el arra a bulira a Lower East Side-on, két nappal a diplomaosztó után. Gondoltam, kieresztjük a gőzt, de hamar kiderült, a kilencvenes évekbeli német techno nem a mi világunk. Mintha valami náci gyűlésre csöppentünk volna. A társaság nagy része katonai zubbonyt viselt, és jelszavakat ordibált. Egy óra múlva meguntuk, gyalog indultunk az East River felé. Úgy döntöttünk, pár utcával odébb fogunk egy taxit. Kézen fogva sétáltunk, és úgy röhögünk magunkon, meg a béna helyzeten mint két kamasz.

Vannak olyan mondatok, amelyek egy vadászkutya szaglásával rendelkeznek, megérik a boldogság illatát, és onnantól kezdve nem nyugszanak addig, amíg fel nem kutatják, és meg nem semmisítik. *Ha ezt a párttaggyűlést túléljük, jöhet bármi*, fulladozott Tom a röhögéstől. A következő pillanatban összeesett, magával rántva engem is. Azóta sem tudni ki lőtt, és kinek szánták azt a golyót, csak a dörej visszhangzott körülöttünk még egy ideig. Tom görcsösen kapaszkodott belém. Kiabáltam, mint egy félőrült. A filmekben ilyenkor fontos mondatok hagyják el a

haldokló száját, de Tom csak nézett rám. Biztosan szeretett volna mondani valamit, biztosan szeretett volna munkába állni, hitelt felvenni egy házra, és szétcsapni magát a házavatón.

Biztosan szeretett volna velem lenni.

Hall engem, uram?, szirénázott a fülemben egy újabb mondat, de az is lehet, hogy csak a mentőautó volt. Elkésett. Pont úgy, mint egy nyomorult hollywoodi moziban.

Szánalom nélkül néztem az ülések között rángatózó fiút. Epilepsziás roham. Elharrapta a nyelvét. Pontosan tudtam, az a kis húsdarab a szájában majd egyre hátrébb kerül, és elzárja a levegő útját. A kopasz sírt, *kisfiam, Robikám, nincs baj, itt vagyok*, néhány utas orvosért kiáltott, a sofőr mentőt hívott, de tudtam, mire ideér, a fiú valószínűleg meghal. Láttam magam előtt, ahogy zsákba teszik, és a proszektúra hűtőtermébe viszik. Éreztem a szagokat, amelyek a boncoláskor keletkeznek, hallottam a gumikesztyű nyikorgását, ahogy a patológus próbálja lefejtetni magáról. Majd olcsó temetése lesz, kölcsönpénzből, csak páran állják körbe a sírt. Az anyja el sem megy, már nem él, vagy egész kicsi korában elhagyta őt. A kopasz hónapokra magába roskad, még többet iszik, tobzódik fájdalmában, szidja a buzikat, a migránsokat, istent. Egy nap erőt vesz rajta a fájdalomnál is erősebb érzés. Bosszút kell állnia valakin.

Bárkin.

Mindenkin.

De most még próbálja oldalra fordítani a fiát, nem is sejti, hogy ezzel az egyszerű mozdulattal kiszabadította a mondatot, amely eddig ott fuldoklott a rángatózó fiatal test alatt. „Az emberi életet minden megkülönböztetés nélkül tisztetem.” Ezt a modern hippokratészi esküt szavaltuk Tommal a Columbia diplomaátadáján.

Az idő újra felvette eredeti tempóját. *Orvos vagyok, engedjenek oda*. Szabaddá tettem a légutat, megnéztem a pulzusát, és éreztem, ahogy a szervezet megnyugszik. A görcs szép lassan kioldja önmagát.

Nincs szükség újabb mondatokra. Egyszer minden a helyére kerül.

Újratervezés

Te is botlottál. Én is.
Mégis, jó így, hogy egymásba.
Közös az asztal, a szék.
Engem gerincferdülés, téged
egy bokaficam szed ráncba.
Egy konyhában ülünk
az is közös, ámulunk csendben
az abrosz fölött.
Két deformált test egy végleg
torzzá vált világban.
Csak azt viselem nehezen,
hogy erőszakkal, de nekem
vallani kell. Szeretlek, persze,
szeretsz.
Fejem gyógyszerezem, feszít,
csak lehúz folyton a fájdalom, harag.
Szédülés, zuhanás.
Közös az ágy. De jó lenne
újra, mint régen, buja vágyakkal
a paplan alatt.

Kuplé egy szabad villamosról

Szűk sétálón a villamos
Nem tudta itt neki tilos
Zsúfolt volt és igénytelen
Csúszkált az aszfaltrétegen

Kötött pályán mi lenne tét
Ki adná meg való hitét
Hát útra indult féktelen
Át parkon piknikplédeken

Drukkoltam ülve egy padon
Nagy keblű lány nézett nagyon
Megrándult teste, billegett
Felvillanyozta az eget

Felszálltam és a nő elém
Büszke lettem alul kemény
Lógott vállán a bőrkabát
Éreztem citrus illatát

Bádog szívem míg zakatolt
E nő a lelkemig hatolt
Fülemben dobolt pulzusom
Szitált a szoknya a hason

Két épület közt ment az út
Tisztán láttam hogy nincs kiút
A villamos nem fékezett
De test a testhez érhetett

Kóbor áram talán kitart
Vágány nélkül keskeny a part
Szikrákat szórt akár a szem
A villamos már csak ilyen

Világgá kint a réteken
Nem kell semmit sem értenem
Az ő a mi már én vagyok
Elveszve s végleg szabadok

Fenyvesi Ottó: Amikor bluest hallgattam éjjel-nappal

a metabohóc menekülési kísérleteiről

még nem érez semmit
óvatosan ejti meg az első
vágásokat de jó lenne ezt
bemetszésnek nevezni
gondolja magában

számtalanszor elképzelte már
csak áll a teleengedett fürdőkád
felett és a pengeéles hegedűvonóval
eljátszik az alkarján egy schumann
szonátát

és a víz szép lassan vörös lesz
de semmi exodus

ezt még egy black metal
videoklipben látta vagy talán
mesélték neki de a lényeg

hogy még mindig semmi
és ki tudja ennek talán
ilyennek is kell lennie

szocialista szellem

parancs siratja kormost
vasat meg bellát

régen minden
jobb volt

látod
hiába
vagy

szabad

rawls

az abúzus írásra késztet

az ott kérdőjel vagy pont
most már nem tudni

de nem is számít

a tudatlanság valódi
fátyla

hogyan kötőszavak
nélkül

szabad-e nyilvánosan
teregetni a legintimebb
szennyest

nem

még tétova névmások
sincsenek

Kiruccanás

Húszéves lettem. Tudtam, hogy apám néha a kaszinóban mentett meg minket a középosztály alsó peremétől, és hogy anyám az éjjeliszekrénye középső fiókjá hátuljában rejtegette a rózsaszín vibrátorát, régi, divatosan szakadt, rövid farmer-nadrágjaiba csomagolva, amiket azóta nem hordott, hogy én közbejöttem. Sokat nyaggatta apámat, és ha nem kapta meg, amit akart, lógatta a fejét, remegtette ajkait, míg ő nem bírta tovább elviselni.

Egy ideje túl jó dolgunk volt, és féltem, ez nem tarthat ki. Csődbe megy a családi vállalkozás, gazdasági krach, harmadik világháború, apa a feketére teszi az életünket, utcára kerülünk, és minden, amit eddig az újpesti falatozóval felépítettek, semmivé lesz. Ha ők szétesnek, velük együtt dől az én dominóm is. Egyetem, saját vállalkozás, festménykiállítás, nem álltam még annyira talpon, hogy magam boldoguljak.

Nem éreztük, hogy elindultunk a lejtőn, míg az aljára nem értünk. Anya kikönyörögte, hogy Athénba utazzunk a nyáron, és úgy nézett ki, a hazardjátékok istene velünk volt. Kora reggel szálltunk fel. Láttunk erdőtüzet a repülőből, rögtön mentünk a partra. Olcsó gyros, olcsó szállás.

Másnap bejártuk a várost. Akropolisz harminchat fokban, a táskámban megolvadt a mézes baklavám, még este is a légkondicionált üzletekbe kellett menekelnünk. Szörnyen untam már, anyám megállt minden második ékszerbolt kirakata előtt, míg bele nem szeretett egy gyémánt nyakláncba. Először azt hittem, viccből könyörög apámnak, nem is értettük pontosan, hány forintba kerül, de az euró ellenére is eggyel-kettővel több nulla volt az árcédulán, mint amihez hozzászoktunk.

– Nem érdekel, intézd el – mondta apának. – Enélkül nem megyek haza. – Elfordult tőle, nem nézett a szemébe.

– Holnapra megoldom – sóhajtott apa, és ennyivel otthagyt minket. Egy ideig tovább nézegettem anyával a drága boltok kirakatait, míg végleg bele nem untam, és el nem köszöntem tőle.

Teljesen más volt az esti utcákat járni. A fekete ég alatt nem tudtam, merre vagy miért megyek, amíg meg nem érkeztem egy füvesbolt bejárata elé. Bent Snoop Dogg hasonmása fogadott, és egy orrpiercinges fehér csaj, tetkókkal, kék hajjal. Lesütöttem a szemem, inkább az árukat kezdtem tanulmányozni, úgy, mintha értenék hozzá. A perifériámból is láttam, hogy felismerték a blöfföm. Snoop

Dogg két sütit ajánlott, az egyik erősebb, a másik gyengébb, feleannyiért. Megvontam a vállam, és rámutattam a drágábbra.

– És ez legális? – kérdeztem, a kékhajú csaj mögötte elmosolyodott.

– Igen, csak tartsd meg a számlát – mondta Snoop, majd megköszöntem, és még egyszer ránéztem a lányra, ahogy becsuktam magam mögött az ajtót. Nem nézett vissza.

Bementem még egy görög betűs boltba venni csokit és csipszet, aztán kerestem magamnak egy üres utcát, kétszer körbenéztem, és megettem a sütit. Eltelt néhány perc. Semmi. Kiengedtem némi levegőt az orromon, és továbbálltam.

Valahol a külvárosban egy hosszú, üres úton majszoltam már a hagymás csipszem, amikor egyszerre olyan erős íze lett, hogy csak megálltam, lehunytam a szemem, fejem hátrafordult. Bevettem még egyet, és még egyet, majd egyszerre négyet, és éreztem, ahogy a fogam megtöri a rétegeket. Követtem a repedések vonulatát. Az ég üres volt, fekete, és elgondolkodtam, hogy a csillagok jobban látnak minket, mint fordítva. Néztem felülről, ahogy világít a város, sok százezer apró fénypont. Szédülni kezdtem. Leültem, és a gravitáció húzta le a fejemet, mintha egyre több láncot pakoltak volna a nyakamba, gyémánt nyakláncot, gondoltam, és elmosolyodtam. Hirtelen oda akartam vinni mind anyámnak. Nem is gondoltam rá, hogy mi lenne, ha meglátna így, felálltam, és elindultam haza.

Közben megbontottam a csokit is, a kockák szétolvadtak a számban, ízleltem, figyeltem, ahogy összekeveredik a nyálammal, és csak azután nyeltem le. A sötét utca lassan újra megtelt fénnel, hanggal, mozgással, és megint ott voltam valami téren, ami ismerős volt, de csak nappalról még, így nem tudtam eldönteni, hol vagyok. Haza kellett mennem. Lépéseim nehezedtek, kullogtam csak, fejemet húzták a gyémántékek, anya nem volt sehol. Fiatal, karcsú lányokat láttam, aranyláncos retiküllel, kezükben valami égszínkék-rózsaszín ital. Szelfizgettek a szívószálas műanyagpoharakkal, és annyira megszomjaztam, vissza kellett tartanom magam, nehogy kitépjem a kezükből. Haza kellett mennem. Előhúztam a telefonom, hogy megnyissam a térképet, de mire felnyitottam, elfelejtettem, mit akartam vele. Ekkor belém jött egy nagydarab fehér pólós csávó, de bocsánatot kért, és magához vonta sokkal alacsonyabb barátnőjét, akinek fél segge kilátszott szoros, szakadt, rövid farmernadrágjából. Ráncos volt, és úgy mozgott, mint a zselé. Haza kellett mennem. Megnyitottam a térképet, megnéztem a metróútvonalakat. A megállóban nem én voltam az egyedüli, aki be volt állva. De aztán rájöttem, hogy mégis, csak a tükörképemet nézem. Próbáltam belekapaszzkodni egy gondolatba, és nem elengedni, de szertefoszlott mindegyik, és elsodródott valahová, ahol már nem értem el.

Halkan elfordítottam a kulcsot a zárban. Perceknek érződött, amíg lenyomtam a kilincset. Nem hallottam horkolást vagy szuszogást. Csend volt, amiben minden lépésem megremegtette a földet. Telefonom halvány fénye mellett megtaláltam az ágyam, és ruhástól a legaljába süllyedtem.

Dübörgésre és neszelésre ébredtem. Kimentem a nappaliba, ahol apám fordította ki bőröndjeit a földre.

– Baj van – mondta.

– Mi?

– Hol az anyád?

– Nem tudom – vontam meg a vállam.

– Nem veszi a telefont. Hívd fel. – Megcsörgettem. Apám nézte egy darabig, majd tovább keresgélt. Nem vette.

– Mit keresel?

– Kurva nagy baj van.

– Mi az?

– A feketére tettem.

– Mennyit? – Nem válaszolt. Kurva nagy baj.

– Hol hagytad azt a nőt?

– Melyiket? – kérdeztem. Félig figyeltem csak.

– Az anyádat, fiam.

– Maradt még boltokat nézegetni.

– Egyedül? – Nem válaszoltam. – Szép. – Már majdnem az egész padlót beborították a ruhák és holmik. A rendetlenségben egy számla akadt a kezébe. – Ez meg mi a franc? – A zsebemhez kaptam. Üres volt. Nem tudtam, mit mondjak, vagy megszólaljak-e egyáltalán. Megrezzent a telefonom.

– Anya írt. – Visszadobta a számlát a földre, és mögém jött, hogy lássa a képernyőt.

„Nem jövök vissza. Menjetek haza.”

Presszólét

1. Presszófilozófia

Billeg az asztal.
Olyankor megremeg a hab,
és a hullámgyűrű
körbenyalja a korsót.
A sör lötyyenni készül.
Kavarognak a gondolatok,
fuldokolnak a szavak.
Az értelem feloldódik
a percepció tócsájában.
Billeg az asztal.
Vagy a világ billeg?
A figyelem az örvénylő
dinamikába vész,
és a valóság
fizetés nélkül távozik.

2. Presszóárvák

A söntés fölött a hétköznapiak
léha párája. A pultos néha
kinéz alóla hívőire.
Kamaszlelkű aggastyánok,
és aggastyánlelkű kamaszok
szent temploma.
Atyjuk elé járulnak,
áldozva a sörcsap oltáránál.
Boldog komolysággal
játszák közös életük.
Itt mindenki testvére
mindenkinek.
Mostohaanyjuk a bánat,
apjuk az édes szomjúság.

Szemükben a titkolt rettegés,
hogy egyszer fel kell nőniük.

3. Presszósport

Folyik a szó és a sör.
No meg a meccs. Lapos.
LCD nagy képernyő.
Egzisztenciák itt és ott.
Tét nélküli játék. Keserű
kortyok. Folyik a meccs.
Közönyös érdeklődés.
Oximoron. Ilyen az élet.
Igaztalan igazságok
manipulált láncolata.
A korszok libellája nem csal:
a pálya mindig lejt valahova.
Folyik a meccs! Hajrá fiúk!
Hajrá Én! Csere nincs.
Ezt így kell végigcsinálni.
Keserű kortyok mindhalálíg.
Folyik a meccs.

4. Presszókémia

Összezárva a rózsaszín világ
asztalok, székek, poharak közé.
Mikrokozmosz. A kémcsövekben
minden reagál mindennel.
A labor bezzeg hangos!
Nyelvi labor. Non-stop katalízis.
Cseppfolyós érvek és dogmák.
Gáz az egész.
Képzavar, de ők értik egymást.
A kocsma nyelve világnyelv,
mint a zene, vagy a matematika.
Igazi internacionalizmus.
Utópia és misztikum keveredik
ateista vakhittel. Desztillált valóság
mered a szemekből. Axiómák

és definíciók oldódnak
a lelkek párlatában.
Másnap elválík üledékétől
a kikristályosodott önérzet.

5. Presszószerelem

Kint koraesti sötétség.
Bent a vibráló fakó fény
hidege. Néhányan kabátban,
mintha indulni akarnának.
Én is magamon hagyom.
Várom. A pult üres.
– A lány mindjárt jön – mondja
valaki. Már itt is van. Suhanva
rám mosolyog. Jólesik,
de a gesztus csak félig enyém.
Odakint az udvarlójával
elszívott egy cigit, s most
kipirultan sürgölődik. A fiú is
visszajött. Elégedetten kortyol.
A lánynak fénylik az arca.
Csapol. Egy Becherovkát
is kérek. A zöld üveg vonzza
a tekintetet. Mélysége van,
mint a lány szemének. Hosszan
a fiúra pillant, és a poharam
jócskán túlcsoordul. Ő felveti fejét,
és belekacag a neonfénybe.

cseppfolyós a rozsda

a rozsda cseppfolyós
régi hangulatok fújnak
múlt volt van lesz
cseppfolyós a rozsda

eltépidik egy szövet
húsba ég a fájás
üveg-bogarak a plafon
tapétáira kúsznak

felfejthetetlen erőkön
sorjáznak éji lények
ilyen volt és ilyen lesz
cseppfolyós a rozsda

tű kerül kézbe
rohannak apró lábak
táncoló emlékek
vérbe jutva járnak

a rozsda cseppfolyós
bennem élő házat
rombol a valóság
sosem leszek tárva

fákat vágó félelem
vonszol testet bálba
érezem ahogy meghalok
cseppfolyós a rozsda

Hazatalálás

Látomásos vízi világ,
keményfa ligeterdő két partján.
Sűrűn szőtt erők eredője.
Matuzsálemi tölgyei mélyén
a vadőr tisztása –
ide szalasztott minket,
emlékszel, friss tejért
erdész nagybátyám azon a nyáron is?

A reggelek még sötétek
és a kései hajnal hideg,
az erdőbe érve
alig hatol a fák közé a fény.
Homályában zajok
és vadneszek.
Lopakodó reccsenései
bordáim alatt.

Látomás és képzelet?
Megmoccan amerre elillan a szél,
s a lélegzet megtorpan.
Zizeg levél, árny roppan, csörren fény,
hallgatag homály jár
szárnyakon lidércesen.

***

Mint izzó óvakodás hasogat ma is.
Szaggat és táplál.
Egyszerre vonja magára a fácán egy róka figyelmét,
hogy mentse ivadékában az életet,
míg a félelem prédaállata
mégis menedéket les.

Távol a kijárt csapásoktól
az erdő a nyílt tisztással találkozik,
*a senki földjén az erdő ura,
hová más nem merészkedik.*
Fenség mozdulatlan,
magasba vetett tekintetében.

***

Nehéz puska mellkasomon a lélegzet.
A várakozás, az üzekedés légszomja.
Meglebben egy régi nyár frissen épített tutaja,
mikor vízre rakva, már túl a parttól
a menekülő vöröshangyaboly lábunkba mar.
Szerettelek, mégsem tudtam
rád emelem-e fegyverem?

Figyelem a kereső keresztjében
a felbukkanó erdei sereglet egymásból
fakadását és visszatérését, az életet.
Vonzottak a titkok. Minden játékunkat
másnak nevezed. Soha nevéen, a vad
és szelíd ezerarcú játszóterén.

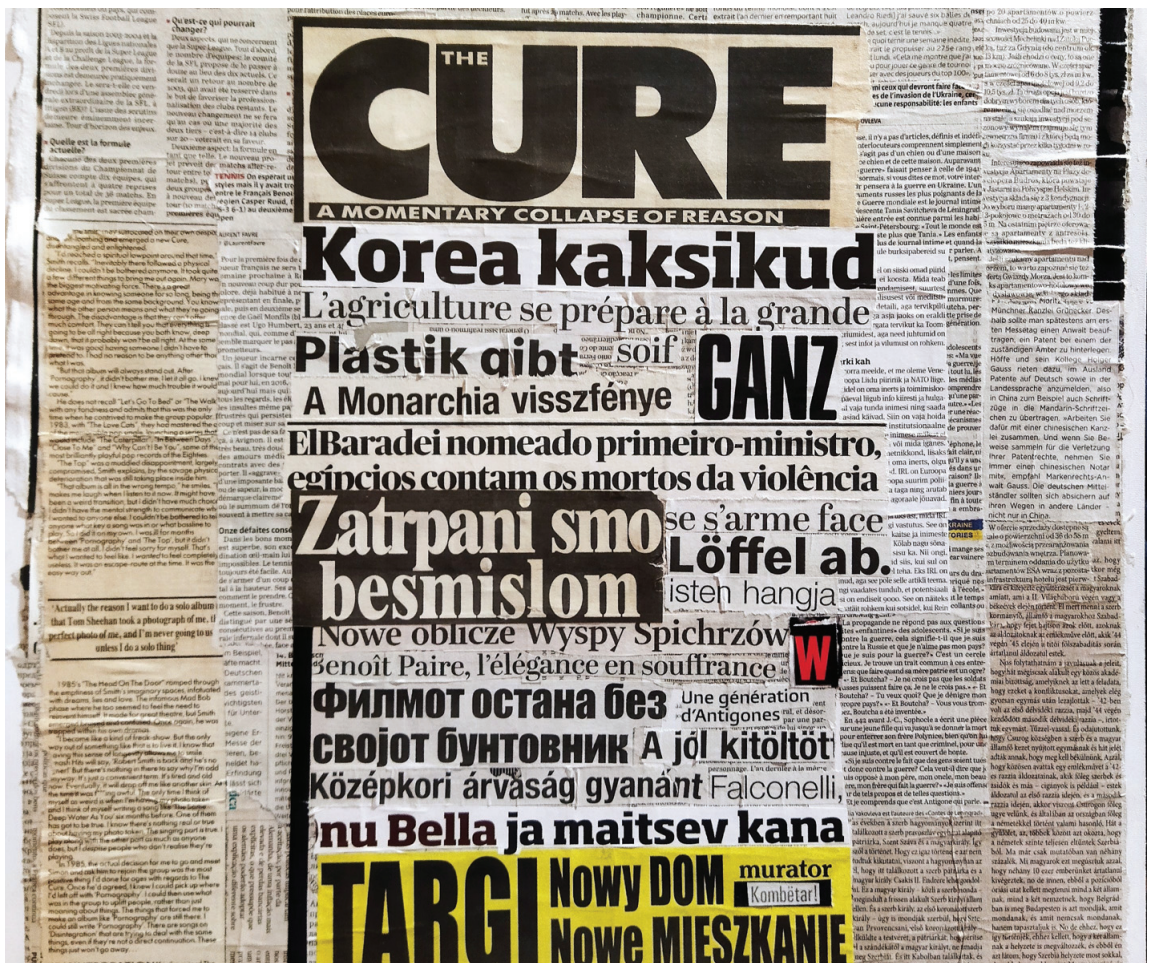
Tenyeremmel ellapátolom a vizet beborító
tündérfátyolt, hogy meglássam önmagam.
Szemtől szemben a vadkannal,
a kilötyögő tej rémképével, a sötéten beborító
lombokon átszüremkedő fény-képekkel,
a szégyennel, hogy nem jutok haza.

***

Egyedül óvakodom
az egykor magára hagyott erdei tájon
a tündérrózsás-sulymos folyó szalagján.
Az ifjúkor közel s távol hangjai
lassan elébem jönnek, egyre-másra
mutatja minden meg magát.

Sebezhetetlen vízparti növény
hajlékonyságával vegyülök közéjük,
s a felhők mik a napfényt eddig elfogták,
egyszerre elengedik.
A tisztás felől betörő fénysugarban
sokágas szarvas tűnik ki.

Szemtől szemben nyílt tekintetében.
Tartása kertelés nélkül tart.
Most először az erdő a dolgok szerint való,
és az egy tiszta univerzuma.
Érzed? Vagy az erdőt is elhagytad már?
Lásd, én visszatértem.

Fenyvesi Ottó: Betemet bennüket az ostobaság

A sárga tálca

A baj az, hogy néha őszinte vagyok.

Ilyeneket azért nem mondok: Ó, milyen bús búzakék szemed van, és milyen bornít sárga az a tálca, amin felszolgáltad a kávé, hogy mindjárt hányok. Vagy: A takonyzöld nyakkendő, hogy neked milyen jól áll! Meg ilyesmit se, mikor megkérdezik, hogy vagyok: A butakék módfelett álmosít, de mikor bambakékre vált az ég, egy fokkal élénkebb leszek.

A sötét színekkel nincs bajom, csak a világosak bizonyos árnyalatai irritálnak ki a világból.

Undor fog el, ha látom őket, émelygés, ha rájuk gondolok.

Az ócska műanyagok primitív színvilága is visszataszító.

Egyszer anyám próbált becsempészni egy sötéthugyszínű műanyag kiskacsát a fürdőkádba, amint megláttam, kiugrottam a kádból, és csupaszon beszaladtam a fűtetlen szobába. Még mindig jobb megfázni, mint azzal az ocsmány sárgával együtt fürödni. Így elértem, hogy se sárga kacsák, se púderarcú babák ne tarkítsák játékszereimet, ami színfinnyásságom folytán amúgy is fogyatkozófélben volt.

Ma sem bírom a betegesen fehér nyomtató papírt, az enyhén megbarnult lapokat szeretem.

A szemem meg mindig viszket a fehér képernyőtől. Ha újra kell telepítenem a számítógémemen a szoftvereket, az első dolgom, hogy beállítom a színeket; az biztos, hogy az én szövegszerkesztőm háttere nem fehér, hanem tölgyfakéregbarna, levelibékazöld betűkkel feltöltve.

Egyszer valaki meg is kérdezte, miért csokibarna emaileket kap tőlem. Mert kedvelem, írtam immár egy rózsaszín levélben.

Nos, csak azt említettem meg, hogy a tálca sárga.

Azt nem mondtam, hogy tökhüyesárga, vagy sörvizelet színű. Nem mondtam semmi ilyet.

Talán leplezhetetlen undorral böktem ki, és ebben volt valami másokat is irritáló.

Lehurrogtak, hogy mit kötözködök egy tálcával.

Azt most már végképp nem fogom megosztani senkivel, hogy volt olyan időszak az életemben, amikor, ha sárga árnyalatú ételt ettem, rögvest ekcémás lettem.

A kolléganő

A nő azt magyarázta a férfinak: Ha egy nő azt mondja, *Egy kicsit elkábultam*, akkor arra figyelmeztet, hogy bármelyik pillanatban összeeshet. És ha az elveszett boldogságról mesél, akkor éppen téged tesz felelőssé, hogy visszahozd neki egy ezüstitálcán, mint azok a lovagok, akik a kalifák története szerint az ellenség levágott fejével tértek haza. Aztán így folytatta: Ha a nő melletted ül a munkahelyén, ugyanúgy, ahogy most én ülök itt melletted, akkor meg kell hallgatnod őt, és a jobb kezedet rá kell tenned az ő bal kezére...

Az asszony hangja egészen fátyolos lett, és valahogy nem illett a férfi széles, világos szemeihez.

Én meg csak ültem ott, semmitől sem zavartatva, és vártam a tisztaszívű kolléganő újabb tanácsait a munkatársának.

A neved itt van előttem, de a kezemben nincsen rózsza

Ezt a sírkövet, ami elválaszt tőled, kiszárították az évek. Bele szeretném vésni 1994 estéjének pontos dátumát, amikor egy rossz regényen meggyújtottál egy gyertyát. S most itt állok, s az eső az illatodra emlékeztet. A városban, ahol még sohasem jártam, vár rám a sofőr. A neved itt van előttem, de a kezemben nincsen rózsza. Azt mondtad, a gyertya akár tövig is éghet, hiszen ebből a rossz regényből nagyon sok példány van még a kiadó raktáraiban. Lehet, hogy a halál képtelen megosztani két ember között a közös emlékeket. Én itt vagyok veled a föld felett, de te nem vagy itt a föld alatt. Az imént ledobott inged ujja visszacsuklik a ruhám alá, amit éppen most vettél le rólam, és az ujjaid már a csigolyáimon játszanak. Szemüvegünk a kávéscsészén. Ó, kedvesem! Mintha mindazt látnák, ami utána történt – a jövőben.

De szerelmem, ezek nem is narancsok!

Ülök a tükör előtt, durva mozdulatokkal
törlöm az illatot, amit az ajkak hagytak a nyakamon.
S bár a bánatot szükségtelen lenne dokumentálni,
észreveszem, hogy
a papír zsebkendőkkal számolom a könnyeimet,
ahogy egyenként a szemeteskosárba ejtem őket.
A szemeimet szebbnek látom, mint amilyenek képzeltem egyáltalán.
Azon tűnődöm, hogy a megértés szebb, mint a megbocsátás.
Veled voltam
egy szent helyre vezető úton.
Egy tizenhatodik századi francia hercegnő ruháját viseltem,
amikor a kolostorból messzire ragadtál.

*

Sürgettel, toltál, hogy másszak fel a levegőbe függesztett lépcsőn,
s mivel ez lehetetlen volt ezekkel a ruhafodrokkal,
ledobtam a körkörös alsószoknyákat,
és másztam,
a fűzőket,
a hegedűvonóhoz hasonló szalagokat,
melyek halott pillangókká váltak, mikor leszakítottam őket,
és másztam.

A legfelső lépcsőfokon
már ruhátlan voltam a könnyen szitáló esőben.
Nem találtalak sehol,
és egy másik ágyban ébredtem.

*

Hiszek abban, hogy mindig van valami nagyobb,
mint az illendőség bevett szabályai.
Vizsgálom a bőrömet,
semmi sem tapad hozzá a múltból,
csak
egyre növekszik a vékonyságom.
Mintha arra készíteném magamat, hogy repüljön a lelkem.

*

Nem hiszem, hogy ez a falusi úton történt, ami a család házai mellett fut, de nem is az elit kávéházaival zsúfolt utcában, a főváros közepén.

A lángolás alábbhagyott, mielőtt felébredtem.

Tetemek nincsenek.

Biztosan szétetek a poharakkal, a régi képekkel és a zárt, a résnyire nyitott és a szélesre tárt ablakokkal együtt.

Állsz előttem felöltözve, a kegyetlenségig tiszta ruhában, érzem az illatodat, és tudom, hogy a lábak, amelyek megjárták a világot, nem fosztanak meg a saját illatodtól.

*

Egy kosár narancsot nyújtasz felém a kikötőbe éppen megérkezett matróz mosolyával, és én emlékeztetek, hogy nem szeretem a narancsot

„De szerelmem, ezek nem is narancsok!”

Azt hiszem, hogy vége a világnak, a fogaink nem tudják ezt a kemény anyagot megrágni. Ezért biliárdgolyók helyett kezdjük használni őket, miután a kozmikus törmelék alkalmas sima asztalok és dákók gyártására, hat mély lyukkal, egyenlő távolságra egymástól.

*

Kiterítve fekszem a testemhez képest széles koporsóban. A rózsák, amiket fölém szórnak nem kényszerítenek, hogy a körmeimmel kaparjam a bőrömet.

A barátaim pórusai nyitottak az új költeményekre
a felfogható előjelek nélküli halál szabadságáról,
és a bennünket eltöltő megkönnyebbülésről,
ha olyan valaki hal meg, akit nem volt elég időnk szeretni.

Te a lábaimnál állsz.
Nem emlékszem semmilyen kapcsolatra közted és öközöttük.
Még mindig magasabb vagy nálam,
és ez elég is arra, hogy újraébressze bennem a haragot irántad.

*

Úgy látszik, fehér pamutkendővel zárták be
combjaim közét – s ez felfedi a klasszikus hibát –,
hogy félelmeink titka a kasztrációs szorongás.

Egyszer elkaptam eksztázisod teljességének pillanatát,
miközben a szívem gyors dobbanásait követtem,
és rohantam egy szemközti járda felé.

A vágy, amit nem tudtam felkelteni,
most vak térben robban
érted.

Lesöpröm arcom közömbösségét,
és a vágyat teszem fel rá egy kimért érintéssel.

A koporsó elég széles mindkettőnk számára.
Kétlem a szomorúságodat.
Még mindig a lábadon állsz,
elegánsan,
és én – sajnos – sosem gondolkodtam el azon,
hogy előtted haljak meg.

E-mail Uszáma Danászúritól

Jó reggelt, Imú! Többször bejelentkeztem már on-line, de közületek – *Ti Dögök!* – senki sem vette a hívást! Az időszámítás persze itt másképpen zajlik, nehéz ügy, de nincs mit tenni.

Minden rendben van. Itt, nálunk, amit úgy hívnak, hogy *Másvilág*, nekem az tetszik a legjobban, hogy nagyon messze van a Fejszál úttól. Képzeld csak, itt nincsenek mecsetek, nincsenek müezzinek és nincsen Kulturális Minisztérium és közösségi autóbuszjáratok sem! Minden nő... Minden nő gyönyörű és kedves és az utcákon egyetlen kendőviselőt sem láttam.

Hiányoznak nekem a dialízis központban tett látogatások. Kérdeztem erről az őrt, és azt mondta, hogy ez nagyon egyszerű, hiszen a halál után nincsenek betegségek. Nem mondtam volna még neked? Most már annyi vizet ihatok, amennyit csak tudok, és anélkül, hogy nyugtalankodnom kellene, miként szabadulok meg majd tőle.

Nos, *Drága Asszonyom!* – kinek nincs más *szerelemes Ura, csak én!* – olvasd el a csatolmányt. Nemrég írtam az 1992. évi Újévről. Nem tudom, hogy sikerült-e az ünnep hangulatát elkapni. „*Én és a barátaim – mindentől távol*” – Isten ezt a címet adta hozzá.

Arra gondoltam, hogy megírom majd *Jamáni* ragyogását, és képzőművész barátunk ujjait, aki minden kimondott mondata előtt a szakállát húzkodja, *Moháb* énekét, vagy a karosszéket a sarokban, amiben *Jászir* szokott ülni, és onnan figyel a többieket... De ezek helyett *Arva Szálih*ről írtam, aki a másik szobában volt, és én tudtam, hogy nem aludt el –, meg a te hátadról, ahogy innen látom, *Imú*, amint az alsókaroddal rátámaszkodsz az erkély vasrácsára. És arról a zümmögő hangról is, a zümmögésről, amit csak én hallok egyedül, miközben sodrok még egy spanglit, hogy megosszam mindazokkal, akik itt rekedve várakoznak velem.

Körülnézek

Egy állat éberségével,
mely az életét félti, mindig
mindent számontartok magam körül.
Talán éppen ezért erősebb a nyakam
és ezért nem illik a testemhez.
Furcsa, de nem számítok kilőtt golyóra
az üres mellékutcákból
és pengére sem – mint a gyilkolás
csendes eszközére –,
de az alig ismert szemek ragadozó
figyelmére sem, pedig az tényleg
képes elvégezni a munkát.

Marx tisztelete

A kivilágított kirakatok előtt állva,
melyek túlcordulnak szárnyaló fehérneműktől,
nem tudom megállni,
hogyan ne gondoljak Marxra.

Marx tisztelete
volt az egyetlen közös dolog minden kedvesemben,
akiknek megengedtem, hogy – különböző mértékben –
hozzáérjenek a testemben rejtőző rongybabákhoz.

Marx!
Marx!
Sosem fogok megbocsátani neki!

Tüske László fordításai

Az író társaságnak még ma is súlya van

Beszélgetés Hodossy Gyulával, a Szlovákiai Magyar Írók Társasága elnökével a társaság fennállásának 35. évfordulója kapcsán

Ebben az évben ünnepli fennállásának 35. évfordulóját a Szlovákiai Magyar Írók Társasága. A szervezet jelenlegi elnöke, Hodossy Gyula 2003-ban kapott bizalmat a tagságtól, s azóta is irányítja a társaságot. Érdemei megkérdőjelezhetetlenek, vezetése alatt számos eredményt értek el az irodalom népszerűsítése, illetve a fiatalok felkarolása és képzése terén. A Szlovákiai Magyar Írók Társasága szerepéről, irodalomról, nehézségekről és a jövő kihívásairól beszélgettünk. Csak őszintén.

– Mikor kerültél kapcsolatba az irodalommal, illetve az irodalom szervezett formájával?

– Viszonylag korán, 15 éves koromban kezdtem verseket publikálni, majd 1983-ban Érsekújvárott megszerveztem a pályakezdő írók mozgalmát, az Iródiát. Ide közel 300 fiatal jelentkezett az egész országból, és a hároméves működés alatt még ennél is több ember megfordult ott a negyedévente szervezett találkozóin. Ezeken az összejöveteleken műveltük egymást, és voltak mentoraink, gesztoraink, mint például Grendel Lajos, Tóth László, Balla Kálmán, Karsai Katalin, akik rendszeresen foglalkoztak velünk, és már akkor fölmerült a gondolata annak, hogy a Csehszlovák Írószövetség magyar tagozatába valakit be kéne venni ebből a csoportból, a fiatalok közül. Mert már akkor is nagy kérdés volt a fiatalítás.

– A probléma, ami örök...

– Így van, ez örök probléma. Viszont az ötlet sokaknak nem tetszett, illetve a tevékenységünk sem a magyar tagozaton belül, hiába próbálta Grendel Lajos megértetni az ellenzőkkel, kevés sikerrel járt. Így hát a rendszerváltáskor, amikor a magyar tagozat kilépett a Csehszlovák Írószövetségből, és létrehozták – vagy hoztuk – a Csehszlovákiai Magyar Írók Társaságát, Lajos azt szeretne volna, hogyha ott vagyunk a szervezetben, ha részt veszünk a munkában. Mivel már működött a Fiatal Írók Köre, ezért az az egyezés született, hogy a héttagú vezetőségben két

helyet a fiatalok kapjanak meg. A Fiatal Írók Köre pedig Hizsnyai Zolit és engem jelölt a választmányba. Tehát gyakorlatilag a Csehszlovákiai Magyar Írók Társaságában az alakulás pillanatától kezdve választmányi tag voltam.

– **Ki volt a kezdeményezője annak, hogy kiváljon a magyar tagozat a Csehszlovák Írószövetségből?**

– Már nem emlékszem pontosan, szerintem Grendel, aki akkor nagyon aktív volt, de egyébként ezt támogatta mindenki, gondolom Dobos, Duba, Fónód, tehát az akkori hangadók mind.

– **Fiatal íróként Hizsnyai Zoltánnal a választmány tagjai lettetek... Mikor lesz egy fiatalból „teljes értékű” író?**

– Ezt a kérdést sokféleképpen lehet értelmezni. Ha egy fiatal író kiváló írásokat tesz az asztalra, akkor szerintem már teljes értékű író, hiszen bizonyította tehetségét és bizonyította szakmai tudását. Az író társaságok tagságához ez általában kevés szokott lenni. Publikációk, könyvek kellettek, valamint az irodalmi életben való jártasságot is fontosnak tartották. Ennek mértéke meg a mindenkori írószervezeti vezetőségen múlt. Így aztán a hön áhított fiatalítás sok esetben csak a kinyilatkoztatás szintjén valósult meg. Mi akkor szerencsések voltunk.

– **Hogyan alakult a társaság élete a rendszerváltás utáni években?**

– A társaság évente tartott közgyűlést, az egyéb tevékenység pedig majdhogynem egyenlő volt a nullával. A rendszerváltás után sok írószervezet alakult. A Csehszlovák Írószövetségből sokan kiváltak, és létrehoztak különböző, saját szakmaiságukra szabott szervezeteket. Szlovákiában is létrejött hét írószövetség – öt szlovák, egy ruszin és a miénk. Egy parlamenti döntés értelmében a Csehszlovák Írószövetség szlovákiai vagyónát ezek a szervezetek örökölték. Így váltunk résztulajdonosává a volt Csehszlovák Írószövetség pozsonyi székházának. A könnyebb gazdálkodást szem előtt tartva a legtöbb taggal rendelkező Szlovák Írószövetségen kívüli további szervezetek létrehozták a Szlovákiai Írószervezetek Társulását, amely megkapta az írószervezetek székházának működtetési jogát. A Pozsony Óvárosában lévő palota helyiségeinek bérbeadásából a társulás hosszú éveken keresztül sok pénzhez jutott. Többek közt ebből a pénzből finanszírozták a Szlovák Írószövetség és a társulás alapító szervezeteinek kiadványait, rendezvényeit és az egyes bérköltéseket is.

– **A Csehszlovákiai Magyar Írók Társasága, illetve Csehszlovákia kettéválása után a Szlovákiai Magyar Írók Társasága is részesült ebből a pénzből?**

– Igen, de nem a minket megillető mértékben. Sajnos a mi vezetőink nagyon nem értettek a pénzhez. Amikor engem 1998-ban megválasztott a SZMÍT ügyvezető elnöknek Tőzsér Árpád elnöklése alatt, megpróbáltam ezt rendezni. Sajnos nem sok sikerrel. A társulás akkori ügyvezetője megtagadott minden bete-

kintést a pénzügyekbe. A szlovák szervezetek, amelyek jól el voltak látva anyagiakkal, miért is támogatták volna ezen törekvésemet, de sajnos a SZMÍT választmánya sem állt mögém. Főleg ezért, rövidesen Tőzsérrel együtt lemondunk a SZMÍT vezetéséről.

– **Tehát lemondtatok, de a társaság tagja maradtál...**

– Természetesen, az irodalomszervezés mindig is a szívügyem volt, és szívügyem mind a mai napig. A szlovákiai, felvidéki magyar irodalmi életből nem akarom, de nem is tudtam volna kimaradni, hiszen akkor már évek óta működtettem Dunaszerdahelyen a Liliom Aurum Könyvkiadót, amely elsősorban a hazai magyar irodalom megjelenítésére szakosodott. Évente negyven-ötven könyvet jelentettünk meg, majd megalapítottam a Vámbéry Irodalmi Kávéházat, ahol mindennapos nyitvatartás mellett heti rendszerességgel könyvbemutatókat, szerzői esteket tartottunk, évente megszerveztük a Pro Cultura elnevezésű rendezvényt, amely a felvidéki magyar irodalom ünnepnapjaként híresült el több száz résztvevővel, valamint több olyan társadalmi szervezet létrejöttét kezdeményeztem, vagy legalábbis bábáskodtam a megalapításuknál, amelyek a szlovákiai magyarság hosszútávon való megmaradását, a felvidéki magyar kultúra és szlovákiai magyar iskolák fejlődését voltak hivatottak szolgálni. Ilyen például a Katedra Alapítvány, a Katedra folyóirat, a Katedra Társaság, a Fórum Intézet, Szlovákiai Magyar Oktatási Fórum, a Szlovákiai Magyar Cserkészszövetség, a Vámbéry Polgári Társulás vagy a Vámbéry Tudományos Kollégium.

– **Közben a SZMÍT tevékenysége kimerült az évi egy közgyűlés megszervezésében?**

– Senkit sem szeretnék megsérteni az akkori vezetők közül, nem volt egyszerű a helyzet, hisz én is megtapasztaltam a nehézségeket, de majdnem minden évben volt egy közgyűlés, és a társaság kiadott egy tájékoztató füzetet. Aztán volt még egy-két köszöntő, születésnap, kerek évforduló, néhány könyvbemutató. Illetve volt egy étterem a székházunkban, ahol írószövetségi igazolvány felmutatásával nagyon olcsón, egy-két koronáért lehetett ebédelni.

– **Végül 2003-ban jelöltetted magad elnöknek?**

– Nem jelöltettem magam, hanem jelöltek. Nagyon sokan jöttek utánam a fiatal nemzedékből, de a nagy „öreg” közül is, hogy vállaljam el. Összeírtam az elképzeléseimet, szétküldtem az érintetteknek, és legnagyobb meglepetésemre pozitív fogadtatása volt.

– **Milyen változások jöttek?**

– A soron következő közgyűlés megválasztott elnöknek, és elfogadott egy új alapszabályzatot, egy új működési szabályzattal együtt, amely reményt adott,

hogy munkámat a tagság, a felvidéki magyar és az egyetemes magyar irodalomért végezhessem.

– **Mik voltak a legfontosabb céljaid?**

– A legfontosabbnak íróink érdekvédelmét és a fiatalokkal való munkát láttam. A folytonos munkát és a Szlovákiai Írószervezetek Társulásától való anyagi függetlenséget céloztam meg.

– **Számos nehézséggel kellett szembenézned, ezek közül a legnagyobb kihívás talán éppen a tagsággal való küzdelem volt, nemde?**

– Talán igen, mert meg kellett értetnem velük, hogy az elnök minden lépése előtt nem lehet választmányi ülést összehívni, hogy a választmány dolga a kialakult helyzetnek megfelelően határozatokat hozni, dönteni a szervezetet érintő kérdésekről, viszont mindezek végrehajtása az elnök feladata, az ő felelőssége, mert a jog előtt sincs közös felelősségvállalás. Például a pályázatok megírása, az elnyert pénzek pályázat szerinti felhasználása, a donorokkal való elszámolás megköveteli a személyes felelősséget. Persze az alapszabályba is rögzítve lett, hogy a mindenkori elnök – mint a szervezet jogi képviselője – tartja a kapcsolatot az együttműködő intézményekkel.

– **Akkor kijelenthetjük, hogy 2003 után föllendült a Szlovákiai Magyar Írók Társasága tevékenysége és az irodalmi élet is a szlovákiai magyar területeken? Milyen változások valósultak meg?**

– Folyamatosan, igen. Miután megválasztottak, megkerestem Csáky Pali barátomat, kiváló prózaírónkat, aki akkor a Szlovák Kormány alelnöke volt, hogy segítsen Dunaszerdahelyen egy irodát kiépíteni, és ő segített. Dunaszerdahely városától kaptunk ingyen bérletbe egy helyiséget, azt kellett bebútorozni, felszerelni, valamint a SZMÍT titkára számára kellett beralap. Megkaptuk. Elkezdődhetett a napi munka. Hizsnyai Zoltánt javasoltam a választmánynak a titkári posztra, és megválasztották. Sok volt a munka, de nagyon élveztem. Mindennapi feladatok, megoldások és sikerek. Mivel a munkát hosszútávon képzeltem el, a működési költségeink állandó biztosításán kezdtem el gondolkodni. Felvettem a kapcsolatot Hiller Istvánnal, aki akkor Magyarországon a kulturális-oktatási miniszter volt, hogy a magyarországi gyakorlat mintájára segítsen elintézni, hogy a külhoni magyar írószervezetek működését is támogassák. Ha a magyar irodalom egy és egységes, akkor minden régióban működő szervezet megérdemeli a támogatást. Mindenki a magyar irodalomért dolgozik, csak más-más állami keretek közt. Hillernek tetszett a gondolat, elmondta Gyurcsány Ferenc akkori miniszterelnöknek, mire ő azt mondta, hogy akkor ne csak az írókat, hanem egyéb fontos és jól működő határon túli civil kulturális szervezetet is támogatva legyen. Aztán öt felvidéki magyar szervezet támogatásáról született döntés. A Kiemelt Jelentőségű Társadalmi Szervezet címet a Csemadok, a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szö-

vetsége, a Fórum Kisebbségkutató Intézet, az Anyanyelvi Társaság, és mi, a Szlovákiai Magyar Írók Társasága kaptuk meg, amelyhez kapcsolható volt az állandósuló működési költségi támogatás.

– **Mit szölkak az öregek a változtatásokhoz?**

– Elkezdődött a reform és ahogy az lenni szokott, valakinek tetszett, valakinek nem. A többségnek tetszett, erről tanúskodnak a választási eredményeim.

– **Mi okból indult útjára a hamarosan 100-ik számát megéllő Opus irodalmi és művészeti folyóirat?**

– 1958-ban a Csehszlovák Írószövetség magyar tagozata hívta életre az Irodalmi Szemlét, amely a rendszerváltásig az egyedüli magyar irodalmi folyóirat volt Szlovákiában. Az idők folyamán még a múlt rendszerben praktikus, gazdasági okok miatt a kiadói jogokat a Madách Könyvkiadó vette át a magyar tagozattól. Amikor megerősödtünk, próbáltuk visszaszerezni. Eredménytelenül teltek az évek, majd 2009-ben úgy döntöttünk, nem várunk tovább, és útjára indítottuk az Opust. Az idő nekünk adott igazat. Az évek alatt az írók és az olvasók közt is egyaránt szeretett, számon tartott, jó folyóíráttá nőtte ki magát.

– **Folyamatosan beszélünk a fiatalításról, hogy pályakezdő szerzőkkel foglalkoznak a mentorok a Grendel Lajos Mentorprogram keretén belül. De arról kevesebb szó esik, hogy mi lesz a vezetéssel, hiszen Hodossy Gyula elnök és Nagy Erika a társaság titkára is nyugdíjas korban van. Mi lesz a SZMÍT-tel, ha ti már inkább pihennétek, és élveznétek a nyugdíjas éveket? Illetve mi a helyzet azokkal az írókkal, akik nem tagjai a SZMÍT-nek? Ilyen szempontból bajban van az íróársaság?**

– Bajban? Szerintem nincs. Hála Isten, Erika egészséges, hála Isten, én is bírom még. A szervezet sincs bajban, százegynéhány tagunk van, akik bíznak bennünk, akik pozitívan állnak ahhoz a munkához, amit végzünk. Van egy kiváló választmányunk, amely rendre felelősségteljes döntéseket hoz, vannak támogatóink, vannak kiváló adminisztratív dolgozóink, a szakma csúcsán lévő pályázatíróink. Ha ez így minden remekül egyben van, miért lenne bajban a szervezet? Hogy meddig lesz ez így? Ezt csak a Jóisten tudja. Vannak, akik azt mondják, a Bázis – Magyar Irodalmi és Művészeti Egyesület megalakulásával a SZMÍT vesztett a súlyából. Én meg azt mondom, hogy nem, sőt, hiszen a társaságunknak az a feladata, hogy irodalmat szervezzon, irodalmat népszerűsítsen, hogy ösztönzőleg hasson másokra, hogy ezt tegyék ők is. Tehát addig, míg a Bázis szlovákiai magyar irodalmat szervez, addig a szlovákiai, felvidéki magyar irodalomnak segít, vagyis nekünk. Mivel a szépirodalom a legkevésbé piacképes a művészetek közül, így minden segítség jól jön. Ezért annyira fontosak az ösztöndíjak, ezért örülök annak, hogy annak idején értő fülekre talált a kezdeményezésem, és a magyar kulturális minisztériumban elindult egy határon túli magyar írói ösztöndíjpályázat,

ami a mai napig működik az NKA-án (Nemzeti Kulturális Alap) belül, vagy például nagyon fontos a PIM (Petőfi Irodalmi Múzeum) által kezdeményezett Térey János Alkotói Ösztöndíj. Nagyon fontosnak tartom a publikációk utáni alkotói honoráriumokat, íróink szerepeltetésének anyagi juttatását. Minden szinten véget kell vetni annak a sajnos még mindig előforduló gyakorlatnak, hogy az író, költő örüljön, hogy közöljük, örüljön, hogy szerepelhet.

– Mint például a táncosokat vagy a zenészeket, úgy az írókat is meg kell fizetni, ezt értem, de mi a helyzet az irodalmi élettel más területeivel?

– Az írók támogatásán kívül bizony támogatásra szorulnak az irodalmi rendezvényeink, a fiatalokkal kapcsolatos mentormunkák, a folyóirataink vagy a könyveink. Ez persze nem azt jelenti, hogy az emberek nem igénylik a jó, magas színvonalú irodalmat, hanem csupán azt, hogy nem annyian, hogy azt el is tartsák. És azt sem árt tisztázni, hogy az irodalom nem luxuscikk. Az egészséges társadalomnak szüksége van a szépirodalomra. Amikor szórakoztat, nevel is, lelket ápol, eligazít, megerősít, kiségit a bajból.

– Mi a SZMÍT legfontosabb küldetése vagy feladata jelenleg?

– Ilyen kulcsszavakat jutnak eszembe, mint például a hagyományápolás, a tagsággal való törődés, a fiatalokkal való munka, a díjazások és a publikációs lehetőségek folyamatos bebiztosítása.

Fenyvesi Ottó: Van, ami kilóg az időből

95 év bölcsesség és elhivatottság,

avagy Szeberényi Zoltán az irodalom világában

Szeberényi Zoltán irodalomtörténész, egykori egyetemi oktató szeptember 11-én ünnepelte 95. születésnapját. Szellemi frissességgel éli mindennapjait, az életöröm és életigenlés terén igazi példakép. Az időskor sem jelentett számára akadályt abban, hogy az utolsó bakancslitás álmát megvalósítsa – a szabadság és a lebegés élményét –, hőlégballonnal szállt fel a magasba, hogy új élményeket gyűjtsön. A család pedig teljes mellszélességgel támogatja őt abban, hogy ez az álom valóra válhasson.

Két évvel ezelőtt megkérdeztem tőle, hogy milyen érzés 93 évesnek lenni. Azt a választ kaptam, hogy nincs felemelő érzés benne, s nem teszi boldogabbá, hogy jóval meghaladta a közép-európai posztkommunista államok férfiainak átlagos életkorát. A „szép” korban már nehezen találja meg a szépet. Ez nyilván abból is adódik, hogy mozgása mára már erősen korlátozott. „Beletörődéssel veszem tudomásul, hogy a tizedik évtized olyan alagút, amelynek garantáltan nincs másik vége, az utas bent reked valahol az örök sötétségben. A racionálisan gondolkodó embernek azonban el kell fogadnia a halandóság tényét, és erőit lehetőleg arra összpontosítania, hogy méltósággal, bölcs megnyugvással és lelki békében várja az élet alaptörvényének beteljesülését. Ehhez a kérésselhetlen valósághoz igyekszem én is igazodni. Várom, bár nem óhajtom – pedagógusnyelven szólva – az utolsó kicsengetést.”

Szeberényi Zoltán aránylag későn került az olvasás bűvöletébe. Helyette a kor- és sorstársaival minden szabad percüket a Vágdunán töltötték, és saját bevallása szerint „inkább a fiziológiai, mint a betűéhség vetett haza bennünket az estébe nyúló órákban, holtfáradtan, olvasásra már alkalmatlanul. Környezetemben csupán anyám volt olvasó. A rajongók fajtájából. Számára csak egyetlen író létezett: Jókai. Házi »könyvtárunkat« is csupán néhány Jókai kötet képezte, valamilyen régi sorozat darabjai, súlyos, cikornyás díszítésű, aranyozott fedelű, ódonillatú kötetek.” Édesanyja gyakran biztatta olvasásra, de nem sok sikerrel. A régies nyelvhasználat, a sok idegen szó, a körülményesen kibontakozó események a kedvét szegték. Tízéves lehetett, amikor döntő fordulat következett be olvasói fej-

lődésében. „Kezembe került Daniel Defoe Robinson Crusoe című regényének az ifjúság számára átdolgozott, színes ábrákkal, rajzokkal bőségesen illusztrált változata, címlapján a szimbólummá emelkedett, kecskebőr ruhába öltözött, marcona emberalakkal. Hosszú évekre kiható találkozás volt ez. A műfaj bűvöletébe estem, hosszú évekre robinzonádokra, kaland- és utazási regényekre vadásztam. Nagy valószínűség szerint ennek a műfaji kötődésnek köszönhető, hogy aránylag későn váltam a komoly irodalom rendszeres és módszeres olvasójává. A tudatoság fokára pedig jószerevel csupán a felnőtté válás küszöbén túl jutottam. A főiskolás éveim alatt fedeztem fel – tanárain, Sas Andor és Turczel Lajos hatására –, hogy az irodalomban a kalandon, az egzotikumon, az izgalmon kívül más érdekességek és értékek is fellelhetők.”

Szeberényi Zoltán nem készült kritikusnak, csupán tájékozott, önálló véleménnyel bíró olvasó, felkészült irodalompedagógus akart lenni. Nyitrára, a mai Konstantin Filozófus Egyetemre kerülve azonban minden megváltozott kor- és sorstársa, Dobos László, az Irodalmi Szemle akkori főszerkesztőjének hatására. „Küldött egy könyvet, Margita Figuli Három pejló című regényét, hogy írjak róla recenziót. Megtiszteltetésnek vettem, megírtam. Így kezdődött. Ezt követően szorgos figyelője és több-kevesebb rendszerességgel kritikusa lettem a hazai magyar irodalomnak. Nem vagyok jó gazdája munkásságomnak, nem vezettem személyi bibliográfiát, fogalmam sincs, hogy hány kritikát írtam életemben, biztosan kevesebbet, mint amennyi illetet volna, de a négy évtized alatt így is összegyűlt több kötetre való.” Nem kevesebb, mint négy évtizeden át tanította a huszadik század magyar irodalmának történetét, főként a két háború közötti időszakot. A kutatói, irodalomtörténeti tevékenységét az előadásokra való felkészülés alapozta meg. Önálló stúdiumként bevezették a csehszlovákiai magyar irodalom történetét, s ennek a tantárgynak kezdettől fogva ő volt az előadója. Megfelelő források híján meg kellett írnia az irodalmunk történetét, s mivel évtizedeken át a Madách Könyvkiadó szaklektora volt, szinte az összes megjelenő szépirodalmi mű kéziratát elolvasta, majd véleményezte. „Tudományos kutatói, kritikus, tankönyvírói és irodalom-népszerűsítői tevékenységem is szinte kizárólag a hazai magyar irodalomra irányult. Szilárd meggyőződésem, hogy az irodalom nem öncélú tevékenység, nem pusztán a »lélek fényűzése«, a kisebbségi helyzetben különösen nem az. Az alkotó szándékától függően az esztétikai-művészeti hatás mellett erősítheti a kisebbségi sorban élők identitását, helyzettudatát, mélyítheti önismeretüket, fejlesztheti öntudatukat, lassíthatja asszimilációjukat, a kérlelhetetlen lemorzsolódást. A mai, főként a fiatalabb olvasók szemében ma már provinciálisnak, merő maradiságnak tűnik ez az attitűd.” Szeberényi Zoltán szerint sokan vannak azok, akik a nemzetiségi-kisebbségi irodalmat periférikus jelenségnek tartják, sőt még a létét is megkérdőjelezzik. Büszke arra, hogy szinte az egész tudományos és irodalmi munkássága a (cseh)szlovákiai magyar irodalom és szellemi-írásbeli kultúra jelenségeire irányult.

Mintegy fél tucat könyve, számos, kötetbe nem sorolt tanulmánya jelent meg irodalmunk témaköréből, de a mai napig hiányérzete van, viszont szívesen és meglelégedéssel gondol a Turczel Lajosról, Duba Gyuláról, Ozsvald Árpádról írt kismonográfiákra, valamint a Magyar irodalom Szlovákiában (1945–1999) című kétkötetes portréesszé-sorozatra, amelyet a felvidéki magyar irodalom tablószerű kézikönyvének szánt.

Szeberényi Zoltán a „harmincasok” nemzedékéhez tartozik, s erről így nyilatkozott: „Ha az emlékezetem nem csal, én használtam először ezt a kifejezést egy jubileumi összejövétel alkalmából. A sors becses ajándékának tartom, hogy korban, sorsban olyan kiváló egyéniségekkel osztozhatom, mint Dobos László, Duba Gyula, Fónod Zoltán, Török Elemér, Veres János. Elmondhatjuk – az elkoptatott közhelyek nyelvén szólva – rosszkor és rossz helyen születtünk. Nem volt hozánk kegyes a sors, a történelem. Kamaszkorunkat a háború és a magyar »pokoljárás« súlyos kataklizmái árnyékolták be, ifjúságunk és társadalmi beilleszkedésünk a Sas Andor fogalmazta »jégtörő és gyümölcshozó« február utáni korszakra esett. Tagadhatatlan, hogy 1948 februárja évszázados nemzetiségi létünk egyik döntő fordulata, a totális megsemmisüléstől mentette meg nemzetiségi kisebbségünket és kultúránkat. Valóban a hazátlanság és a jogfosztottság »jegét« zúzta szét, megteremtette irodalmunk és kultúránk újjászületésének, a »harmadvirágzás« (Fábry) kibontakozásának lehetőségét. Egy ellentmondásos, reményekkel és csüggedéssel teli korban, »fényes szellőktől« hajtvva, »lelkesen és dalolva«, fényes jövővel kecsgetve kapcsolódtunk be éledező irodalmunkba, vállalva az alapozás, az újraindulás nehézségeit. Máig ható, jóleső érzés, hogy nemzedékem jelentős szerepet töltött be a (cseh)szlovákiai irodalmi és kulturális életben. A társadalmi elismerés sem maradt el, a Madách-Posonium Könyvkiadó antológiát jelentetett meg a »harmincasok« tiszteletére Noék az Ararát tetején címmel, Tőzsér Árpád mély empátiával megírt előszavával.”

Szeberényi Zoltán egyetemi oktatóként igyekezett mindig is a hivatásához és magyarságához méltón élni és cselekedni. Öröm és meglelégedés tölti el, hogy részt vehetett több százra tehető magyar szakos és alsó tagozatos tanár szakmai képzésében. A mai napig szeretettel gondol egykori hallgatóira, és vallja, hogy „Nincs annál szívderítőbb öröm, mint amikor a tanítvány eredményeiben beéri és meghaladja tanítóját. Nekem ez a sors kegye folytán többszörösen megadott. Irodalmi-kulturális és tudományos életünk olyan kimagasló képviselőinek szellemi kultúrájához és szakmai fejlődéséhez járulhattam hozzá, mint Bodnár Gyula író-pulicista, Csáky Károly költő, helytörténész, néprajzkutató, Pongó István, Bárczi Zsófia, Benyovszky Krisztián, Keserű József egyetemi tanárok, Szarka Tamás és Gyula Kossuth-díjas dal- és zeneszerzők. Jó érzés és koromat-bajaimat feledtető öröm, hogy mindannyiukkal baráti viszonyban és kapcsolatban állok, s még van erőm figyelemmel kísérni munkáságukat, számontartani sikereiket.”

Az egyetemről a múlt század utolsó évében, négy évtizedes szolgálat után nyugdíjba ment. Ahogy ő fogalmazott, „testileg és lelkileg megfáradva”, ugyanis

megviselték az utolsó másfél évtized személyi-intézményi-társadalmi eseményei. Megviselte az igaztalan és ízléstelen hadjárat, amit a halott Fábry életműve és hagyatéka miatt volt kénytelen megélni. „A »nincs szlovákiai magyar irodalom« jelszót harsogták, újból feltalálva a csőben a lyukat. Úgy véltem, hogy a látogat, az elterelő manőverek, a fénylő retorika ellenére, lényegében érdelemes esztétikai érvek és indokok nélküli pozíció- és presztízsharc folyik, amiben nem kívántam részt venni.”

A 95 év bölcsessége és ereje inspiráló lehet mindannyiunk számára. Szeberényi Zoltán, mint a magas kort megért emberek általában, jórészt emlékeiben éli mindennapjait, vagy a gondolataiban sáncolja el magát. Sok időt tölt a számítógép, vagyis a modern kor bűvös kockája előtt, többek között ismeretterjesztő filmeket nézegetve az interneten. A légballoonozás élményéhez kívánom, hogy egészségben, derűben folytatódjon tovább a kaland!

Fenyvesi Ottó: Most jövök a szaxofonból

Jókai Mór lagúnavárosa

Ha életünkben legalább egyszer eljutunk az itáliai Velencébe, bátran átadhatjuk magunkat a labirintusban való tévelygés boldogságának. A szűk sikátorok között Szerb Antal regényhőse is úgy érezte, hazaérkezett. A Canale Grandét a világ legszebb főutcájának tartották, s még ma is az. A farsangi karnevál évente visszatér a lagúnák városába, s a víg turisták álarcot viselnek, annak emlékére, hogy hajdanán a pestis ellen is jó volt, valamint e maszkok szépen fedezték el a bujálkodók vonásait. Az egybegyűjtött – kevésbé szépítve –, összelopott kultúrkinccsek nem csupán a nászutasokat ejtik itt ámulatba. Bárhogyan nevezték Velencét: Tengerek Királynőjének, vízi városnak vagy tóvárosnak, az írástudóink és művészeink java eljutott e kacskaringó riókhoz Erdélyi Jánostól Trefort Ágostonon át Babits Mihályig és Vas Istvánig. A város első magyar szerelmese Páter Kiss István volt, s olvasom Szigethy Gábor könyvében, hogy a derék ferences barát csendes óráiban még a Tisza partján is hallotta „*a velencei gályák diadalmas zajongását*”.

Jókai Mór kortársai közül került ki az a talpraesett hazánkfia, Gyujtó Károly, aki 1849-ben parancsnoka lett a híres Arzenálnak. Jókai Mór fantáziáját egész életében foglalkoztatta Velence városa, s úgy járt vele – milyen jellemző ez a nagy mesemondó géniuszára! –, mint az Al-Dunával, hogy még nem is járt arra, mégis hű és szép leírását tudta adni. Évente a dózse aranygyűrűt hajít az Adriába a város nevében, s Jókai Mór szintén eljegyezte magát ezzel a várossal, akár Nagy Bellával, amikor öreg, de nem vén emberként végül Velencébe is megérkezett.

Magam 1989-ben szálltam le először a Padovából induló vonatról, amely a Santa Lucia pályaudvarra, ama végállomásra vitt. Elsétáltam a vaporetto első, közeli megállójához, hogy végig ámulhassam az S alakú úton, merre járt Byron és mind, akit rabul ejtett ez a város, amelyről még irodalomtörténész tanáromnak is csak költőien szabadott írnia: „És jön a víz. Hullámsírba temeti a várost. Engedtessek meg a köveknek, hogy sorsukról maguk ítélkezzenek. Velence készül a halálra: tengerből varrja szemfödőjét.” Szigethy Gábor *Utazás Velencébe* című könyve sokadszorra értette meg velem azt, hogy

VELENCE = KÖLTÉSZET.

A prózaíró klasszikusunk, a költő Jókai Mór ugyanúgy minden sejtésemet sorról sorra igazolja:

VELENCE = KÖLTÉSZET.

Az egyik emlékezetes Velencés olvasmányélményem éppen az volt Jókaitól, hogy a víziváros létrejöttét egyszerre írta le *születésnek és teremtésnek*.

Hol talákoztam ezzel a kettősséggel? Mi az, ami születik és teremődik is, mint VELENCE? Bizony: semmi más, mint a KÖLTÉSZET. Legalábbis Jókai Velencéről, Weöres Sándor a költészetéről ekként beszélt.

Velence születése az *Útleírásokban* Jókainál:

*A világ minden nemzetének mythológiája nőnek személyesíté a földet,
férfinak a tengert: a velencei még a hitregét is megfordította,
azt mondta a tengernek: én vagyok a férfi!
Eljegyezte őt menyasszonyának. Itt van a kettő csodagyermek:
a tengertől született város.*

Velence teremtése az *Útleírásokban* Jókainál:

Az egész alkotáson a nagyság és a báj találkozik össze, e kettő segített azt létrehozni...

Az 'alkotás' névszó és a 'létrehozni' infinitivus a teremtésre, nem pedig a **születés**re utal. Budán az Alkotás utca Joseph Haydn *Teremtés* című oratóriumának magyarországi bemutatója emlékére neveztetett el.

Az anya szül, a Jóisten teremt. Weöres Sándor doktori dolgozatában a különbséget így jellemezte: „*Mondják, minden művész-tevékenység teremtés; és hallottam azt is, hogy anyaság... Teremtőnek látszhatik a művész, hiszen olyat létesít, mely előbb nem volt, és isteni önkényességgel alakítja saját külön világát; és mégsem teremtő, mert csak a rendelkezésére álló tárgyi és szellemi elemek felhasználásával készülhet a műve, a semmiből nem alakíthat. De hasonlatos az anyához is... A művész, ki az alaktalant formássá építi tudatos akarattal, szinte »teremtő«, ha akaratlanul, álmában is alkot, mint néha Schumann, olyankor szinte szülő...» (Weöres Sándor: *A vers születése*)*

A teremtett és született Velence tehát maga a költészet. Milyen érdekes, hogy Jókai előtt és után a magyar költők hívórímként használták s használják ma is e város nevét. Jókai Mór kedves szava volt az egyik válaszrím, a 'szelence'. Titokzatos, sőt végzetes feminin tárgy ez! Kicsinyke, de tele van emlékekkel és méreggel is. Akár *Velence. Az arany ember* című Jókai-regényben Athalie-nek van egy ilyen titokzatos kincse a visszaküldött jegygyűrű mellett. „*A szelencében mindenféle méreg van, amit egy külhoni útján vásárolt még.*”

Íme, Rimay János rimbokra:

*Mert az te szerelmed engem úgy környül vett, mint pézsmát ó szelence,
Az én szívem kivel szintén úgy hevült el mint tűz miatt kemence,
Mert te szépségedbe szívem úgy merült be, mint Tengerben Velence.*

Kosztolányi Dezsőé:

*Te régi századok lelence.
Azúr, aranyló, mély medence.
Gyémántokkal rakott szelence.
Ha nem leszek, mondd, elfeledsz-e,
Velence?*

Jékely Zoltáné:

*Velence, Velence,
tengerek lelence,
emléked szívemben
gyönyörű szelence.*

És az enyém azon a vidéken, amerre Jókai járt Füred partjaitól – Kisfaludy Sándor nyomában – Sümegig:

*Neve is, véletlen szerencse,
adoniszi sor: KÁLI MEDENCE.
Körben bazalthegyek – hűlt kemencék,
nézik mint melencét.
Majd rákattan éjente
a sötét, akárha szelence.
Akkor is ő nekem a szépség persze.
Miképpen másnak Velence.*

Milyen érdekes, hogy Jókai előtt és után a magyar írástudók éppúgy csak röpké időt tölthettek el Velencében, akár hőse, Jenőy Kálmán. Az *És mégis mozog a föld* című regényében sem csupán intermezzo az a fejezet, amelynek színhelye az észak-olaszországi víziváros. Vas István tűnődött azon, hogy ki mennyit időzhetett a Szent Márk téren?

*Berzsenyi, Arany, József Attila
Ezen a téren nem ültek soha.
Hát Zrínyi, Babits? Gondolom, alig
Időzhettek itt három-négy napig.
Négy esténél több nekem se jutott
E teraszokon inni vermutot...
Vad évek után, vad évek előtt
Szívni a lágy éjt, a lágy levegőt,
Mint szivacs, melyet a Lidón vetett*

*Elém a tenger, szívja a vizet.
Majd szikkadtan, halálos-szárazon
Erre a térre s éjre szomjazom.*

Szigethy Gábor tanár úr fentebb idézett Velence-könyvében szintén az áll, hogy mennyire szűkre szabott az ámulat ideje:

„Venetiában. Itt három napot töltöttem...” (Páter Kiss István)

Jókai Mór regényének fejezetében megint csak ezt olvasom: Jenőy Kálmán imádott Decséry grófnője nyomába eredve nem találja Velencében szerelmét, mert a hölgy már elhagyta azt fogadót, amelyben mindössze két nappal előtte szállt meg. Jenőy Kálmánnak ezek szerint még ennyi, három-négy velencei este sem jutott:

*Utazni!
Olaszországba utazni!
Szeretője után utazni!
Fiatal szívvel utazni!
Lehet ennél boldogabb út a földön?*

Kálmán a lehető legegyszerűsebb utat választotta ki magának. Postakocsival Triesztig, onnan vitorláshajóval Velencéig, onnan ismét a postával Génúáig. Egész odáig meg nem pihent, még csak a dogék városának csábító nevezetességeit megnézni sem.

S mégis! Miért nem intermezzo csupán az *Ahol a citromfa virít* című regényfejezettel kezdődő itáliai kitérő? Kálmán innen és itt döbben rá, akár Széchenyi István Görögthonban, hogy a földi szerelmeken túl léteznek eszmények, köztük a hazáé:

„...vannak az életnek magasabb csillagzatai, amik jobban melegítenek, mint egy halvány fényű madonnaarc!” (Jókai Mór)

„...Emlékezetemben elevenen él a csesmei csatorna. A Balatont juttatja eszembe. A Mimas (a Bos Dag, a félsziget északi részén lévő 1200 méter magas hegy) Badacsonyra hasonlít, csak sokkal hatalmasabb, és mintha különböző színekben pompázna. Szegény kis hazám, nem vagy szép – gondoltam. Még nem ismerlek egészen, de majd bejárlok – mert szeretlek.” (Széchenyi István, Hiosz, 1818.)

Jenőy egy egész inasévet kap – nagyanyja támogatásával – a sorstól, hogy Itáliában igazi művész legyen. Látni tanul, hogy minden kincsről, látványról, mágaról a talján népről a haza jusson már csak eszébe. Jókai mondata úgy hömpölyög, mint a zsoltár, mint ahogy egy modern Füst Milán-költemény fog majd hullámolni:

A velencei nyelv nélküli oroszlán azt mondta neki, hogy ő a vallomást nem tévő szövetkezettek ős emléke, a Colosseum boltíve, a hozzá támaszkodó rongyos faquinnal; a hamvak

alól kiásott Pompeji halott palotái, a kitörő Vezúv tűzharagja, a tengerbe elmerült s onnan újra kiemelkedett Serapis temploma – másnak egy gyönyörködtető látvány: öneki beszélő titok.

Egyetemes gondolatok ezek szíve szelencéjébe zárva. Kálmán világfi, sikeres művész lehetne Rómában és Velencében is. Nem lesz, mert – folytatva a mondatot a rákövetkezővel – föl-földobott kőként hullt vissza hazájába: „*A nemes arcú nép másnak csak festői minta, de neki nemcsak modell, hanem prototyp. S a szép föld, narancligeteivel, üde rizsföldeivel, szőlővenyige girlandokkal szegélyezett utáival, ciprus környezte villáival, csodagrottáival, szentjánoskenyér-fáival: másnak csak szép táj, de neki panaszkodó haza.*”

A panaszkodó haza az otthonit juttatja eszébe.

Ott a Balaton ciprusa a jegenye.

Ott szentjánoskenyér fája a leginkább tövises gledícsia.

A dunántúli szőlősorokkal eleven, szelíd dombvidékre sohase mondanám azt, hogy Toscana.

Kálmán megérti, hogy nem Velencében kell festőnek lenni (Jókai Mór valóban az akart pápai kisdíák korában!), hanem otthon, Magyarhonban költőnek, írónak! Ezzel a méreggel kell élnie – de otthon! A Jókai-regény Jenőy Kálmánja és Szerb Antal *Utas és holdvilágának* Mihályja egyként elmondhatta a nagy mesemondónk szavaival:

„Idejött mint ifjú, visszatért mint férfi.”

Ha nem jutnak el Velencébe, ezen a metamorfózison aligha estek volna át.

Jókai Mór 1848. március 15-én nem ment vissza abba a bérelt lakásba, ahol barátjával, Petőfivel lakott. Azon a tüneményes napon nem csupán az ország, de a saját élete is fordulatot vett. A nap végén Laborvalfy Róza Hatvani utcai lakásában találta magát, Petőfi pedig Júliával maradhatott, így, kettesben. (Pontosan kilenc hónap múlva megszületett Zoltánka.) Petőfi a hír hallatára, hogy 23 éves barátja, akit Marcinak becézett, feleségül is veszi a nálánál nyolc esztendővel idősebb tragikát, véglegesen összeveszett Jókaiával.

Petőfi Sándor nászútja Koltóra vezetett, ám Jókaié sem Velencébe vitt. Milyen szépen írta le Színi Gyula, hogyan igyekezett a házaspár Debrecen felé a kormányal együtt Szolnok irányába: „*Jókai és Laborfalvy Róza is a menekülővel tartanak. Ez az ő igazi nászútjuk. Szilveszteri időben rohanni havas országutakon, ismeretlen városok felé, fészkerben háltni, szalonnát és kenyeret vacsoráznni, meg nem állni soha, örökké rettegésben élni, útközben égő falvakat látni!*”

Jókai így mesélte el *Az én életem regényében*: „*Az volt aztán a nászútazás! Bizony nem a szép Itálián keresztül, gyorsvonaton, nyugodalmas waggon-litsen... – hanem farkasordító hidegben... – míg napok múlva eljutottunk nászútazásunk kitűzött céljához, Rómához. Igenis, a »kálvinista Rómához«, Debrecenhez.*”

Velence helyett Debrecen, béke helyett háború: fegyverek közt hallgatnak a műzsák, s ha nincs költészet, hogyan is lehetne Velence? Pedig majd lesz a vad évek után. Mert Jókai és regénye, az *Egy az Isten* című szerint „*Gyönyörű is Olaszország! Az ember elvesztette a paradicsomot, s akkor azt mondta az Istennek: 'Már most csináljunk ketten együtt egy másodikat!' S csinálták Olaszországot.*” Teremtették, szülték.

Laborfalvy Róza halála után Jókait unokája, a *harmadik* Róza viszi el majd Itáliába – vigasztalódják, feledjen Szicíliában.

A *Mégis mozog a föld* 1872-ben látott napvilágot. Öt esztendő múlva Jókai Mór *A névtelen vár* című regényében már a Fertő tó partjára álmodja Velencét, a honi lápvidékre. Velence a nyugati országrészben, netalán a magyar fővárosban? Igen. Veneto tartományának képzelete mint hazai sziget a szárazföldön, úgy bontakozott ki Jókai számára.

Jókai Mór az első és a második házassága között lányánál és annak férjénél, a festőművész Feszty Árpádnál lakott. Nota bene: Feszty 1878-ban a lagúnák jeles piktora már neves veduta-festő lett, aki beleszerelmesedett a vízivárosba. Feszty Árpád a honfoglaló magyarok között láttatta híres körképén Jókait a vezérlő fejedelem előtt hódoló pap alakjában. Ám tünődésem tárgya miatt ennél is fontosabb adat, hogy 1890-ben a festőművész és apósa közösen vásároltak telket a főváros Bajza utcájában (a volt Stáció utcában). A 39-es szám alatt épült meg Feszty Árpád tervei alapján a ház, mégpedig a velencei villák mintájára. A festő még néhány ajtó- és ablakkilincset, sőt két oroszlánfigurát is magával hozott Velencéből. Itt, a Bajza utca 39-ben, az emeleten lett Jókai lakása, s kedvére alkotott a Nagy Bellával kötött házasságáig. (Amikor csak akart, visszavonulhatott a társaságtól, mivel Feszty Árpád és Jókai Róza a földszinten az első igazi magyar művészszalon ajtaját tárták ki a látogatók előtt.) Laborfalvy Róza lánya, unokája számára döbbenetes, sőt egyenesen megbocsáthatatlan cselekedete volt Jókai Mórnak, hogy idős korában újra nősült. Ami a nálánál nyolc esztendővel idősebb Rózával annak idején nem, az a nálánál ötven esztendővel fiatalabb színésznővel, Nagy Bellával 1899-ben mégis sikerült. Itáliába mentek nászútra hat hétre. Csak októberben tértek haza. A botrány sokkalta nagyobb lett, mint az első házasságkötés alkalmából. Jókai Mór a feleségét választotta, e házasság számára realitás volt, a világ ítéletével nem törődött, elviselte, mint annyi mást gyermekkori féltelmeitől egészen az üldözöttségéig. Színi Gyula Jókai-életrajzában a következő olvasható: „*Nyáron a Svábhegy vagy Balatonfüred, télen az Adria vagy a Riviera, az édes Olaszország a tanyája. Sok napsugár, sok természeti szépség és lehetőleg kevés ember: erre rendezkedik be.*”

Prózája szintiszta, igazi költészet, s kedvére dolgozik is Bella mellett. 1904-ben már három hónapra utaznak el Nizzába. A tengerparti sétányon fotografálják szépséges nők társaságában Jókait. Láttá Velencét. Szégyen, hogy nem tudom megmondani, hogy hányszor és mennyit időzött ott, a vízivárosban? Utolsó utazása végén Fiumében öt napon át vesztegelt a vonatuk – vasutassztrájk miatt –, s a szeles áprilisban meghűlt. Itthon tüdőgyulladás végzett vele. Pirulok azért is,

hogy bizonyára számos helyen ábrázolja vagy említi még Velencét. Jókai Mór ama száz könyvéből, ha lehet, ne maradjon olvasatlan egy sem. Ebben biztos vagyok. Valami végszót mégis mondanom kell a 200 éves író és lagúnaváros kapcsolatáról. Azt hiszem, megvan. A Petőfi Irodalmi Múzeum a relikviák között őriz egy széket a Jókai-hagyatékából:

„Lt. sz.: R. 62. 402. 1.

Egyenes vonalú, karfa nélküli szék, támláján két téglalap alakú faragás. Feketére pácolt. Ülőlapja peremét keskenyebb, elöl a két első láb közötti díszít a támlához hasonló téglalap alakú faragás díszíti. A Petőfi Társaság törzsanyagából, régi lt. sz: 9027. A három, egymáshoz hasonló széket Jókai és Nagy Bella Velencében vásárolta.”

Fenyvesi Ottó: Neked nem jár nosztalgia

Palócföldi mesemondók

Bevezetesként

A palócság felfedezésével indult meg a magyar néprajzi tájak és csoportok kutatása a 19. század elején. Ipolyi Arnold az elsők között, már a 19. század első felében gyűjtőhálózatot szervezett a népmese gyűjtésre, és a század közepétől számos palóc népköltési gyűjtemény látott napvilágot. Kovács Ágnes a *Népmese gyűjtés* (1956) című tanulmányában mégis jogosan írhatta, hogy „Nógrád megye a népmese gyűjtés szempontjából hosszú ideig úgyszólván fehér foltnak számított”, akkori számvetése csupán 16 Nógrád megyei publikált meseszövegről tud.¹ A nógrádi meseanyag gazdagságát elsősorban és mindenekelőtt Dobos Ilona érsekvadkerti gyűjtései érzékeltették – állapította meg Kovács Ágnes 1980-ban, a *Nógrádsípek* tanulmánykötetben megjelent tanulmányában.²

A palóc régióból a mai napig négy falu teljes népmeseanyagáról született gyűjtés és publikáció. Berze Nagy János szülőfaluja, Besenyőtelek,³ Kovács Ágnes Nógrádsípek,⁴ Villányi Péter pedig Zabár⁵ és Galgamácsa⁶ népmese kincsét és – ismeretét mutatta be.

Mesemondók és forrásaik

Palóc területről, sajnos – a Berki János cigány embert⁷ és a herencsényi mesemondót, Szandai Terézt⁸ bemutató kötetet nem számítva – nem készültek még egyetlen mesemondó teljes repertoárját közreadó gyűjtemények.

¹ Kovács Ágnes: *Népmese gyűjtés*. Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára, Budapest, 1956. 34.

² Kovács Ágnes: *Nógrádsípek mesemondók*. In: *Nógrádsípek*. Tanulmányok egy észak-magyarországi falu mai folklórjáról. Szerk.: Szemerkenyi Ágnes. Akadémiai, Budapest, 1980. 33–73.

³ Berze Nagy János – Katona Lajos: *Népmesék Heves – és Jász-Nagykun-Szolnok megyéből*. Magyar Népköltési Gyűjtemény IX. Budapest, 1907.

⁴ Szemerkenyi Ágnes (szerk.): *Nógrádsípek*. Tanulmányok egy észak-magyarországi falu mai folklórjáról. Akadémiai, Budapest, 1980. 33–73., 431–485.

⁵ Villányi Péter: *Tündérmesék a zabari néphagyományban*. Gömör néprajza XX. KLTE, Debrecen, 1989. és *Zabari mesék és mondák*. Gömör néprajza XXXIV. KLTE, Debrecen, 1992.

⁶ Villányi Péter: *Galgamácsai népmesék és mondák 1–4*. Akadémiai, Budapest, 2022.

⁷ Görög Veronika: *Berki János mesél cigány és magyar nyelven*. Ciganisztikai tanulmányok 3. MTA Néprajzi Kutatócsoport, Budapest, 1985.

⁸ Magyar Zoltán: *A herencsényi mesemondó*. Balassi, Budapest, 2004.

A múlt században született művek mesemondóiról, adatok hiányában, semmit sem tudunk.⁹

Berze Nagy János mesemondóit már ismerjük. Berze Nagy feljegyzései alapján Dömötör Sándor kísérelte meg életrajzi adataik és egykori mesemondásuk körülményeinek rekonstruálását.¹⁰

Berze Nagy 29 mesemondótól gyűjtött. Közülük: 19 férfi, 27 paraszt, 9 legény és leány, 10 nő, 1 értelmiségi, 12 ember és asszony, 1 cigány, 8 öregember.

Az 1945 után publikált gyűjtések már pontos adatokat közölnek a mesemondókról. Itt most két gyűjtés – nógrádsipeki és zabari – mesemondóiról szólnak.

A nógrádsipeki gyűjtés teljes anyaga még nincs publikálva. A megjelent kötetben¹¹ hét mesemondó szerepel: négy férfi és három nő. Mindannyian öregemberek.

Villányi Péter zabari gyűjteményében¹² ugyancsak hét adatközlőt említ, nemi megoszlásuk és életkoruk azonos a nógrádsipekiekkel.

A mesemondók vallási hovatartozásáról nem tudunk orientáló adatokat közölni a feljegyzések hiányos volta miatt. Berze Nagy adatközlőit áttekintve valószínűsíthetjük, hogy a katolikusok között több volt az írás-, olvasástudatlan a századfordulón, mint a reformátusok között.¹³

Az adatokból nyilvánvaló, hogy a jó mesemondók 50–100 mesét is tudnak. Egyesek saját repertoárjukat 200 mesénél is többre tartották.¹⁴

A vizsgált kötetek anyagát áttekintve látszik, hogy minden faluban, úgy a századfordulón, mint napjainkban, élt egy-egy kiemelkedő képességű mesemondó (Gyűrő Klári Besenyőteleken, Csizmadia István, Várkuti Antal, Balás József Nóg-

⁹ Ipolyi mesemondóiról ennyit mondhatunk: Ipolyit 1849 végén Zohor (Pozsony m.) lelkészévé nevezték ki. A faluban rajta és családján kívül mindenki szlovák anyanyelvű volt. Ipolyi kiválóan megtanult szlovákul, hogy híveinek anyanyelvükön prédikálhasson, s a lelki gondozást is anyanyelvükön végezhesse el. Ismert az is, hogy gyűjtött néhány szlovák népmesét, amelyek azonban gyűjteményéből hiányoznak. Ehhez lásd még Kovács Ágnes gondolatát: „Ezt különösen azért fájlaltam, mert szívesen olvastam volna el e mesékhez fűzött megjegyzéseit. Feltételeztem ugyanis, hogy ezeket a meséket Zohoron hallotta, ahol közel tíz évet töltött, s a kölcsönös bizalom kialakult légkörében alkalma lehetett végre jó mesemondóktól szépen elmondott jó meséket hallani, tehát a sors különös játéka folytán a népmesék valódi mibenlétével magyar folklórkutató léte szlovák nyelven ismerkedhetett meg. Másutt ugyanis a kevéssé ismert gyűjtőnek, különösen ha az illető ráadásul még komoly fiatal katolikus pap is, a jó mesemondók is csak nagyjából mondhatták el hiedelmekkel teletűzdelt tündérmeséiket s a pajkos részleteket bőven tartalmazó tréfákat, és csak vonakodva hiedelemmondáikat és szokásaikat, mert hisz annak hivatali kötelessége, szerintük, ezeknek a kiirtása, megsemmisítése.” Kovács Ágnes: Ipolyi Arnold népköltési gyűjteménye. In: Ipolyi Arnold emlékkönyv. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 56.

¹⁰ Dömötör Sándor: Hevestől Baranyaig. Helytörténeti képek Berze Nagy János életéből. Baranya Megye Tanácsa, Pécs, 1983. 192–212.

¹¹ Szemerkenyi Ágnes (szerk.): Nógrádsipek. Tanulmányok egy észak-magyarországi falu mai folklórájáról. Akadémiai, Budapest, 1980. 671–672.

¹² Villányi Péter: Tündérmesék a zabari néphagyományban. Gömör néprajza XX. KLTE, Debrecen, 1989. 29–40.

¹³ Ez a kép egyezik a katolikusok és reformátusok írni-olvasni tudásának arányairól kialakult általános képpel.

¹⁴ Villányi: 1989. 31.

rádsipeken, Földi Istvánné, Bozó Ágoston Zabaron, Szandai Teréz Herencsényben).

A mesemondók repertoárjára jellemző, hogy döntően tündérmeséket és tréfás meséket tartalmaznak. Egy-egy kivételesen jó és nagy repertoárral rendelkező mesemondó anyagában találjuk csak meg valamennyi népmesei műfajt.¹⁵

A legjobb mesemondókat a megnyerő egyéniség, az érdeklődés felkeltésének és megtartásának képessége, a mese aprólékos, gondos kidolgozása és hosszas, részletező elmondása jellemzi. Az adatközlők szinte kivétel nélkül palóc nyelvjárársban adják elő meséiket.

Dobos Ilona érsekvadkerti gyűjtése az 1960-as években

Dobos Ilona érsekvadkerti mesemondója, Ordódy József (Alsósztrégova, 1880–Érsekvadkert, 1966) elszegényedett, paraszti sorban élő nemes családból származott. A nyolcvanadik évén túl járó mesemondó igen terjedelmes, sokszor szószátyáran részletező variánsokat adott elő. Anyaga a Néprajzi Múzeum *Ethnológiai Adattárban* található,¹⁶ részben megjelent az 1981-es *Gyémántkígyó* kötetben.¹⁷

Dobos Ilona kötete két mesemondó, Ordódy József volt uradalmi cseléd és Kovács Károly Fejér megyei muzsikus cigány meséit tartalmazza. Ordódytól két alkalommal, 1961–62-ben és 1965-ben gyűjtött Érsekvadkerten. Ordódy történetei nem fedik teljes egészében a mesékről kialakult elképzeléseinket: az ókori egyiptomi motívumoktól a biblikus elemeken keresztül, a kereszténységig terjedő hiedelmek, mondák részletei éppúgy megtalálhatók meséiben, mint a mindennapi élet, a mesemondó környezetének világa.

Ordódy József elszegényedett sorban élő nemesi családból származott, de apja és anyja már „úrdolgára” jártak, hol itt, hol ott szolgáltak. Ordódy csak három elemet végzett, olvasni tudott, írni nehézkesen. „*Olyan kilenc-tíz éves voltam és akkor, ott volt minálunk egy öreg gulyás Csesztvén... Szerettem a meséit hallgatni... minden este ott voltam vacsora után, ő mesélt, én hallgattam. Ettől tanultam mindent*”¹⁸ – vallotta Dobos Ilonának a mesemondó, aki egész életében, ha cselédeskedett, ha segédmunkásként dolgozott, meséivel szórakoztatta társait. „*Annyi mesét tudott, hogy vége nem volt soha... Volt olyan meséje – így az Erős János is –, amelyet három napig mesélt folytatásokban*”¹⁹ – mondták róla hallgatói.

¹⁵ Villányi: 1989. 32.

¹⁶ Dobos Ilona gyűjtései az Ethnológiai Adattárban: EA 6828 Ordódy József meséi I. Érsekvadkert (Nógrád megye), 1961, EA 6995 Mesegyűjtés II. uo., 1961, EA 7116 Ordódy József meséi II. uo., 1961, EA 7191 Népmese, uo., 1961, EA 7192 Népmesék, uo., 1961.

¹⁷ Dobos Ilona: Gyémántkígyó. Ordódy József és Kovács Károly meséi. Szépirodalmi, Budapest, 1981.

¹⁸ Dobos 1981. 16.

¹⁹ Dobos 1981. 17.

Ordódytól nyolc mese és négy hiedelemtörténet olvasható a Gyémántkígyó kötetben. Az előszóban hallható mesék abban térnek el az ún. könyvmeséktől, hogy a hagyományos paraszti környezetben nem gyermekekhez szólnak. Ordódy többnyire a vele együtt dolgozó aratóknak, munkásoknak mesélt.

Ordódy magas, nagy erejű férfi volt. Jellemző, hogy meséiben akadályokat nem ismerő szegénylegények egyfajta karriertörténetet futnak be. Történeteiből jól látszik, hogy az elbeszélő egyénisége, személyisége, saját sorsa hogyan befolyásolja a mese szerkezetét, menetét, sajátos fordulatait.

A tündérmesékben és hiedelemtörténetekben gyakran szerepelnek ugyanazok a szörnyetegek, természetfeletti lények, de rendszerint csupán megnevezésük azonos, szerepük, funkciójuk azonban egészen eltérő. Ilyen a sárkány; a néphitben legfontosabb cselekedete, hogy vihart támaszt, a mesében pedig a tűzokádó hétfejű sárkány fogságából kell kiszabadítani a királykisasszonyt. A boszorkány az élő néphitben megront, szemmel ver, a faluban él, mindenki ismeri, de nem téveszthető össze a mesebeli boszorkánnyal, akinek orra sokszor a földet veri, fiai sárkányok és a hősnek akadályokat gördít útjába. Közös szereplő a táltos paripa is. A táltos a nép hiedelemvilágában „tudós” ember, jövendöl, megtalálja az elrejtett kincset, vihart támaszt – néphitkutatóink szerint a sámánok utódja. A mesei táltos azonban nem ember, hanem ló. Csikó korában a leghitványabb, szemétdombon heverő gebe. A hős gondozásában – aki parazsat ad neki abrak helyett – izmos, szélesebben vágató paripává válik, segíti a hőst harcában. Ezek a hősök azt példázzák, hogy a mesebeli csodát valahol és valamikor igaznak tartották, hittek benne – a néphit része volt –, tehát a mesék a messzi múltba nyúlnak vissza. A természeti népek mitikus elbeszéléseiben pl. ma is leggyakoribb téma az ember állattá változása; a magyar népmesékben elátkozva, állat alakjában élnek a hősök, amíg valaki meg nem váltja őket, vagy a hős állatnak a fia (Juhászi Péter – birkának a fia). Ezek a mesék a totemizmus – az állattól való származás – emléket őrzik. Vannak a mesében olyan stabil formai jegyek, amelyeket minden mesemondó kötelezőnek tart, ilyen a mesekezdet és a mesevég. Ordódy meséiben is a jól ismert formulákkal találkozunk: „Hol volt, hol nem volt”, és a „Még ma is élnek, ha meg nem haltak”. Kivételt csak egy mese képez, a Dongó és Mohácsi, ahol a mesemondó tréfálkozva szól hallgatóihoz a hosszú kezdő formulában („... Az ótestamentumból elmaradt egy bába, kinek rosszféreg esett a lyukába; aki ezt a mesét nem hiszi, az bújjon az odvába!”).

Dobos Ilona Gyémántkígyó című gyűjteménye nemcsak azért jelentős, mert megismertet bennünket két mesemondó mesekincsével, hanem azért is, mert ezek a mesék a magyar parasztság folklórjának legarchaikusabb rétegét képezik.²⁰

²⁰ Dobos Ilona Ordódy négy hiedelemtörténetét is közli kötetében: Szibilla jóslata; A molnár feltámadása; A holtából visszatérő gróf; Sisa Pista.

A Dobos Ilona gyűjtése előtt megjelent palóc népmeseegyűjteményekben 267 típusból 22 volt, amely háromszor vagy annál többször fordult elő.

A táblázatból összevethetőek Ordódy meséi és a leggyakoribb palóc népmesék.

AaTh Ordódy Leggyakoribb palóc népmesék

- 314 Kertész Jankó, Nemtudomka – 6 előfordulás
- 650 A Kilenc Erős János – 5 előfordulás
- 301 A Juhász Péter, Fehérlófia – 4 előfordulás
- 850 A + 530 I A tetejetlen fa, Az üveghegyi királykisasszony (530) – 4
- 303 Két egyforma barát, A két testvér – 3 előfordulás
- 520 A fiú, aki érti a madarak nyelvét (3-nál kevesebb előfordulás)
- 550 Az éneklő madár (3-nál kevesebb előfordulás)
- 1643 +1641 Dongó és Mohácsi (3-nál kevesebb előfordulás)

A statisztikai vizsgálatok és a meseszövegek áttekintése alapján – a források elemzése után – ismét megerősíthetjük Voigt Vilmos véleményét, miszerint a palóc mesék fő jellemvonása az irodalmi eredetű anyag többszöri, népies átdolgozása, érzelmes jellegű továbbformálása, egyszerűsítése volna.

Külön érdekesség, hogy Voigt ugyancsak a *Nemtudomka* (AaTh 314, 532) mesetípust emelte ki első helyen, mint jellegzetesen palóc mesét.²¹ Ezt a statisztikai vizsgálat egyértelműen igazolta.

Egy összevethető anyag: Pál István meséi

Ordódy József meserepertoárját össze tudjuk vetni a nógrádi magyarság, illetve a palóc dialektusterület nagyszámú mesegyűjteményeinek anyagával. Témánk szempontjából kiemelkedő jelentőségű Agócs Gergely 2017-ben megjelent könyve Pál István tereskei pásztorember mesekincseről.²² Ordódy személyes ismeretségben állt Pál István családjával. Idős Pál Istvánnal pedig egyazon nemzedékhez tartozott, s a pásztorságon keresztül vele kollegiális kapcsolatokat is ápolt. Az Ordódynál negyven évvel fiatalabb, 1919-ben született Pál István is személyesen ismerte a mesemondót, és akár hallhatta is mesemondás közben.

Egy ilyen összevetés során első látásra szembetűnő, hogy Ordódy és Pál István mesei repertoárja, mesélői stílusa, előadói habitusa nagymértékben különbözik egymástól. Ez arra mutat rá, hogy a népmesék területén sem a táji csoportok,

²¹ Voigt Vilmos: Mese. In: Ortutay Gyula (szerk.): A magyar folklór. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979. 227.

²² Agócs Gergely: Pál István mesél. Egy nógrádi magyar pásztorember mesekincse. Hagyományok Háza, Budapest. 2017.

sem a foglalkozásbeli, azaz társadalmi kötelékek nem határozzák meg magának a repertoárnak a tartalmát, sem a stiláris kereteket. A szövegek formálásának, a narráció stílusának, a történetfűzés fordulatainak, a mesei nyelvezet alakításának, a gesztusok alkalmazásának elemeit sokkal inkább az előadó egyéni habitusa, lelki alkatának sajátosságai, vagy éppen pillanatnyi lélektani diszpozíciója határozzák meg.

Két mese van, ami Ordódy és Pál István repertoárjában egyaránt szerepel: Fehérlófia (AaTh 301) és A fiú, aki érti a madarak nyelvét / Az állatok nyelvén beszélő juhász (AaTh 520). A Fehérlófia a leggyakoribb palóc népmesék közé tartozik. Pál István mesei repertoárjában szerepelnek tündérmesék (királylányokról – az ő szava szerint: szerelmes mesék –, vitézekről, természetfeletti erjű hősökről), erotikus történetek (zsíros mesék), novellamesék, tréfás mese, rászedettördög-történet, és számára meseként értelmezett hiedelemmondák és igaz történetek.

Pál István, a kiváló tereskei dudás, énekes és mesemondó így vallott Magyar Zoltánnak a maga mesemondó gyakorlatáról és repertoárjáról:

„Mer’ van az, hogy mesemondó. Mer’ én vagyok mesemondó, én minden vagyok, mer’ most is szóval én minden vagyok. Má’ nem azok a mesék mennek, mint valaha, hanem egy kis szalmaszálból kitanálnak, és olyanokat mondanak a mesé-be’, hogy röhögjenek. De azok a mesék, akivel majd mostan 16-án köll Agócsnál [Agócs Gergelynél a Hagyományok Házában] kezdenem, kérem szépen, mer’ má’ húsz darab le van adva, azok a mesék, a sárkányok, a’ obsitos katonák kérem, a királyok kérem szépen, a királylányok, és ez a régi-régi-régi mese. Most aztat nem lehet röhögni. Hanem csak hallgatni. Vagy a Juhászlegény és a szélkirály lánya. Ilyenek. Édesapám fölötteteknek valót... mert igen zsírosak is vannak, olyan zsírosak, hogy ott csak férfiak lehetnek, asszonyok meg gyerekek egyáltalán nem, mert az nagyon zsíros. Ösmeri ezt a mesét, amikor zsírossak?”²³

Nagy Zoltán salgótarjáni tanár, önkéntes néprajzi gyűjtő mesemondói

Az 1938-ban született, tanítói, majd tanári diplomát is szerzett Nagy Zoltán a harmincas éveiben járva gondolt egy merészet, és elkezdett bekopogtatni a palócföldi, a nógrádi falvak házaiba azzal a nemes szándékkal, hogy teljesítse önként vállalt küldetését, s úgymond a 24. órában leírja, lekottázza az ősök által felhalmozott folklórkincsek egy részét. Zabari gyermekkorra óta vonzódott a kétkezi munkásokhoz, a summásokhoz, a bányászokhoz, érdekelte a nehéz sorsú, sok megpróbáltatáson átment, tiszta erkölcsű emberek élete. E társadalmi rétegek

²³ Magyar Zoltán: Népköltészeti gyűjtés. Mesék és mesemondók. Documentatio Folcloristica I., MTA BTK, Budapest. 2015. 58–59.

évszázadok során megannyi szokást, tradíciót, kulturális hagyományt teremtettek és adtak tovább főként színhagyományok útján a következő nemzedékeknek.

Több száz meséje a Néprajzi Múzeumban található kéziratban, a teljes anyagot a salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár őrzi. Ám első gyűjtései a balassagyarmati Palóc Múzeumban találhatók, amelyeket az önkéntes gyűjtők számára meghirdetett pályázatokra küldött be. A kiváló zagyvarónai mesemondó, Gajdár Béláné anyaga 1985-ben került a múzeum adattárába,²⁴ a mesék hangzóanyagát pedig a Néprajzi Múzeum őrzi. A maconkai Szűcs József meséi szintén 1985-től gazdagítják a Palóc Múzeum adattárát.²⁵ 1989-ben pedig nyolc nógrádi mesemondótól (Bartus Józsefné, Herencsény; Bócsó István, Karancskeszzi; Gregus József, Kishartyán; Mravcsik Sándor, Etes; Orosz Rudolfné, Bárna; Sebestyén István, Mihálygerge; Torják Géza, Bárna; Végh Anna, Szuha) gyűjtött meséi kerültek az adattárba.²⁶ A gyűjtő áldozatos tevékenységét az évek során jó néhány elismerés kísérte: 1989-ben a Magyar Néprajzi Társaság Sebestyén Gyula emlékével ismerték el önkéntes gyűjtői munkásságát, 1991-ben Nógrád megyétől Madách-díjat, 2001-ben Salgótarján Megyei Jogú Várostól Pro Arte-díjat kapott. A rangos Magyar Örökség-díj egyértelmű megkoronázása volt munkásságának.

Nagy Zoltán gazdag anyaga kiadók által publikált kötetekben vált a széles nagyközönség számára elérhetővé. 1987-ben jelent meg *Póruházi szerelmesek* (Salgótarján) című kötete, amely elsősorban tréfás meséket és trufákat közölt, főként Nógrád számos falujából. Ez a kötet 103 mesét adott közre. További kötetei: *Az elvarázsolt királyfi* (Salgótarján, 1994, 89 mese), *Az aranyhajú lány* (Salgótarján, 1995, 91 mese), *Fanyűvő Jankó. Palócföld meséi és mondái* (Budapest, 2010, 1500 tétel kéziratos gyűjteményének 351 reprezentatív darabja. A gyűjtés anyagát Benedek Katalin rendezte sajtó alá.). Nagy Zoltánnak megjelent két gyerekek számára feldolgozott gyűjteménye is: *A megpatkolt boszorkány* (Budapest, 1987) és *Ikertündérek. Zagyvarónai népmesék* (Budapest, 1990), mely utóbbinak egyetlen adatközlője Gajdár Béláné, aki talán az utóbbi évtizedek legjobb mesemondója, a Kossuth Rádió esti meseműsorának gyakori szereplője volt, a Magyar Hanglezárgyártó Vállalat 1992-ben nagylemezét is megjelentette.

Összegzés

A palócföldi népmese hiteles megismerésében a döntő fordulatot Berze Nagy János gyűjteménye jelentette. Ezt követően csak szórványos közleményekkel rendelkezünk. Az 1960-as évektől újra elindult a tudományos igényű gyűjtés és me-

²⁴ Gajdár Béláné meséi. Nagy Zoltán gyűjtése. PMNA 898–85.

²⁵ Szűcs József meséi. Nagy Zoltán gyűjtése. PMNA 897–85.

²⁶ Mesék és mondák. Nagy Zoltán gyűjtései. PMNA 995–89.

sevizsgálat. Dobos Ilona érsekvadkerti gyűjtése, Ordódy József mesemondó és repertoárjának bemutatása úttörő szerepet vállalt ebben. A legjelentősebb munka e tekintetben kétségkívül Magyar Zoltánnak a herencsényi mesemondó asszony repertoárját közreadó kötete,²⁷ amelynek bevezetőjében részletesen bemutatja Szandai Teréz mesemondói világát és a herencsényi mesék, mondák műfajait.

Magyar Zoltán Szandai Teréz repertoárját közreadó kötetében a mesék, legendák, történeti és hiedelemmondák mellett kilenc betyármonda is szerepel a híres nógrádi Sisa Pistáról. Rendhagyó módon ezek közül kettő tulajdonképpen novel-lamese: a rablóvőlegény-típus és annak egy variánsa. Szandai Teréz jellemzően reprodukáló mesemondó volt, e két esetben azonban kreatív helyi (egyéni) adaptációról van szó. A két történetben a betyár csak mellékszereplő, és egyáltalán nem pozitívan szól róla az elbeszélő, a főszereplők a bátor és leleményes lányok, akik szorult helyzetükben túljárnak a betyárok eszén.²⁸

A mesekincs évszázadokon keresztül természetesen szóban hagyományozódott. A múlt század végétől, az iskolarendszer kiépülésével, az írni-olvasni tudás terjedésével, a könyvek, ponyvanyomatok falun való megjelenésével változik a mesetanulás forrása, és maga a meseanyag is. A könyveredetű mesék azonban áttételeken keresztül épülnek be a helyi szájhagyományba, egyéni színezetet kapnak, míg végül részévé válnak a jellegzetes palóc népmesekincsnek.²⁹

Vegyük számba, milyen írásos források voltak hatással a népmesekincsrre.

Az *olvasókönyvek, mesekönyvek* az iskola hatását mutatják. Jellegzetes források a *kalendáriumok, ponyvafüzetek, népkönyvek, Bucsánszky népszerű kiadványai*.³⁰

Fontos hatásuk lehetett, különösen a legendamesék alakulására, a különböző *vallásos olvasmányoknak*. Jelentőségükben kiemelkednek ezek közül az *egri feren-csek* terjesztette vallásos füzetek.³¹

Napjaink legfontosabb forrásai a népszerű mesegyűjtemények – mint a *Kis gyermekek nagy mesekönyve* és a *Hetvenhét magyar népmese* –, ezek hatása azonban az idős, a szóhagyományban felnőtt mesemondók anyagát már kevéssé érinti. Hatásuk a gyermekek és a cigányok mesekincsében mutatható ki.

Az írott források átvétele napjainkban közvetlenebbül érvényesül, mint korábban.

²⁷ Magyar: 2004.

²⁸ Magyar: 2004. 34. 113-as (Sisa Pista és a juhász leánya – AaTh 956B) és 114-es (Bátor Zsuzsi – AaTh 955) betyármonda.

²⁹ Kovács Ágnes: Nógrádsipeki mesemondók. In: Nógrádsipek. Tanulmányok egy észak-magyarországi falu mai folklórijáról. Szerk.: Szemerkenyi Ágnes. Akadémiai, Budapest, 1980. 61–62.

³⁰ Vö. Kovács Ágnes: 1980. 61. Továbbá: Villányi: 1989. 23. („*De hát azt úgye hát élvezte, azt olvasta. Hát még az én koromba, hát még én gyerek vótam: a Sobri regént, a Rinaldót, a Rózsa Sándort!*”). Lásd még: Bakó Ferenc: Palócföldi lakodalom. Gondolat, Budapest, 1987. 35.

³¹ Kovács: 1980. 35.

Az első irodalmi palóc figurát Gvadányi József teremtette meg,³² ezt követte Gaal György palóca, Furkát Tamás.³³ E két humoros figura rövid ideig volt csak népszerű, ismertségük sem lehetett túl széleskörű. Előmunkálatok hiányában jelenleg nem tudjuk megmondani, milyen hatással lehettek a palócföldi tréfás mesékre, anekdotákra.

Végül nézzük meg egy konkrét példa, az ún. Sklarek–Solymossy vita³⁴ alapján, hogyan működött a források beépülése a mesekincsbe. A kitűnő mesefilológusnak, Elisabeth Róna-Sklareknak, aki 1908-ban egy jelentős német néprajzi folyóiratban méltatta Berze Nagy művét,³⁵ feltűnt, hogy néhány mese szövege kísértetiesen hasonlít a Grimm-mesék szövegeihez. 1912-ben a Grimm-mesék közül ötöt csaknem szó szerint meg is talált a besenyőteleki anyagban.³⁶ Kimutatta a párhuzamos helyeket, egyezéseket, a mesék vázának, tartalmának azonos voltát. Különösen fontos bizonyítékul szolgáltak a meseszövegekben azonos helyen és hasonló szöveggel előforduló versbetétek. Ezzel filológiai bizonyítottá vált az átvétel ténye.

Solymossy Sándor tovább ment ennél, fontosnak tartotta a közvetlen forrás felkutatását is. Az nyilvánvaló volt, hogy csak magyar fordításról lehet szó. Az 1899-es, közismert Halász-féle Grimm-gyűjteményben³⁷ azonban a kérdéses öt meséből csak három szerepelt. Solymossy ebből arra következtetett, hogy a besenyőteleki mesemondóknak több írott forrása is lehetett.³⁸ Dömötör Sándor találta meg azt az 1878-as *Halász-féle Grimm-kötetet*,³⁹ amelyben szerepel mind az öt keresett mese. Így nagyon valószínű, hogy Gyűró Klári és a többi besenyőteleki mesemondó olvasta ezt a könyvet.

A források szerepének elemzése megerősíti Voigt Vilmos véleményét, mely szerint: „...*úgy látszik, mintha e terület legjellemzőbb vonása néhány irodalmi eredetű mese népies átdolgozásainak érzelmes jellegű továbbformálása, másodszori egyszerűsítése volna.*”⁴⁰

³² Gvadányi József: A' mostan folyó Ország Gyűlésnek satyricó criticé való leírása a' mellyet Egy Isten mezején lakó Palócznak szinlése alatt irta azon buzgó szívvel bíró Hazafi, a' kinek pennájából folyt ki a' Falusi Nótáriusnak Budára Való Utazása, ezen Munkáját-is négy sorú Versekben Hazájának éleibe terjesztette 1790. Esztendőben, Bak Havának 25. Napján Lipsiában.

³³ Gaal György: A' tudós palótz avagy Furkát Tamásnak Mónosbélbe lakó sógorurához irtt levelei. Buda, Pest. 1803–1804.

³⁴ Dömötör Sándor: Hevestől Baranyáig. Helytörténeti képek Berze Nagy János életéből. Baranya Megye Tanácsa, Pécs, 1983. 89–91.

³⁵ Zeitschrift des Vereins für Volkskunde. (Berlin) XVIII. (1908) 228–230.

³⁶ Róna-Sklarek, Elisabeth: Einige Grimmische Marchen in ungarischen Volkskunde. Budapest, 1912. 16.

³⁷ Halász Ignác: Gyermekmesék Grimm testvérek után. Eggenberger, Budapest, é. n. (1899)

³⁸ Solymossy Sándor: Idegen mesék meghonosodása. Ethnographia, 24. évf. (1913) 1–8.

³⁹ Halász Ignác: Gyermekmesék Grimm testvérek után. Eggenberger, Budapest, é. n. (1878)

⁴⁰ Voigt Vilmos: Mese. In: A magyar folklór. Szerk.: Ortutay Gyula. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979. 227.

Művészi hitvallás, kultúrfilozófiai állásfoglalás

(*L. Simon László: Művészi szabadság és intézményi autonómia című kötetéről, Ráció Kiadó – Szépirodalmi Figyelő Alapítvány, Budapest, 2025*)

L. Simon Lászlónak a három művészeti esszékötete (*Hidak a Dunán; Édes szőlő, tüzes bor; Szubjektív ikonosztáz*), valamint a nemzeti sorskérdéseket a művelődés- és kultúrpolitikán keresztül megközelítő könyvei után (*Versenyhátrány; A római szekér; Személyes történelem; Polgári Kultúrpolitika; Körbejárni a hazát; „Ki viszi a puskát?” Az értelmiségiek és/vagy a politikusok?; A megőrzés kultúrája*) a tizenegyedik esszékötete a 2025. ünnepi könyvhétre megjelenő *Művészi szabadság és intézményi autonómia*, amelynek nyitó és kötetcímadó műve 2023. november 28-án, a Magyar Művészeti Akadémián hangzott el: a szerző akadémiai székfoglaló beszéde volt.

Az esszé bevezetőjében a szónok világossá teszi: ez nem politikai deklaráció, hanem a „művészet szentélyében” elhangzó személyes vallomás. A Prédikátor könyvéből idéz – „ideje [van] a hallgatásnak és ideje a szólásnak”; 3,7 –, és ezzel a beszéd kiemelkedik a szokványos közéleti diskurzusból: ez az idő most a szólás ideje.

L. Simon László önazonossága mindvégig jelen van: nem akar tudós lenni, nem kíván „irodalomtörténeti előadást” tartani, ugyanakkor mély irodalmi, filozófiai és kulturális rétegeket tár fel előttünk. A művészi szabadság iránti elkötelezettség és a politikai szerepvállalás realitása teszi a beszédet különösen érvényessé egy olyan korban, amikor egyre kevesebben vállalják a hidat a két világ között.

A beszéd középpontjában *a szabadság* és *a művészi autonómia* áll. Nem elvont fogalmakként, hanem a rendszerváltás utáni Magyarország történeti és intézményi kontextusában, illetve a globális kulturális folyamatok (woke-kultúra, öncenzúra, konformizmus, politikai aktivizmus) tükrében vizsgálva. A székfoglaló előadó fontos megállapításokat tesz arról, hogy a művészi szabadságot nemcsak a politikai rendszerek, hanem sokkal inkább a belső öncenzúra és az ideológiai konformizmus veszélyezteti itthon és nemzetközi szinten egyaránt.

A Tót Endre munkásságához fűzött gondolatai különösen értékesek: egyszerre emlékeztetnek az avantgárd erejére, örökségére, a rendszerváltás előtti kor művészeti ellenállására, és reflektálnak a mai kulturális színtér kihívásaira is, valamint

arra, hogy „a mi életünk legnagyobb terhét nem a cenzúra, hanem az öncenzúra jelentette és jelenti mind a mai napig” (13). Egyben az „öröm demonstrációja”, mint esztétikai és politikai tett („Örülünk, hogy demonstrálhatunk” – 11) itt személyes inspiráció is: L. Simon László tanúságot tesz a kultúra valódi erejéről.

Az író kiemeli – és erről már korábbi esszéiben is vallott (lásd: *Alkotóerő, szerencse és tudatos választás. Hatvanéves a Magyar Műhely*) –, hogy politika és művészet nem zárják ki egymást, csak helyesen kell a kettőt együtt kezelni, úgy, ahogy Hóman Bálint megfogalmazta: „A történeti szempontból kiinduló művészetpolitikus nem szorítkozhatik bármelyik irány egyoldalú és kizárólagos támogatására, hanem arra törekszik, hogy mindez irányokat a nemzeti egység gondolatának és az egyetemes kulturális haladásnak szolgálatába állítsa. [...] Nincs politikai irány a művészetben, mint ahogy egyáltalában nem szabad a művészetbe politikát keverni” (23-24). A Magyar Műhely alkotóköreinek tagjait sem a politikai hovatartozásuk, hanem az esztétikai érdeklődésük, szerkesztői, szerzői igényességük sodorta egymás mellé. A mai erősen polarizált közéletben, ahol gyakran az esztétikai minőséget felülírja a politikai üzenet „hasznossága”, roppant fontos az esszé egyik állítása, miszerint egy műalkotás értékét nem a politikai tartalom, hanem a poétikai minőség határozza meg. Az esztétikai igényesség nem áldozható fel a politikai üzenet oltárán. Ilyen „nyíltan politizáló, kormányellenes vers” például Kiss Judit Ágnes *Fekete-piros dal* című, „gyalázatos színvonalú Petőfi-átírata” (21).

A beszéd kiemelkedő része az is, amikor Weöres Sándor nyomán a szerző a művészi alkat belső és külső korlátairól elmélkedik. A gondolat, hogy a művész szabadsága valójában a saját alkatából, belső világából és önként vállalt korlátaiból fakad, különösen releváns abban a korban, ahol a szabadságot gyakran összetévesztik a korlátlansággal, és torz értelmezéssel összekötik a „mindent szabad” elvéveszméjével.

A székfoglaló előadás másik gondolata, amely Illyés 1946-os naplójegyzete alapján a belső szabadságot a műveltséghez köti, rendkívül fontos, sőt időtálló: „Csak a művelt ember szabad” (32). A művészi szabadság nem pusztán politikai vagy jogi kérdés, hanem kultúrából fakadó szellemi szabadság, ami műveltség, nyitottság és belső igényesség nélkül nem létezhet. Ez a belső szabadság az, ami megvédhet az öncenzúrától, a konformitástól, a politikai manipulációtól, még akkor is, ha a külső világ épp az ellenkezőjét sugallja.

Ez az akadémiai székfoglaló esszé nemcsak egyéni hitvallás, hanem kultúr-filozófiai állásfoglalás is a művészi szabadság, a konformizmus, az állami szerepvállalás és az alkotói felelősség kérdéseiben. Méltó hozzászólás a mai magyar kulturális közélet egyik legérzékenyebb kérdéséhez.

Közösségi, nemzeti identitásunk gyökere, fontos része a határon túli kultúránk megőrzése is, ahogy L. Simon László vallja: „a nemzettudatunk megőrzése szempontjából éppen a kultúránk fenntartása a legfontosabb feladat” (53). Ezért volt nagy örömhír, hogy újjászületett a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum. 2023. október 26-án, a felújított múzeum avatásán L. Simon László a köszöntő-

beszédében megemlékezett a múzeumot alapító székely asszonyról, Cserey Jánosné Zathureczky Emília tetteről, aki nem gyermekeire hagyta, vagy idegennek adta el ősi vagyónának igen jelentős hányadát, hanem abból múzeumot alapított: „felajánlásának igazi értékét mi értjük meg igazán, akik ma itt állhatunk a gyönyörűen felújított sepsiszentgyörgyi múzeumépületben, hiszen tudjuk, ez az épület a benne őrzött és bemutatott műtárgyakkal sokkal többről szólnak, mint amit elsőre gondolnánk egy közgyűjtemény feladatairól. A Székely Nemzeti Múzeum megléte, megújulása, anyagi és szellemi gyarapodása egyfajta indikátora annak, hogy mi lesz a sorsunk a Kárpát-medencében” – mondta L. Simon László. Majd hozzátette: „Amíg virágzik ez az intézmény, addig él és virágzik ősi szülőföldjén, Erdélyben is a magyar nemzet” (44-45).

A digitalizáció, a kommunikációs platformok robbanásszerű változása, a mesterséges intelligencia látványos térfoglalása új kihívások elé állítja a múzeumokat is. L. Simon László a *Múzeumok a digitális térben* című esszéjében az információs társadalom problémáit érintve – a korábbi megállapításaira, esszéire is hivatkozva – kiemeli, hogy az internetet nem olyan rendszernek látja, ami a társadalom szövetét, a hagyományos közösségeket rombolná, hanem lehetőségnek. Ugyanis a virtuális közösségek is működhetnek közösségként. A jövő közművelődés-politikájának, a közösségi művelődéssel kapcsolatos kultúrpolitikának feladata lesz, hogy megteremtse az átjárhatóságot a valóságos és a virtuális terek között. „A szemünk előtt nő fel egy generáció, amely egyenlőségjelet tesz a kultúra megélése és a lájkolás közé [...] nem a közösségi létet és a közösséget romboló internetet kell szembeállítani egymással, hanem a virtuális közösségi tér és a valóságos közösségi tér fogalmát.” – írja (58). Egyetért a *Digitális Múzeum* (2017) című kötet szerkesztőivel, Ruttkay Zsófiával és German Kingával abban, hogy a digitális technológiák alkalmazása, az újfajta interpretációs utak megnyitása élményszerűbbé teheti a múzeumi látogatást: a szerkesztőpáros szerint ezáltal a múzeumok edukatív és kommunikációs médiumként tölthetik be élményközpontú szerepüket.

A digitalizáció és a mesterséges intelligencia használatával kapcsolatban lényeges problémát vet fel az író: „ma már nemcsak az a kérdés, hogy miért fontos a múzeumi digitalizáció, azt ugyanis a mesterséges intelligencia is tudja, hanem az, hogy ki és hogyan adja az inputot neki” (78-79). Azaz a múzeumi digitalizáció nemcsak technológiai vagy adminisztratív kérdés, hanem tudományos és kulturális felelősség is. Mert az, hogy ki, mit és hogyan digitalizál, közvetlen hatással van arra, milyen tudást adunk át a jövőnek. A mesterséges intelligencia (MI) ugyanis csak azt tudja adni, amit betáplálunk neki. Ezért kritikus kérdés, hogy ki formálja a digitális tudás alapját, milyen forrásból és kinek a nézőpontjából „tanul” az MI? Ugyanis ha egyoldalú, torz, hiányos vagy elfogult input kerül be, akkor a mesterséges intelligencia is ezt fogja visszatükrözni, és mivel az MI egyre nagyobb szerepet játszik a tudás terjesztésében, ez akár történelmi vagy kulturális torzulásokhoz is vezethet. Viszont a múzeumi digitalizációval kapcsolatban megnyugtató az élmény, amiről L. Simon László ír: valódi szenzációt jelentett

számára, amikor múzeumban először találkozott az akkor még új technológiával, az érintőképernyővel. Majd egyre több digitális eszköz jelent meg a VR- és AR-szemüvegektől kezdve az interaktív kijelzőkig, hologramtechnológiáig, digitális audioguide-ig. De ezzel párhuzamosan „[m]a már látjuk, nem érdemes elvinni a látogató figyelmét a műtárgyokról” (84). Viszont (idézve a Ruttkay–German szerkesztőpárost is) „elengedhetetlen a múzeumok további megújulása”. Hogy üzenetük relevánsak legyenek, reflektálni kell „a társadalmi átalakulásra és a technológia generálta változásokra” (90).

Az 53. Tokaji Írótáborban, szűk baráti körben szóba került az irodalmi kanonizáció is: a 20. század második felétől alkotók közül kinek az életműve marad/maradhat fenn? A prózavonalon egyértelműen elhangzott Kertész Imre, Márai Sándor, Szilágyi István neve. A líra maradandó életműképviselőjének Pilinszky Jánost és Weöres Sándort tartottuk. S termékeny vita alakult ki még jó néhány életműről. A konklúzió lehangoló volt: értékesnek gondolt életművek is eltűnnek, teljesen feledésbe merülhetnek az idők során.

„Az Egyesült Államokban pontosan tudják, milyen ereje van a kultúrának, a művészetnek, s hogy miképpen kell kanonizálni alkotókat és a politikai mozgalmárok számára fontos témákat” – írja L. Simon László *A hősök deheroizálása* című esszéjében, amelyben az ideológiai vitáktól terhelt korszakunkban alapvetően érzékenyen mutat rá a hősiesség, az emlékezet és művészi hitelesség iránti kollektív igényre. Rejtett iróniával a szerző tehát jelzi, hogy az Egyesült Államokban a kanonizálás nem értékalapú, hanem politikailag vezérelt, manipulatív és esztétikailag és/vagy történelmi hitelesség szempontjából is kifogásolható lehet. Példaként Catherine Opie *Emlékmű* című fotósorozatát említi, amelynek központi képe egy megrongált, graffitikkal és egy kulcsfontosságú felirattal („Color is not a crime”) tarkított konföderációs szobrot ábrázol. A fotósorozatot egy rangos művészeti múzeum ki is állítja: ezzel a vandalizmust művészetté emelve szinte erkölcsi mentességet adnak egy jogsértő cselekedetnek. A fotósorozat tehát egy ideológiai manipuláció eszközevé válik.

A művészi szabadság jegyében nem lehet „korábbi korok műtárgyait tönkretenni” (97) – hangsúlyozza L. Simon László. Az *Ez itt a kérdés* Csurka-vitájában is ugyanezt emeli ki. „A műtárgyakat nem romboljuk le, nem verjük szét!” (2024. dec. 11.). A történelem művészi átértelmezésének és a politikai aktivizmusnak vannak határai, különösen akkor, ha azok identitásromboláshoz és hőseink eltörléséhez vezetnek. A deheroizálás jelenségéről hosszan elmélkedik: mindez nem új jelenség, a kommunista diktatúrához köthető, különösen a marxista és neo-marxista irányzatokhoz. A kommunizmus a magyar történelem hőseit is kiszorította a kulturális térből, és csak saját „új hőseit” emelte piedesztálra. A deheroizálás ma „az európai kultúra hanyatlásának jól kitapintható jele” (99): a hősöket leértékelik, relativizálják vagy eltüntetik a közéletből, művészetből, oktatásból. Mindez a társadalmat identitás nélkülivé, gyökérvesztetté formálja.

A következő esszéje kapcsolódik ehhez a témához: *A politika elsődlegességében* az irodalom és politika kapcsolatát vizsgálja, érintve a kánonképzést, kánonpolitikát, a NAT-átalakítási kérdéseket, a politikai narratívák térnyerésének problémáját a kultúrában, valamint az irodalom csökkenő társadalmi szerepét. Sőt kitér a digitális generációk olvasási szokásaira, figyelemzavaraira, a klasszikus irodalom taníthatóságának nehézségeire, s még a generációs tipológiáról (baby boomerek, X, Y, Z és Alfa generáció), a nemzedékek fontosabb sajátosságairól is képet kap az olvasó, arról, hogy a csoportok milyen közös élmények, társadalmi, technológiai és kulturális hatások mentén formálódtak.

Horváth János irodalomtörténész állításával („Az ízlés leple alatt világnézetek harca folyik: politikai, társadalmi, erkölcsi ellentétké, s idő kell hozzá, hogy az irodalmi jelenségek tisztán esztétikai szempontból ítéltessenek meg” – 107) nem ért egyet, mert nem lehetséges az, hogy valaki tisztán esztétikai szempontok alapján ítéljen meg egy irodalmi szöveget. Nem létezik világnézettől független esztétikai értékelés. Ez nem jelenti azt, hogy kizárja az esztétikai szempontokat, csupán relativizálja azok objektivitását. A közös kulturális alapokat (kánon) pedig organikus módon, szakmai párbeszéd útján kellene kialakítani, nem erőszakos átírásokkal.

L. Simon László *A megőrzés kultúrája* (2023) című korábbi esszékötetének nyitófejezetében a *Miért írok?* kérdést ontológiai-filozófiai kérdéssor mentén vizsgálva Michel Houellebecq *Behódolás* című regényét idézi, s a mű hőisével, az irodalomtörténész és egyetemi tanár François-val vallja, hogy „[...] végeredményben nem sokat számít, hogy nagyon jól vagy nagyon rosszul írok, a lényeg az, hogy írok, és hogy igazán jelen vagyok”. A *Soumission* mű hatása, sőt a francia szerző művészetének összefoglaló értékű recepciótörténete az új esszékötetében is jelen van: *A tabukon túl* című írásában a szexualitást és a szexturizmus kérdéseit tárgyalja Houellebecq művészetében. A *Behódolás* értékválsággal küzdő, kiégett főhőse napjaink karaktere: a házasságot és gyermekvállalást „tökéletesen haszontalannak” tartja (123), a *Plateforme (A csúcson)* című regényben pedig a pornó van vulgárisan jelen. Viszont Bartis Attilát is idézve L. Simon László megerősíti: Houellebecq nem pornográf szerző. Sőt, inkább kritikusa a pornónak. A műveivel ugyanis tükröt tart az „erotikusreklámtársadalom” (134) elé, és a Nyugat értékrendi válságát prezentálja, a szexuális viszonyokat kritizálja. A felszínes kritikákkal pedig „hazaértünk”. L. Simon László megjegyzi, hogy ugyan nálunk „mások az irodalmi mintázatok, de a menthetetlen szélsőjobboldal számára Ady csak egy ócska szabadkőműves, s Tamási Áron egy áruló, aki az írók ’56-os nyilatkozatát fogalmazta” (135).

A francia irodalmi téma után a szerző a kötet két záróesszéjében a magyar irodalomtörténetre, konkrétan Csurka Istvánra és Németh Lászlóra irányítja az olvasók figyelmét.

A vesztésben a központi kérdés, a kánonképzés alapproblémája artikulálódik. Az író az elmúlt évtizedek legnagyobb vesztésének Csurka Istvánt tartja:

„a legidőtállóbb magyar író” (L. Simon), „a rendszerváltás egyik emblematikus alakja” (Schmidt Mária, *Ez itt a kérdés*, 2024. dec. 11.), mégis „minimum három nemzedék úgy nőtt fel, hogy még a színházba járó tagjaik sem találkoztak a drámaíró Csurka nevével, vagy darabjaival” (145). „A ’70-es, ’80-as években az akkori irodalomtudomány és irodalomtörténet százszor többet foglalkozott Csurkával, mint az elmúlt harmincnégy évben. Két értelmes elemző tanulmány nem született az író Csurkáról” (L. Simon, *Ez itt a kérdés*). S ennek az oka, hogy a politikai szerepvállalását nem tudják elválasztani a művészetétől. Ugyanis kettős mérce alapján értékelnek: „a baloldaliaknál [...] az életmű elválk az alkotó személyétől, s csak és kizárólag az esztétikai minőség számít”, viszont a konzervatívok megítélésakor mindez már nem érvényes: „még a valóban fajsúlyos alkotások értékét is devalválják” (142).

Csurka István után a kötet záró esszéjének, *A magyar irodalom Odüsszeuszának* központi alakja Németh László. (Sütő András nevezte így.) Az írot méltató esszészöveg a halálának 50. évfordulója alkalmából rendezett megemlékezésen hangzott el a Farkasréti temetőben. Az alapprobléma itt is ugyanaz: a mellőzés. Az antiszemitizmus vádjával „Németh Lászlót félretettük” (160, 165) – mondja L. Simon László. Vádlói „kirekesztették a magyar irodalom- és eszmetörténetből” (169). Pedig Dávidházi Péter irodalomtörténész is Monostori Imrével egyetértve azt fogalmazza meg, hogy egy pillanatig sem tudja elhinni, hogy „az antiszemitizmus vádja valaha is jogos lehetett volna Németh-tel szemben” (172). Nagy Gáspár *Éjszakáimban lámpafény. Németh László halhatatlan szellemének* (2001) című költeménye jut az eszembe: „A szív meg leszámolt eleitől fogva, / idővel, bajjal, üldözőkkel: / a férfi a halál suhogó árnyékában élt, / bár igazán sose halt meg, / de azért jobb és értőbb utókort remélt!”

A kötet függelékében két interjút olvashatunk: Nemes Attila (*Nincs végtelen időnk*) és Balogh Róbert (*Kultúrpolitikusra már igény sincsen?*) beszélget az íróval. A *Nincs végtelen időnk*ben a kulturális érdekvédelemről, a könyvkiadás és írotársadalom helyzetéről, a szakmai közélet kérdéseiről beszélgetnek. Az író-kultúrpolitikus megfogalmazza, hogy „szükség van az állami szerepvállalásra és a hatékony mecenatúrára”, és „végre meg kellene oldani az írotársadalom székházának az ügyét” (180). A nyelvi piac/könyvpiac farkastörvényeit is nehéz összeegyeztetni a kultúrpolitikai szempontokkal, a print és az online folyóiratok is finanszírozási kérdéseket vetnek fel.

A digitális generációs problémák is megfogalmazódnak: baby bommer vagy az X generációs író képtelen a mai világhoz alkalmazkodni. Így „[a]z irodalom és az írok jelentőségének a csökkenése párhuzamosan történik az elmélyült olvasás visszaszorulásával” (181).

L. Simon László vallja, hogy magában nem tudja elválasztani a közéleti embert az alkotótól. Számára a közéleti, politikai munka is alkotás, mindig létre akart és akar hozni valamit a szűkebb és tágabb közösség életében. Ilyen „alkotás” – tapasztaljuk – az általa vezetett és megújult Tokaji Írotábor is. Például a kerekasz-

tal-beszélgetésekkel segítette a tábort kilépni az állóvízből, új célokat, irányokat adott, teret nyitott a termékeny párbeszédnek, de a kulturális programok és a ke-
retek is (szállás, étkezés) minőségiek. Az újításnak meglesz a kisugárzása, a hosszú
távú eredménye.

A Balog Róbert készítette interjúban pedig egy új műfajról is értesülhetünk: L.
Simon László a szolnoki országos színházi találkozó zsűrijeként, valógatójaként
színházi jegyzeteket készített. Az erdélyi magyar színház kiemelkedő alakja,
Tompá Gábor rendező, színházigazgató, egyetemi tanár, költő és esszéíró sze-
rint „jó kötet lehetne” belőle, hiszen „nincs [...] ilyen hangvételi, elfogulatlan és
értő, tárgyyszerű és megfejtő színházi kötet magyar nyelven mostanában” (202).
L. Simon László nem zárkózik el ettől, de nem önálló kötetként kívánja majd
közreadni, hanem „az évtizedek múlva kiadandó” naplójába (203) szeretné majd
a jegyzeteket beilleszteni.

S miért évtizedek múlva? Egy naplónál fontos szempont az időbeli távolság.
A Béta és/vagy Gamma generációnak bizonyára nemcsak szépirodalmi élmény
lesz a kötet, de múltértelmezést segítő fontos dokumentum is, ahogy a *Művészi
szabadság és intézményi autonómiának alkotói* hitvallást és kultúrfilozófiai állásfog-
lalást feltáró írásai is.

Fenyvesi Ottó: Turbózzák a mikrót

Fellinger Károly: Forrásláp

A rendkívül termékeny költő újabb fontos kötete a *Forrásláp*. Benne a tőle megszokott lírai színekkel, ám számos új vonással.

A korábbi értékek közé sorolhatjuk azokat a verseit, amelyekben képzőművészeti alkotásokat illusztrál a szó erejével. Persze az esetek többségében több ez, mint illusztráció, hiszen önállósulnak a szövegek, ám kétségtelen, hogy a kép vagy a szobor a „szülőjük”. Az újdonság erejével hat ugyanakkor a kötet gerincét kitevő, a kötetcímet magán viselő ciklus, a maga rendkívül gazdag anyagával, formai sokszínűségével.

Lőrincz P. Gabriella írja a hátlapon levő ajánlásban: „Ez a kötet nem hagy kérdéseket, felteszi ugyan, de meg is válaszolja. Nincsenek lezáratlan történetek. Az utazás biztos, a megérkezésről magunk döntünk, a vers megtette a dolgát, a többi ránk van bízva.” Így igaz, és ebben az is benne van, hogy mégiscsak szükségesek a válaszok. S az utazás így lesz izgalmas, persze szellemi értelemben.

Különös aktualitást ad az a tény, hogy előbb ukrán, majd orosz festők művei jelentik az alapot, sugallván, hogy a művészetet nem szükséges összekevernünk a politikával, és a szörnyű, értelmetlen háborúval. Pontosabban a költő háborúellenessége ebben a közegben is egyértelmű. „...kiégett ház ágya mellett / megállott egy röpke percre, / szétlőtt tükör cserepein // nem vezet út már semerre...” – olvassuk a kötetnyitó drámai hangú versben, a *Csendélet halottakkal* soraiban. Erős kezdés, erős hangütés, és ez adja meg az alaphangot. Nem gondolhatunk másra, mint a béke óhajtására. A költő pedig nem üres szólamokkal hazudja a békevágyat, hanem az igaz szó erejével mutatja be a szörnyű valóságot, leplezi le a gyilkosokat, és fejezi ki egyértelmű állásfoglalását. Miként jeles elődei tették minden korban, cáfolván az ősi tételt a múzsák hallgatásáról.

Ennek a jegyében születhettek meg a szembenálló népek nem szembenálló művészetéről olvasható versek. Mint ahogy a „forrásláp” is szimbolizálja a felszínre törő réteget vagy éppen a mocsarat. Bege Magdolna borítóterve egy mély kutat hoz elénk, benne sötétség, s a fenekét sem látjuk. És mindent ellep a szürkeség. Ám mégis érzékelteti, hogy akarat és fölfelé törekvés jellemzi ezt a környezetet. A vizualitás puritánságával. Összhangban ezzel a szöveg pattogása, keménysége, érzékletes képeinek varázsa.

Ezek az értékek „beszivárognak” az ukrán és orosz festőket megidéző versek világába is. A költő szinte láttatja a vizuális élményt ott, ahol épp a kép nincs jelen.

Mozdulatok, hangulatok, táj, portrék. Megfigyelhetjük, hogy az orosz tárgyú képeken több a békeség. Legalábbis nem a háború az uralkodó, bár akad kivétel is. „Koponyák, / fejetlenül és hanyagul / egy halomba hányva, / egyenesen a halál / torkából...” (*Vaszilj Vasziljevics Verescsagin: A háború apoteózisa, 1871*). A kép bizony a borzalomról szól: koponyakupaccal, éhes varjakkal a kék ég alatt. Fellingner néhány szóval varázsolja elénk a lényeket. Másutt megjeleníti a szakralitást, a természetet, az embert.

S a kötet nagy vállalkozása mintegy hetven oldalon a már említett ciklus. Egybefüggő versbeszédként, mozaikok összességként, miniatűrök sokaságaként. Vannak benne önéletrajzi mozzanatok, hétköznapi elemek, amelyeket fölemel a szöveg. Mint korábban is, prózai, epikai sajátosságokkal. A mindent elmondani szándék jeleivel. Fontosak benne az emlékezés mozzanatai, a múlt elemeinek kiszűrésével. Egy jellegzetes mozzanat: „A ledózerolt szülői / ház padlását / egy életre megőrzi szemem...” Ez az a helyzet, amelyben van hova nyúlnia az emlékezőnek, a felvidéki magyarság hű követének. Akinek természetesen „vérében van a szabadság”. Ezt a művet verses önéletrajznak is tarthatjuk, és nem mellesleg korrajznak. Fellingner személyes emlékei és élménye részét képezik tágabb közösségének. Képi világa érzékletes, lírai eszközei sokszínűek. Az olvasó arra is gondolhat, egy monodráma lehetőségeit kínálja föl ez a mű. Többek között az önvizsgálat látható jegyei okán. Nincs benne bőbeszédűség, sokkal inkább a tömörítés jellemzi. Találunk benne visszatérő motívumokat is, de ezek a fő vonalat erősítik. Az emberi létezés értelmét így ragadja meg: „Istenbe belenőtt a nemlét, / mint a gyümölcsfába / a madzag, / amivel kikötötték a karóhoz, / a karóhoz, / ami Jézus keresztjének a / mellékterméke, / nem hagyták eltüzelni / a jóra való ácsok...” S ezzel szemben megénekli a múlt és a jelen borzalmait, Nérótól napjainkig.

A további ciklusok is a szerves folytatás jegyében születtek. A régebbi és az újabb színek együttes jelenléte sokadszor győzi meg az olvasót Fellingner Károly lírájának minőségéről. Az „igazságra vagyunk ítélve” – mondja hitelesen.

(*Irodalmi Jelen, 2024.*)

Egy szelet hideg pizza

(elemző kritika Simon Márton *Hideg pizza* c. kötetéről)

Simon Márton – gyorstalpaló

„(u/xyz) *Miért szeretik az emberek a hideg pizzát?*

...

(u/5554) *Mert a lelkemnek van pont ilyen íze szerintem, egy fárasztó, de jó nap után.*
reddit.com/r/AskReddit” (5.)

Simon Márton. Feltehetően sokaknak ismerősen cseng ez a név, hiszen mégiscsak a kortárs magyar irodalom egy ikonikussá vált és meghatározó alakjáról van szó. Művészetével rengeteg olvasóját inspirálja kortól és nemtől függetlenül a ki-rekesztettség érzésének legapróbb szikráját sem generálva bennük, annak ellenére sem, hogy valóságos kulturális inkluzivitást igényel mindaz, amit teremt – ebben a kötetében történetesen magába foglalva minden elképzelhető a T-Rextől egészen magáig Jézusig.

A 2010-ben megjelent legelső kötete – *Dalok a magasföldszintről* – óta rengeteg további műve látott már napvilágot, melyekkel teljesen jogosan díjak, illetve elismerések sokaságát zsebelte be és büszkén tudhatja magáénak. Saját bevallása szerint nagyon sok dolgot utál, sokáig maga sem tudta, mit akar valójában ebben az „egyszemélyes versenyben”, ahol mégis mindig vesztesre áll. Ebből a világnézetéből és egyedi hozzáállásából adódóan soha nem egyetlen embertípus volt az ő célközönsége, hanem a mostani modern lírában divatossá vált poszthumanizmus és biopoétika már-már elcsépelet, klisészerű jegyeinek fárasztó mezsgyéit maga mögött hagyva, illetve minimalizálva hozott valami formabontót és eddig nem látott újdonságot a maga keserédesen gyönyörű hétköznapiságában olvasói szempontból a legkevésbé sem fárasztó módon.

Simon új kötetének már a címe is figyelmet kelt, s nem csupán az abszurditás vagy a mindennapiság miatt, hanem mivel rétegzett metaforaként is értelmezhető. A *hideg pizza* egyszerre jelenít meg valami mindannyiunk számára ismerőset, banálisat, mégis megfoghatót, és valami rejtetten érzelmit – olyan állapotot, amely a komfort és az elmúlás határvonalán egyensúlyoz. Az étel maga nem friss, nem meleg, nem újonnan rendelt vagy készített, hanem megmaradt,

ennek ellenére általában nem dobjuk ki, hanem elfogyasztjuk. A kép épp emiatt üzenetszerű, hogy a maradék is lehet értékes, még ha nem is teljes.

Jelentéstartalmi szempontból a pizza, mint a modern ember egyik leggyakrabban gyorsétele, mely többnyire vigaszforrássá válik, pár pillanatnyi élvezetté az élet rohanó mindennapjai közepette a kényelmet és az élvezetet szimbolizálja. A *hideg* jelző azonban azonnal módosítja ezt az értelmezést. Nem a pillanat élvezete, hanem annak utórezgése kerül a középpontba. A hideg pizza olyan, mint egy élmény utóíze, amikor már elmúlt, amit szerettünk volna átélni, de valami maradt belőle, ami mégis érezhető és fogyasztható. Ebben az értelemben a kötet címe nem csupán szellemes, hanem költőileg tömör, filozofikus esszenciája is annak az érzelemlágnak, amit a szerző verseiben kibontani kíván.

A boldogságkeresés magánya, a mulandóság állandó jelenléte a művészetcsinálás örömebe csomagolva. Így lehetne egy mondatban összegezni mindazt, amit Simon új kötete közvetíteni hivatott. Bár saját bevallása szerint semmiféle belső küldetéstudat nem hajtja előre, csupán az élet legkülönbözőbb rétegeit köti össze mesterien ráérezve a láthatatlan párhuzamokra, megfontoltan párosítja a tematikákat és mondatokat olyan módszer alapján, mely másban talán soha fel sem merülne, látva és olvasva azonban ezeket minden értelmet nyer, s nem érez az olvasó semmit oda nem illőnek. Rájövünk általa, hogy valóban minden minden-nel összefügg a kegyetlen valóság színterén, s időről időre kénytelenek vagyunk számot vetni az élet minden gyönyörűségével és kínzó borzalmával egyaránt. Úti társaivá válunk olvasás közben. Ugyanolyan intenzitással repít minket az égbe, mint amilyenel magával ránt a feneketlen mélységbe is, s mi olvasók vágyjuk is mindkét határvonal átlépését, sóvárogva követjük őt akaratunk ellenére, tudatunkban lekattintva a főkapcsolót gyermeketegen loholunk a nyomában, mintha máskülönben lemaradnánk az élet lényegi aspektusairól az impresszív képisége alkotta ismerős, szürke hétköznapi varázsos képzeletvilágában.

Úgy szólnak a versei róla, hogy valójában nem szólnak róla... S ez hogy lehetséges? A kötet *Nyitóvers rossz helyen* c. passzusában egy tulajdonképpeni útmutatót kapunk a versek helyes értelmezéséhez, ami egyfajta segítség azok megközelítéséhez. Super Marioként gondol önmagára a szerző:

*„az egész történet egy
viszonylag indokolatlan figura körül forog,
ahogy szaladgál,
ugrál,
néha mindjárt meghal,
aztán mégse...”*

(41.)

Mindemellett azonban azt tanácsolja, hogy a művek mögött ne keressük a szerzőt magát, hiszen nincs ott, nem is akar ott lenni és középpontba kerülni, valójá-

ban nem az övé a főszerep, ő csak egy ugyanolyan átlagember, mint bárki más, aki mémeket görget, takarít vagy csak a konyhaasztalnál ülve írogat. Ezt mi sem támasztja alá jobban, mint a mindennapok élményei, melyekből verseinek témáját meríti, és ezeket abszurd képek betoldásával kifordítva reflektál a modern ember léthelyzeteire. A kötetben humorral és iróniával dolgozza fel az élet nagy kérdéseit, amelyeket hétköznapi tárgyakba és helyzetekbe burkol. Közvetlensége és könnyen érthető, beszélt nyelvi jellege olyan formában szólítja meg az olvasót, hogy az bármelyik korosztálynak ismerős lehet, a versek pedig a fragmentált formák és filozofikus mélységek között egyensúlyoznak, visszatükrözve a 21. század teremtette lélekállapotokat.

A formai és műfaji jegyek tekintetében változatos megoldásokat alkalmaz: rövidebb haikuktól, egy-egy soros gondolatokon vagy pusztán szavakon át (ahogy azt tette annak idején a *Polaroidok* c. kötetében hatalmas divatot teremtve ezzel) egészen a hosszabb, történetyszerű versekig. Hihetetlenül sokrétű, ahogy az egyik oldalon az élő béka tejben áztatását ecseteli azzal a céllal, hogy rosszabbnál rosszabb mondatokat állítson sorba egymás után, vagy a hűtők és emberek furcsa metaforáján keresztül szemlélteti lényünk kiszolgáltatott mivoltát, néhány oldalal később azonban már Japán utcáira kalauzol bennünket, akárcsak a turisták minden igényét kiszolgálni óhajtó idegenvezető. A keleti város látványa – ahol több hónapot töltött a szerző maga is japanológus lévén – tárul elénk ezen versekben, sok esetben mindössze pár apró pillanatfoszlányt ábrázolva egy-egy mondattal. Az itt szerzett tapasztalatait őrzik magukban a kandzsi írásjelekből alkotott címek is, melyeknek, ha utánajárunk, megfejtethjük, hogy valós jelentéssel bírnak vonatnevek, városrészek stb. formájában.

Rengeteg a költőt ért külső, más művészeti ágakból érkező inger hatása érezhető egyes betétkölteményein, példának okáért így hangzik *Varjú* (鳥) címmel ellátott kétsorosa, melyet Masahisa Fukase japán fotográfus *Hollók/Varjak* c. képe ihletett, s tiszteletből neki is ajánlotta:

„A varjakat a parkban nem érdekli az örökkévalóság.”
(48.)

Emellett egy nemrégiben lezajlott kötetbemutatóján Simon Márton elmesélte, hogy hasonlóan jelentős inspiráció volt számára a japán képzőművészetén kívül Lana del Rey (énekes, dalszerző), Sam Pink (költő), vagy Kemény István (költő), csak hogy néhányat említsek a mai kortárs költészetet is meghatározó személyiségek közül. Továbbá kihangsúlyozta, hogy különleges ihletet adott neki a filmipar koronázatlan királyainak egy ikonikus alakja, Roy Anderson is, a svéd rendező *Egy galamb leült egy ágra, hogy tűnődjön a létezésről* c. filmjével, melyben egy galamb szemszögéből nézhetjük végig az érdektelen mindennapi élet jeletereit annak szomorúan groteszk alakjaival együtt. Ennek a sajátos, tragikum és

komikum ötvözésének a módszerét és a belőlük alkotott szövevényességet emeli át saját verseibe is a *Hideg pizza* megálmodója.

Gyakori jelenségként figyelhetők meg nála a természettudományok egyes ágazataival kapcsolatos kiszólások, valamint a naturalitásba, a természeti környezetbe nyúló kontextusformálás az ökoköltészet és biopoétika jegyeit idézve. Ebben a konkrét kötetben például a megjelenített állatokkal az egyes emberi archetípusok szimbolikáját teremti meg. Ezek a minden esetben hiteles enciklopédiákból gyűjtött példák és adatok azonban egy újabb érdekes síkot is feltárnak a kötet megértésének teljessége, mint értelmezési folyamat során. Simon korábbi kiadott gyűjteményeinek is állandó szereplői az állatok és bizonyos jellegzetesnek mondható tulajdonságaik, ismertetőjegyeik. Vajon ebből már levonható a következtetés, mely szerint egyértelmű összefüggés van minden eddigi kötete közt? Véleményem szerint minden kétséget kizáróan igen! Pusztán ezeknek a lényeknek a jelenléte a versekben feltehetőleg – ugyan, hogy szándékos vagy sem, az vitatható – utalás lehet a *Rókák esküvője* (2018) kötetre is.

Alapvetően kimagasló szerepet tölt be, s hatalmas lépést jelent a költői életműben ez a még friss és ropogós pizzaszelet, hiszen Simon eredetileg az élet nehézségeinek átvészeléséhez volt kikerülhetetlen segítség olvasói számára, majd az ostromló mindennapokból a sokkal megbízhatóbb irracionalitás irányába fogott kézen minket, és menekítette meg lelkünket, ám mostanra egy érett költővel van dolgunk, aki közeli ismerőse a világ minden nyűgének és gyötrelmének, mégis meglepő módon, magához képest újdonságként veszi maga mellé társként az örömet, és szeretettel átszöve minden mondatát nyitja fel szemünket – vagy csak hiteti el velünk? –, hogy lássuk végre milyen páratlan és érdekes világ a miénk.

Stílusa közvetlen és ironikus, a „hideg pizza” metaforája pedig finoman rezonál a hétköznapi örömek és kihívások kettősségére – mint a pizza, amit azért még hidegen is jó fogyasztani, a versek is sajátos ízt és életérzést hordoznak, amely egyszerre ismerős és idegen. Verscímei gyakran teljes mondatok vagy éppen csak egy szó, esetleg emotikon, mintegy folytatva, vagy éppen ellenpontozva magát a verset, és olykor azok mélységét segítenek kibontani a különös asszociációkkal (lásd: *Vajon hányan halnak meg évente az IKEÁban?* vagy a *Világ legkoszosabb poharai*).

A két évnyi munka gyümölcsének gyűjteménye formai szempontból nemcsak az egyes versek egyedi struktúráját és lapon kijelölt helyét tekintve különleges, hanem ciklusainak elhatárolásának milyenségéből adódóan is. Hét önálló egységből áll össze a nagy egész tematikák, hangulatok mentén felosztva: *Post fake*, *Új romantika*, *Japáni versek*, :), *Delfinek*, *Jó ízlés*, *Frame and attribute*. Ezen térkép állomásainak sorrendje a legkevésbé sem tűnik véletlenszerűnek, felfogható az élet az idő előrehaladtával megkerülhetetlen változásának fokozott bemutatásaként, a szerző életútján kiemelt jelentős gócpontok ismertetése és megéléseként, de akár egy érzelmi hullámvasút kezdeti mélységeinek magunk mögött hagyásaként, és az örömteli tetőpont, majd az azt követő elfogadás előidézte megnyugvás eléréseként is.

A kötet Simon Márton 2022 és 2024 között írott műveit tartalmazza, saját kiadója, az Okapi Press által kerültek érdeklődő kezekbe különleges módon céltudatosan kizárva a nagy könyvterjesztő láncokat, így fókuszálva főleg a kisebb boltokban történő vagy az online beszerzésre.

A fogadtatásának visszhangja a mai napig folyamatban van, az mindenesetre bizonyos, hogy az olvasóközönség tárt karokkal, már tűkön ülve várta, és nem meglepő módon nem kellett csalódniuk. A szakmai kritikák többszörösen nyomatékosan adnak a ténynek, miszerint Simon ezzel végre valami abszolút újat adott a magyar irodalom és modern költészet szerelmeseinek.

Összegzést vagy zárszót megfogalmazni egy ilyen lapok közé korlátozott érzelmi teljességhez igazán nem könnyű feladat. Nem lehet röviden összefoglalni, hogy milyen olvasói élményt nyújt megköstolni és közösen elfogyasztani a *Hideg pizzát*, ami olyan mértékben szól mindenkinek, és közben mégsem szól specifikusan senkinek, hogy az valami páratlan módon és hibátlanul művészi. Egy, a háttérben meghúzódó, örületes költői bravúrok sokaságával megáldott, mégis természetes tehetség ténykedéséről árulkodik. Nyilvánvalóan lehet szeretni vagy nem szeretni Simon Mártont, megérteni és egyetérteni a gondolatainak mondanivalójával, de egy dolog bizonyos: hogy nem lehet nem ÉREZNI őt, és mindazt, amit átad. A bensőnk legmélyebb rétegeibe fecskendez szavaival azokat az emberi emóciókat, melyek a világon a legtermészetesebb, legősibb, legösztönösebb elemi részeink kellene hogy legyenek, mégis oly' mélyre zárjuk el magunkban, vagy az állandó pörgés és rohanás közepette olyan távolra számúzzuk őket magunkból, hogy létszükségletünké válik, hogy ezt valaki pótolja és visszaadja nekünk. Simon pontosan ebben segít: kollektív tudást és tapasztalatot ad mindnyájunknak kulturális szinten, hiszen „a legszentebb” tényleg „a közösen elfecsérelt idő”.

(Simon Márton. Hideg pizza. Budapest. Okapi Press, 2024)

Reggel

Felkel, ásít, nyújtózkodik.
Kiszáll az ágyból, elindul.
Még homályosan lát, megbotlik,
minden rendben...
Bögre, két kanál, egy tál,
müzli, tej.
7:21
el fog késni.
Nem érdekli.
Kinéz az ablakon
szomorúan felhős.
Esernyő?
Elfogyott a tej, müzli még van,
a kávé elfelejti.
Tiszta marad a bögre.
Eltelik egy óra, indulni kell.
Nincs gumicsizma, marad a converse,
az utcára lép, balra indul.
A buszra vár.
Úti cél hiányában homályos a reggel.

Az óraműves

Órák ketyegése. Ez volt az egyetlen hang, amely betöltötte a végtelen folyosót. A falakat mindenféle órák díszítették, régiek és újak egyaránt. Mind vidáman ketyegett, a saját ritmusában, egyenletesen. Mintha minden idejük meglenne a világon. Eközben apró, lidércszerű lények siettek körülöttük, lecserélve azokat, amelyek elhallgattak. Aztán hirtelen egy hangos harangszó visszhangzott. Egy kis állóóra ütötte el utolsó dallamát. Egy lidérc helyett most egy férfi nyúlt fel, levette az órát a helyéről, és egy karcsú, modern darabra cserélte. Az Órakészítő – így hívták őt. Az idő őre, a végtelen folyosó mestere.

A lidércszerű lények sietve kitértek az útjából, ahogy az ajtó felé indult, kezében az előregedett órával. Kilépett az ajtón, és becsukta maga mögött. Azután, még mindig az órát tartva, megindult lefelé a csigalépcsőn a műhely felé. Leült a munkapadhoz, és munkához látott. Szétszedte az órát, darabjait három különböző, modernebb órába építette be. Órákig dolgozott, gondosan és precízen. Miután elkészült, szemügyre vette az órákat. Mindhárom egyszerű volt, azonos színű, csendben feküdtek. Csak akkor kezdenek majd ketyegni, ha visszakerülnek a végtelen folyosóra. Egy új óra, egy új kezdet. Míg számukra az idő mulandó volt, az Órakészítő számára végtelen. Egyszer már elhagyta az Óratornyot, hogy felfedezze az emberek világát. És az az egy alkalom örökre elég volt neki. Akkor történt, hogy...

Egy hirtelen kopogás zökkentette ki az elkalandozott eszmefuttatásából. Fel sem tűnt neki, hogy mozdulatlanul, némán ült, gondolataiba merülve. Megköszörülte a torkát, majd az ajtó felé fordult.

– Tessék! – szólt. Egy mosolygó nő nyitotta ki az ajtót. Hollófekete haja a vállán túl ért, kék szemei ragyogtak a műhely fényében. Hosszú, fekete szoknyája minden mozdulatra ringott, miközben belépett a helyiségbe. Fehér blúza felgyűrt ujjai alatt, ahol bőrnek kellett volna lennie, csak fa volt – gondosan megfaragva, furcsán kecsesen, és zavaróan precízen. A mellkasán, ahol a blúz anyaga kivágott volt, egy kis, szív alakú óra ketyegett. Egyszer megállt már – jóval azelőtt, hogy itt lett volna az ideje. Most azonban örökké ketyegett.

– Kész a vacsora – jelentette be.

– Köszönöm, kedvesem – válaszolta a férfi, mosolyát tükrözve. Az Órakészítő egyszer elhagyta az Óratornyot – akkor találkozott vele. Ő egykor egy nő volt, Navi néven, szívében kedves és bátor, lába szilárdan a földbe gyökerezve. Sokan

első látásra szerelemnek neveznék, de ő nem hitt az ilyesmiben. Maga az Órakészítő sem volt biztos abban, hogy első látásra történt-e. De azt tudta, hogy szerelem volt – elég ahhoz, hogy egy életen át, s azon túl is kitartsa. Amikor Navit idejekorán elragadta egy féltékeny csodáló. De az Órakészítő tudta, hogy nem engedheti el az érzést. Kivette Navi óráját, és egy, az eredetivel teljesen azonos géptestbe helyezte. Azóta az óra örökké ketyegett, egyszer sem állt meg. A közös életet kegyetlenül elvették tőlük. Így hát az Órakészítő gondoskodott róla, hogy örökké tartson. Még ha csak egy „mi lett volna, ha” is volt ez – az Órakészítőnek ez is elég volt. Végül is Navi ideje lejárt. De az Órakészítőé végtelen volt. Egy végtelen élet, amelyet végtelen szerelem és vágyakozás töltött meg az egyetlen iránt, akit valaha is szeretett.

Fenyvesi Ottó: Digitális lidércnyomás

Elveszve

A sírás fojtogat. Torkomban a gombóc egyre nagyobb és nagyobb. Fejemben egy hang kétségbeesetten mondogatja: „Iza, elvesztél, egyedül vagy!” De nem lehet igaza! Akkor sem! Olyan nincs! Könnyeim már folynak, behomályosítva szemüvegem lencséjét. Leveszem hát apró kezeimmel, megtörlöm ruhácskám aljával, de csak rosszabb. Tiszta homály. A mozdulat közepette, mialatt visszaraknám a fejemre, valaki durván meglök. Elvesztem az egyensúlyom és a földre zuhanok egyenesen rá a bal kezemre. Éles fájdalom hasít belé, de most nem szabad vele törődnöm! Nem!

– Iza, elvesztél, egyedül vagy! – mondogatja a hang tovább.

– Nem, nem vagyok! – kiáltanám, de egy hang se hagyja el a szám. Össze kell szednem magam, nem lehet igaza! Nem! Fel kell kelnem, mert még eltaposnak a nagyok! Elkezdek feltápászkodni, óvatosan, megpróbálva óvni a fájó karom. Körbenézek, de rájövök, hogy a szemüveg még mindig a kezemben. Ismét a fejemhez emelem, de valaki kilöki a kezemből és egyenesen a földnek csapódik.

– Bocsánat – mondja egy mély férfihang.

Kitör belőlem a zokogás. A teljes reménytelenség lesz úrrá rajtam. Nem lehet, hogy a hangnak mégis igaza legyen. Nem! Nem veszhetek el pont egy reptéren! A szüleim biztosan keresnek már! Csak észrevették a nagy veszekedés közepette kislányuk eltűnését!

Csakis ő lehetett!

Az ablakon átszűrődő szivárvány fénye csodaszép színeket varázsol a borosüveg szilánkjaira. A puha, szív alakú szőnyeg, mely a fotel előtti teret díszíti, többé már nem hófehér, hanem vörös. Vörös, mint a lemenő nap fénye, vagy inkább, mint a nő testéből szivárgó vér. A nőé, akit alig két órája öltem meg, és azóta csak bámulom. Nézem, hogyan távozik testéből a vörös folyadék. Először még ömlött,

de mostanra már csak szivárog. Régen azt gondoltam, hogy ránézni sem tudnék egy hullára, hisz a vérvételeket sem bírtam, de ez már a múlt.

Rájöttem, hogy egy holttest is lehet gyönyörű. Nézni, ahogy kimúlik valakiből az élet, olyan megnyugtató, főleg ha az ember bosszúból csinálja. Mint én.

Végre elnyerte méltó büntetését azért, amit tett. Mert csakis ő tehetta! Ő hajthatott neki dédapám kocsjának rögtön nagyapám születése után! Megölte. Tudom, hogy ő volt! Pont úgy néz ki, mint az álmaimban, melyek minden éjjel kísértenek. Vörös haj, ártatlan szeplőkkel borított arc és piszkosul szép szemek. Oly fiatal és ártatlan. De ez csak álca! A vöröske legfeljebb annyira lehet ártatlan, mint én most őt nézve. Megérdemelte! Csakis ő lehetett az a nő! Lelkemet áthatja a nyugalom, szám mosolyra görbül, szívem az égen szálldos a vakító csillagok közt. Agyam újra és újra lejátssza az előző két órát.

Könnyebb volt vele végezni, mint gondoltam volna. Jóformán megölte saját magát, én csak besegítettem neki egy kicsit. Majdhogynem öngyilkosság volt, hiszen mikor megjelentem a nappalijában egy késsel a kezemben, akkor saját magától ejtette el rémületében a borosüveget, és kezdett el hátrálni mindaddig, míg rá nem esett az üvegasztalra. Ezután már csak egy gyors szúrás a szívébe, vér-fagyasztó kiáltással kísérve, és már halott is volt. Legalább nem szenvedett sokáig az ütőerébe álló hatalmas üvegtől. Igazán meg is köszönhetné nekem!

Parasztból lett herceg

Hol volt, hol nem volt, az Óperenciás tengeren is túl, volt egyszer egy parasztleány, Konrád, ki merőben különbözött a falu többi ifjától. Szegények voltak, mint a templom egere, amióta csak az eszét tudta, de mégis tudott írni, olvasni és ezt jól is titkolta. Senki más nem tudott róla, csak az erdő háromlábú jósa, ki megtanította. A falu népe csak úgy ismerte, mint Konrád az erős, mert tizenkét éves kora óta ő nyerte az erőversenyeket.

Egy nap álmot látott, melyben egy pávacímeres vár felett süvített el három sárkány. Az építmény mellett egy királykisasszony festette le a gyönyörű mesebeli tájat, ami előtt egy négytagú család piknikezett. Sült kismalac, puding, háromszintes torta és még sok más ínycsiklandozó finomság lepte el a kockás lepedőt. Nevettek, beszélgettek, boldogok voltak. Első látásra semmi érdekes, máskor is látta már ezt a képet, de most sokkal élesebben tárult elé. Látta az emberek arcát, melyet eddig soha. Látta a király szeme sarkában a nevetéstől megjelenő apró ráncokat, a szerelmes pillantását a felesége felé és a huncut mosolyát, mellyel gyermekeit ugratta. Ahogy a pillantása a királylány és a királyfi felé siklott még

a lélegzete is elakadt. „Ez nem lehet” – gondolta. A fiú pont úgy nézett ki, mint ő, csak fiatalabban. Nem értette. Úgy döntött, hogy másnap ismét meglátogatja a háromlábú lovat, hátha ő tudja, mi ez az egész. El is ment, és elmesélte az álmát. A jós csak mosolygott. Ő egyből tudta. „Réges-régen, tán száz éve is már, hogy született egy jóslat egy szegény királyi párról, kik elvesztik féléves gyermeküket egy éjjel. A gyermek tizenhatodik életévét betöltve lát egy álmot, mely elmondja az igazságot. Az igazság tehát ez. Te vagy a gyermek. Te vagy a király rég elvesztett fia! Eredj hát és térj haza!” A fiúnak több se kellett, elindult hát felkeresni igazi szüleit. Átkelt a sivár sivatagon, át a sötét erdőn, csak a tavacskához érve állt meg egy éjszakára. Hajnalban hatalmas susmogásra ébredt. Felnyitotta a szemét és akkor látta, hogy hét kerti törpe állja körbe fenyegető pozícióban. Felpattant hát, de akkor a törpék hirtelen nekitámadtak. Ütötték, rúgták. De Konrádot se kellett ám féltetni! Fogta magát, letörött egy hosszú faágat, meglendítette és az összes törpét belökte vele a vízbe. Csapkodtak, vergődtek a tóban. Konrád kihasználva az alkalmat beleugrott egy ott úszkáló csónakba és gyorsan átevezte a tavacskát. A kerti törpék csak néztek utána, lemaradtak a vacsorájukról.

Konrád a palota elé érve megpillantotta a királyi párt és lányukat. Épp a lovaskocsiból szálltak ki, mikor észrevették őt. Egyből földbegyökerezett a lábuk, majd miután magukhoz tértek egymás karjába borultak és boldogan éltek, míg meg nem haltak.

Fenyvesi Ottó: Struktúrák és turbulenciák

A SZMÍT és a szerkesztőség hírei

KESZTHELYEN. 2025. augusztus 15-én, pénteken este a BEXI Club adott otthont a Szlovákiai Magyar Szép Irodalom 2025 című antológia bemutatójának. A kötetet Morva Mátyás válogatta a szlovákiai magyar irodalom elmúlt évének legjelentősebb szépirodalmi műveiből. Az esten felolvasott Kiss Bálint Béla, Kovács Balázs és Morva Mátyás. A programot a Fiatalok a Nemzetért Alapítvány és a Honti Kaszinó szervezte. A rendezvényen házigazdája Wiedermann Béla újságíró volt.

ZUGLÓBAN. Július 28-án rendhagyó találkozót tartott a zuglói Pannonius Irodalmi Kör, ahol az esemény vendége Hodossy Gyula József Attila-díjas író, költő, szerkesztő, a Szlovákiai Magyar Írók Társaságának elnöke volt. Az irodalomkedvelők beszélgetés, könyvbemutató és műhelymunka keretében ismerkedhettek meg a szerző munkásságával, valamint több megjelent kötetével.

TÁBOR. Augusztus 6. és 10. között huszonhetedik alkalommal gyűltek össze a fiatal alkotók Izsán, az Iparművészeti műhelyben, hogy a Grendel Lajos Mentorprogram keretében fejlődjenek, inspirálódjanak. A résztvevők izgalmas, kreatív írói feladatokban próbálták ki magukat: születtek titkokat rejtő krimik, naplószerű novellák, két nézőpontból elmesélt történetek, és olyan szonettek is, amelyek a formai szabályok szigorúsága mellett szabadon szárnyaltak. A tábor gesztora Petőcz András József Attila- és Magyarország Babérkoszorúja-díjas író, költő volt, a mentorok pedig Z. Németh István Forbáth-, Talamon- és Simkó-díjas költő, író, Morva Mátyás prózaíró és Póda Erzsébet író, újságíró.

PEGAZUS. A Fiatal Írók Táborának utolsó napján került sor a Pegazus-pályázat kiértékelésére, mely évente lehetőséget nyújt a kötettel nem rendelkező tehetséges szlovákiai magyar alkotóknak, hogy megmutassák írói-költői tehetségüket a szakmai zsűri előtt. A zsűri tagjai Petőcz András, Babérkoszorú- és József Attila-díjas költő, író, Gál Éva, elismert irodalomtörténész, valamint Bolemant László, Madách Nívódíjas költő és műfordító voltak. Döntésük alapján líra kategóriában Dávid Dóra lett az első, őt Szomík Szilvia és Vajda János követte. Próza kategóriában Bittera Iman Sophie írása nyerte el a zsűri tetszését, a második helyen Darázs Balogh Katalin, a harmadik helyen pedig Juhos Rebeka végzett.

KÖSZÖNTÉS. Hodossy Gyula József Attila-díjas költő, a SZMÍT elnöke, Tóth László József Attila-díjas költő, író, az MMA rendes tagja és Nagy Erika prózaíró, a SZMÍT titkára köszöntött otthonában Szeberényi Zoltán irodalomtörténészt 95. születésnapja alkalmából. Irodalomtörténészként és kritikusaként jelentős munkát végzett a szlovákiai magyar irodalom történetének kutatásában. Munkássága példaértékű, évtizedeken át járult hozzá szakmai közösségünk fejlődéséhez és megújulásához.

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

Angyal Sándor (Dunaszerdahely, 1984). Újságíró, szerkesztő. Korábban a Csallóköz hetilap riportere, illetve televíziós újságíró volt, jelenleg önkormányzati lapokat ír, szerkeszt és tördel. Az Opus folyóirat vezető szerkesztője.

Bakonyi István (Székesfehérvár, 1952). József Attila-díjas magyar irodalomtörténész, író, kritikus. Különböző folyóiratokban eddig 800 publikációja jelent meg. Eddig 40 kötetet jegyez. 2019 óta a Csoóri Sándor Társaság elnöke.

Czinger Ádám (Kecskemét, 1999). Fiatal kecskeméti költő. Első verseskötete *Másholban* címmel 2026-ban jelenik majd meg.

Dombos Krisztina Hanga (Érd,). Kutatási területe a humor filozófiai és esztétikai megközelítései. Versei a Tiszatájban, a Napútban és a Műhelyben jelentek meg. Budapest mellett él családjával, de fontosnak tartja felvidéki gyökereinek megértését és tudatos megélését.

Fekete Tünde (Dunaszerdahely, 2002). A pozsonyi Comenius Egyetem mesterszakának végzős hallgatója, pályakezdő író, szerkesztő.

Fellinger Károly (Pozsony, 1963). Jókán élő és alkotó költő, meseíró, helytörténész. Az 1983-ban induló Irodia tagja. Versei, meséi könyvként 14 idegen nyelven jelentek meg. Utolsó felnőtt verseskötete tavaly az Irodalmi Jelen könyvkiadónál *Forráslámp* címmel látott napvilágot.

Fiala Iona (Kalász, 1956). Író, újságíró. Kétszer kapott védnöki díjat a Pegazus Alkotópályázaton, majd háromszor elnyerte az Arany Opus Díjat. Három regény és két elbeszéléskötet szerzője. Legutóbbi novellaválogatása *Hipp-hopp az élet* címmel 2025-ben jelent meg. Pozsonyban él.

Hodossy Gyula (Dunaszerdahely, 1960). József Attila-díjas költő, az Szlovákiai Magyar Írók Társaságának elnöke. Legutóbbi kötete 2022-ben jelent meg *Vetek egyedül* címmel. Balászfán él.

Iman Mersal (1966). Egyiptomi arab költő(nő). A kilencvenes években jelentkezett új nemzedék kiemelkedő képviselője. Amerikai férjével és két gyermekével Kanadában élnek, rendszeres kapcsolatai vannak Kairó irodalmi életével. Egyéni hangjának követői/utánzóai egyfajta „mersalizmus”-t teremtettek.

Juhos Rebeka (Hodos, 2004). A pozsonyi Comenius Egyetem szerkesztő szakos hallgatója, a Grendel Lajos Mentorprogram mentoráltja. Pályakezdő író, újságíró és szerkesztő. A 2025-ös Pegazus Alkotópályázat 3. helyezette próza kategóriában.

Kalina Krisztina (Nyékvárkony, 2004). A pozsonyi Comenius Egyetem elsőéves hallgatója kiadványszerkesztő szakon. Szeret olvasni, és szívesen ír novellákat.

Kelemen Erzsébet (Edelény, 1964). Artisjus- és József Attila-díjas költő, író, vizuális művész, irodalomtörténész és minősített kutatótanár. Debrecenben él. Huszonegy kötete jelent már meg. Kutatási területe a kortárs szépirodalom, a vizuális költészet, az avantgárd.

Kiss Bálint Béla (Dunaszerdahely, 2005). Anyátlanul című memoárja az élet-történet. pályázaton harmadik helyezést ért el, Romok között című kisregénye pedig szintén dobogós lett az Író-Deák Vers- és Novellairó Pályázaton. Verseket és prózát egyaránt publikál, BlueScarf néven zenével is foglalkozik.

Kovács Balázs (Pozsony, 1996). Költő, szerkesztő. Komáromban él. Első kötete *narancslekvár* címmel (SZMÍT) idén jelent meg.

Kožích Flóra Anna (Somorja, 2007). Évek óta rendszeresen ír, ez az első alkalom, hogy publikál. Gimnazista.

Lárai Eszter (Budapest, 1973). Költő, író, művelődésszervező. 1997 óta publikál. Versei, prózái különböző folyóiratokban jelennek meg. Két kötete jelent meg *Idő-gettó* és *Tollbafojtás* címen. Harmadik kötetén dolgozik.

Lutter Imre (Nyíregyháza, 1977). Radnóti-, Bánffy- és Wlassics Gyula-díjas költő és előadóművész. Legutolsó kötete a *Ha itt lennél velem...* 2025-ben az Atheneum Kiadó gondozásában jelent meg. Elnöke a Magyar Versmondók Egyesületének, tagja a Magyar Írószövetségnek, felügyelőbizottsági tagja a Magyar PEN Clubnak.

Morva Mátyás (Dunaszerdahely, 1994). Író, projektmenedzser. Írásai megjelentek a fiatal felvidéki írók *Szélvész* című antológiájában. Kemencén él.

Németh István Péter (Tapolca, 1960). Magyar nyelv és irodalom szakos előadó, könyvtáros, irodalomtörténész. Több irodalmi személyiségről írt könyvet. Diákkora óta ír verseket. Válogatott verseinek könyve *Átkulcsolt térddel* címmel 2014-ben a Stádium Kiadónál jelent meg.

Póda Erzsébet (Dunaszerdahely, 1965). Újságíró, író, szerkesztő. Könyvei: *Percek, évek, döntések* (publicisztikai-irodalmi gyűjtemény), *Macskakő* (novelláskötet), *Forgatag* (novelláskötet), mese-könyvei: *Hétmesés könyv*, *Pilicke meséi*, *Cseperke*.

Saitos Lajos (1947–2023). Napút-nívódíjas költő, szerkesztő, újságíró. A Vár folyóirat egykori olvasószerkesztője. Számos kötete közül a legutolsó 2021-ben *Érkezési oldal* címmel jelent meg.

Soós Gábor (Miskolc, 1972). Zenész, zeneszerző, költő, író. Írásai irodalmi lapokban és az online térben egyaránt fellelhetők. Első verseskötete *Elhagyott zárójel* címmel 2024-ben jelent meg.

Török Nándor (Lelesz, 1965). Költő, kertészmérnök. Több irodalmi pályázat győztese, Quasimodo okleveles, az Irodalmi Rádió Év Szerzője díjas, Krúdy-aranyérmes. A Költészet és Valóság Irodalmi Klub alapítója. Legutóbbi kötete: *OVIDIUS és a szerelem hősei* (versek, 2024).

Tözsér Árpád (Gömörpéterfala, 1935). Költő, író, szerkesztő, kritikus, irodalomtörténész és műfordító. Több rangos díjjal kitüntették, így Kossuth- és József Attila-díjjal, valamint a Nemzet Művésze címmel is. 2019-től a Digitális Irodalmi Akadémia tagja. Legújabb könyve, a *Kmpc – Öregkori nyelvöltögetések* a Kalligram kiadónál jelent meg 2025-ben.

Tüske László (Piliscsaba, 1953). Arab szakos orientalista, könyvtáros, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem oktatója. 2014–2019 között az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója. Arab nyelvből készült prózai és versfordításai szaklapokban jelentek meg.

Vasas Tamás (Debrecenben, 1989). Filozófia szakon végezte tanulmányait, költőként, fordítóként és zenészként tevékenykedik. Eddig négy verseskötete jelent meg. Budapesten él.

Vasvári Zoltán (Budapest, 1958). Etnográfus, művelődéstörténész, a balassagyarmati Palóc Múzeum ny. főmuzeológusa. Az ELTE Bölcsészettudományi Kar néprajz-művelődéstörténet-esztétika szakos hallgatója volt. Elvégezte az ELTE Folklore Tanszéke Doktori Iskoláját. Eddig 14 kötete és 4 tankönyve jelent meg. Legújabb kötete: *„Csillagom, emlék: tégy tőkéletessé...”*. *Rónay György-tanulmányok*. Kairosz, Budapest, 2021.

Z. Németh István (Komárom, 1969). Forbáth-, Talamon- és Simkó-díjas költő, prózaíró, szerkesztő, pedagógus. Csicsón él. Legutóbbi kötete: *Csetlibotli* (válogatott és új gyermekversek) Anser Kiadó, 2025.

ISSN 1338 - 0265

9 771338 026000 >